

Priedas Nr. 1c

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

ŠIUOLAIKINĖS POLITIKOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

KAROLINA LUKŠYTĖ
II kurso studentė

**VIEŠOSIOS NUOMONĖS POVEIKIS POLITINIAMS
PROCESAMS: LIETUVOS ATVEJŲ ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas/ė: V. Rimaitė-Beržiūnienė

Vilnius, 2022

Priedas Nr. 1 d.

BAKALAURO/MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIO PAVYZDYS
(įrašomas po titulinio lapo)

Bakalauro/magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Bakalauro/magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Bakalauro/magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Bakalauro/magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „*Viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams: Lietuvos atvejų analizė*“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Vardas, pavardė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Lukšytė K. „*Viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams: Lietuvos atvejų analizė*“: Šiuolaikinės politikos studijų specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė V. Rimaitė-Beržiūnienė, 2022. – 87 p.

Reikšminiai žodžiai: viešoji nuomonė, poveikis, politiniai procesai, įstatymo pataisos, vaiko teisės, „Matuko tragedija“, gyvūnų teisės, nelegalūs veislainiai.

Viešosios nuomonės iškeltos socialinės problemos patekimas į viešosios politikos darbotvarkę vyksta keliais etapais: pirma, randamas būdas, kaip prasiskverbti į viešumą. Efektyviausiai tam tikrą problemą konkrečioje srityje atskleidžia rezonansiniai įvykiai. Antra, atkreipiamas platesnis dėmesys į ją. Į viešumą iškilęs klausimas sutelkia visuomenę, kuri reikalauja politinių sprendimų. Ir trečia, problemos įteisinimas, t. y. jos įrašymas į politikos darbotvarkę¹. Tačiau ne visi įvykiai, iš kurių kyla viešosios nuomonės siekiami pokyčiai išsivysto į atitinkamus sprendimus. Vadovaujantis dviejų atvejų proceso sekimo analize, išryškėjo, kad Lietuvoje viešoji nuomonė, susiklosčius tam tikriems sąlyginiams veiksniams, iš tiesų, gali būti paveiki. Darbe keliamas tikslas išsiaiškinti, kokie sąlyginiai veiksniai yra reikalingi, kad viešoji nuomonė turėtų poveikį politiniams procesams.

¹ Wayne Parsons, *Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001).

Turinys

Įvadas.....	6
1. Viešosios nuomonės sampratos teorinis kontekstas	13
1.1. Viešosios nuomonės sąvokos apibrėžimai	13
1.2. Pertraukiamos pusiausvyros teorija	17
1.3. Viešosios nuomonės poveikis politinės darbotvarkės formavimui	22
2. Viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams: Lietuvos atvejų analizė	27
2.1. Proceso sekimo metodas.....	28
2.2. Tyrimo struktūra	32
2.3. Tyrimo atvejai	36
2.3.1. „Matuko tragedija”	37
2.3.2. Gyvūnų nelegalių veislynų skandalas	54
2.4. Atvejų analizės išvados	65
Išvados ir rekomendacijos	68
Literatūros ir šaltinių sąrašas	70
Summary.....	85

Įvadas

Viešoji nuomonė – tai nuolatinis akademinų diskusijų objektas, tokį statusą pelnantis dėl savo įvairialypiškumo – viešoji nuomonė gali būti aptariama skirtingais aspektais: analizuojant, kas yra viešoji nuomonė, ar ji pajėgi atskleisti visuomenės nuomonę, kaip ji susiformuoja. Akademiniam lauke ir viešojoje erdvėje didžiausia kritika viešosios nuomonės koncepcijai sietina su abejonėmis, kylančiomis dėl viešosios nuomonės prasmės ir funkcijos, keliant klausimą, ar viešoji nuomonė turi realią reikšmę visuomenei – ar ji gali daryti poveikį politiniams procesams. Poveikis suprantamas kaip tyčinis politikos pakeitimas nuo to, kas būtų buvę, jei nebūtų imtasi veiksmų. Poveikio laipsnis išreiškiamas kaip tikslo pasiekimo funkcija, kiek šis tikslo pasiekimas gali būti priskirtas veikėjui. Šiame darbe tai yra viešoji nuomonė, todėl siekiama išanalizuoti jos poveikį politiniams procesams ir išskirti tam reikalingus sąlyginius veiksniai. Sąlyginiai veiksniai – veiksniai, kurių negalima sąmoningai kontroliuoti (socialiniai, geografiniai, aplinkos veiksniai). Tai lemia, kad viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams vargiai gali būti vykdomas išorės subjektų. Situacijos, dėl savo aktualumo visuomenei, neapsiribojančios konkrečiu įvykiu, išauga į viešąją diskusiją, kuria yra siekiama politinių tikslų – įtikinti sprendimų priėmėjus dėl atitinkamų pokyčių poreikio. Priklausomai nuo visuomenės įsitraukimo aktyvumo ir to, kaip informaciją apdoroja įstatymų leidėjai, problemos, kylančios iš viešosios diskusijos, kuri darbe siejama su viešosios nuomonės samprata, įvardijimas gali pakeisti ar paveikti ir politinę darbotvarkę². Darbe nagrinėjami atvejai, kuomet viešoji nuomonė į viešąją erdvę iškelia viešąją problemą, taip inicijuojant politinius pokyčius – atitinkamų politinių sprendimų priėmimus.

Viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams veikia visuomenės gyvenimą, todėl **aktualu** žinoti, kokie veiksniai gali tai sąlygoti. O dėl vis didėjančio piliečių ir valdžios vienas kito pasiekiamumo, galima manyti, kad temos svarba nuolat augs ir ateityje. Taip pat poveikio nagrinėjimas svarbus tyrėjams, keliantiems klausimus dėl viešosios nuomonės, kaip ne visada aiškaus politinių procesų dalyvio, vaidmens. Tai sukuria prielaidas temos aktualumui visuomenės lygmenyje ir naudą moksliniams tyrimams. Darbas yra aktualus, kadangi viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams nėra plačiai tyrinėtas Lietuvoje, o tokios tematikos tyrimas pasirodo

² Bryan D. Jones, Frank R. Baumgartner, „From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing” *The Policy Studies Journal*, 1. (2012), <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00431.x>.

esąs reikalingas tiek iš teorinės, tiek iš praktinės perspektyvos. Dėl šios priežasties šiuo magistro darbu ir jo pagrindu padarytomis išvadomis siekiama prisidėti prie viešosios nuomonės poveikio politiniams procesams tematikos darbų plėtojimo.

Darbo problema. Viešosios politikos formavimas yra nulemtas sąveikų pasidalytame galios lauke tarp įvairių dalyvių: pradedant įstatymų leidybos subjektais, verslo, žiniasklaidos atstovais, baigiant viešąją nuomone. Visuomenė dėl esamos informacijos sklaidos, regis, yra pasiruošusi geriau nei bet kada anksčiau svarstyti politinius klausimus. Bene pagrindinis viešosios nuomonės poveikio politiniams procesams pavyzdys – rinkimai. Dalyvavimas rinkimuose, įprastai, laikomas svarbiausia politinio dalyvavimo forma ir būtent jam yra skiriamas didžiausias politinį dalyvavimą nagrinėjančių mokslininkų dėmesys. Tačiau daugumos žmonių pasyvumas rinkimuose iliustruoja vyraujančią mąstymą, kad visuomenė balso neturi. Tam paantrina ir Civitas.lt atliekami kasmetiniai tyrimai – didžiausią turimą poveikį sprendimų priėmimui gyventojai išvelgia valdžios institucijose, daug galios priskiriama ir verslininkams, žiniasklaidai, šiek tiek – visuomeninėms organizacijoms, bendruomenėms. Tuo tarpu mažiausiai įtakos sprendimų priėmimui, Lietuvos gyventojų nuomone, turi jie patys asmeniškai ir žmonės, tai yra visa visuomenė, bendrai. Tiek įtakingiausiomis laikomų grupių eiliškumas, tiek bendri vidutiniai jų vertinimai nuo tyrimo vykdymo pradžios, t. y. nuo 2007 metų, smarkiai nekito³. Tai atskleidžia visuomenėje vyraujančią nuomonę, kad piliečiai neturi reikšmingos galios priimamiems sprendimams. Dar Roberto A. Dahlo⁴, Nelsono W. Polsby⁵ ir kitų autorių demokratijos teorijose suponuojama, kad politinė demokratijos sistema organizuota taip, jog viešosios politikos procesą iš esmės formuoja visuomenės reikalavimai ir viešoji nuomonė – teoriniame lygmenyje fiksuojama, kad egzistuoja prielaidos viešosios nuomonės poveikiui politiniams procesams. Nepaisant įvairių tyrimų bei praktinių pavyzdžių, kurie patvirtina viešosios nuomonės poveikį politiniams procesams, paradoksalu tai, kad pati visuomenė yra įsitikinusi, kad yra bejėgė, nors suvokdama savo reikšmę galėtų dažniau siekti norimų politinių sprendimų.

Siekiant įvertinti, koks yra viešosios nuomonės, kaip visuomenę ir jos poreikius atspindinčios priemonės, poveikis politiniams procesams, reikalinga atsakyti į **pagrindinį klausimą**, keliamą šiame darbe, kokie sąlyginiai veiksniai reikalingi, kad viešoji nuomonė darytų poveikį politiniams procesams?

³ Pilietinės Visuomenės Institutas, „Pilietinės galios indeksas“, Civitas, žiūrėta 2021 m. liepos 5 d., <http://www.civitas.lt/research/pilietines-galios-indeksas/>.

⁴ Robert A. Dahl, *Democracy and Its Critics* (New Haven: Yale University Press, 1989).

⁵ Nelson W. Polsby, „The Reform of Presidential Selection and Democratic Theory” *PS: Political Science & Politics*, 4. (1983), p. 695-698, <https://doi.org/10.2307/418744>.

Atsakymui į šį klausimą yra reikalinga **literatūra**, kuri analizuoja viešosios nuomonės poveikį politiniams procesams. Šia tema yra parašyta nemažai darbų, publikuota įvairiausių mokslinių tyrimų, teorinėse diskusijose įvardijami skirtingi veikimo principai, kurių visų nėra galimybės, o ir prasmės pateikti. Tačiau įvairias diskusijas iliustruoja klasikinis Benjaminio I. Page ir Roberto Y. Shapiro straipsnis „Effects of Public Opinion on Policy”, kuris pradedamas apibrėžiant teorinius ginčus dėl nuomonės poveikio politikai: kai kurios teorijos (ypač ekonominės, analizuojančios rinkimus) numato reikšmingą visuomenės įtaką⁶, o kitos (ypač analizuojančios interesų grupes) mato poveikio ribotumą. Išvadose nurodoma, kad, viena vertus, „nuomonės yra svarbios politikos pokyčių priežastys“⁷, pabrėžiant, kad, kita vertus, komplikuoja daryti išvadas apie reagavimo mastą, pripažįstant, kad demokratinės vyriausybės ir ignoruoja visuomenę⁸. Dvejos stovyklos atsispindi ne tik viešosios nuomonės poveikio studijų lauko atstovų diskusijose, bet ir šiame darbe.

Yra tvirtinančių, kad dėl politikos sudėtingumo, reagavimas į viešąją nuomonę yra pernelyg problematiškas. Pasak Bryan D. Jones, tai lemia individų pažinimo gebėjimų ir įstatymų leidžiamą organo organizacinių galimybių apribojimai⁹. Waltero Lippmanno¹⁰ ir Johno R. Zallero¹¹ stovykla papildo, kad visuomenė neturi prasmingų politinių nuomonių, todėl politika turi būti kitų jėgų produktas.

Kita vertus, teoriniame ir praktiniame viešosios nuomonės poveikio politiniams procesams lygmenyse yra autorių, išreiškusių kur kas didesnę optimizmą. Bendrai, Benjamin I. Page patvirtina, kad įrodymai rodo esminius empirinius ryšius tarp nuomonės ir politikos¹². James A. Stimson, Michael B. MacKuen ir Robert S. Erikson yra įsitikinę, kad demokratijos veikimas užtikrinamas per valstybės pareigūnų nuolatinį reagavimą į visuomenės nuomonės pokyčius¹³. O ir filosofas, švietimo reformatorius Johnas Dewey savo aristoteliškąją perspektyva pabrėžė viešosios nuomonės viršenybę kaip geriausių demokratijos apsaugą¹⁴.

⁶ Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 175, <https://doi.org/10.2307/1956018>.

⁷ *Ibid*, 189.

⁸ *Ibid*, 189.

⁹ Bryan D. Jones, *Reconceiving Decision-Making in Democratic Politics: Attention, choice, and public policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1994), p. 238.

¹⁰ Walter Lippmann, *Public Opinion* (New York: Harcourt, Brace and Company, 1922).

¹¹ John R. Zaller, *The Nature and Origins of Mass Opinion* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

¹² Benjamin I. Page, „Democratic Responsiveness? Untangling the Links between Public Opinion and Policy” *PS: Political Science and Politics*, 1. (1994), p. 25, <https://doi.org/10.2307/420453>.

¹³ James A. Stimson, Michael B. MacKuen ir Robert S. Erikson, „Dynamic Representation” *American Political Science Review*, 3. (1995), p. 543-565, <https://doi.org/10.2307/2082973>.

¹⁴ John Dewey, *The Public and its Problems* (New York: Henry Holt and Company, 1927).

Tuo tarpu **Lietuvoje** vienu pagrindinių visuomeninės nuomonės tyrimų atstovų galima laikyti Vladą Gaidį, kuris viešąją nuomonę suvokia per apklausas. Tai savotiška visuomenę reprezentuojantiems individams platforma pasisakyti, o su išreikštų nuomonių rezultatais gali susipažinti tiek plačioji visuomenė, tiek įstatymų leidėjai¹⁵. Doc. dr. Genovaitė Babachinaitė oponuoja, kad viešoji nuomonė ir jai sužinoti rengiamos apklausos metodologiškai yra ydingos, nes „būdų, kaip išspręsti sudėtingas socialines problemas, negalima ieškoti vien tik per viešosios nuomonės apklausas“¹⁶. Ši mintis kritikuotina, nes vargu ar sprendimų galia besąlygiškai patikima visuomenės apklausų rezultatams. Tam, įprastai, taikomas įvairių metodikų kompleksas. Laura Stračinskienė viešosios nuomonės poveikį politiniams procesams išanalizavo 2005 metų tyrime apie įstatyminį visuomenės dalyvavimo reglamentavimą savivaldos bei nacionaliniu lygiu. Darbo išvados patvirtino, kad pareikšta gyventojų nuomonė, siūlymai yra patariamojo pobūdžio, tačiau tai liudija apie visuomenės aktyvumą, piliečių interesų atspindėjimą priimtuose sprendimuose, sprendimų priėmimo efektyvumą ir reikalingumą, pasitikėjimo skatinimą valstybinėmis institucijomis, pilietinės atsakomybės formavimą, kuri pasireiškia kiekvieno piliečio asmeninio dalyvavimo visuomenės svarbos suvokimu¹⁷. Bendrai, nors visuomenės politinis dalyvavimas yra tiriamas, Lietuvoje sunku aptikti tyrimų, kuriuose atsispindėtų visuomenės nuomonės poveikis politiniams procesams.

Galima pastebėti, kad dėl viešosios nuomonės poveikio vertinimo įprastai linkstama į kraštutinumus: svyruojama nuo itin didelio¹⁸ iki visiško politikos nepriklausomumo. Literatūros analizė atskleidė, kad vienu pagrindinių šios temos trūkumų lieka abstraktumas, dėl kurio gali būti komplikotas pritaikymas konkrečiam atvejui analizuoti, tai apsunkina jos pagrindimą empiriniais duomenimis. Pavyzdžiui, Christopheris Wlezienas rašo, kad tyrimai „paprastai patvirtina ryšį tarp visuomenės pageidavimų ir politikos“¹⁹. Scottas P. Haysas, Michaelis Esleras ir Carol E. Hays priėjo

¹⁵ Vladas Gaidys ir Danutė Tureikytė, „Visuomeninės nuomonės Tyrimai“ *Sociologija. Mintis Ir Veiksmas*, 1. (1997), p. 115, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.1997.1.6607>.

¹⁶ Genovaitė Babachinaitė, „Viešoji nuomonė ir mirties baismė: prevencijos strategija“ *Jurisprudencija*, 2. (1998), p. 66, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3872/3655>.

¹⁷ Laura Stračinskienė, „Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygyje“, *Civitas*, žiūrėta 2021 m. liepos 5 d., <http://www.civitas.lt/research/%EF%BB%BF%EF%BB%BFpilieciu-dalyvavimo-galimybes-priimant-sprendimus-vyriausybes-ir-savivaldybes-lygyje/>.

¹⁸ Autoriai, teigiantys, kad viešosios nuomonės poveikumas intensyvumas yra akivaizdžiai svarbesnis už bet kurį kitą kintamąjį: Paul Burstein, *Discrimination, Jobs, and Politics: The Struggle for Equal Employment Opportunity in the United States since the New Deal* (Chicago: University of Chicago Press, 1998); Robert S. Erikson, Gerald C. Wright ir John P. McIver, *Statehouse Democracy: Public Opinion, and Policy in the American States* (New York: Cambridge University Press, 1993); Christopher Jencks, „Methodological Problems in Studying ‘Military Keynesianism’“ *American Journal of Sociology*, 2. (1985), p. 373-79, <https://doi.org/10.1086/228282>.

¹⁹ Christopher Wlezien, „Dynamics of Representation: The Case of US Spending on Defence“ *British Journal of Political Science*, 1. (1996), p. 81, <https://doi.org/10.1017/S0007123400007420>.

išvados, kad sprendimus priimantys politikai „gana reaguoja“ į viešąją nuomonę²⁰. Žymaus amerikiečių sociologo Paulo Bursteino pateikiama tyrimų apžvalga tik patvirtina, kad empirinių tyrimų, rodančių visuomenės nuomonės ir vykdomos viešosios politikos koreliaciją, apibendrinimai yra abstraktūs, neaiškinantys konkrečių aplinkybių, kurioms esant visuomenės nuomonė daro poveikį viešajai politikai²¹. Politinių sprendimų kaitos tyrimai užsienyje tendencingai populiarėja, jiems skiriama vis daugiau dėmesio ir resursų. Tai ypač būdinga JAV, tačiau dėl įvairių valstybinių skirtumų, jų tyrimus Lietuvoje pritaikyti yra komplikuoja. Todėl galima teigti, kad ši niša Lietuvos atveju dar nėra užpildyta ir tokių darbų trūkumas atveria neištirtą terpę tyrimui.

Temos naujumas. Viešosios nuomonės tema yra rašę Lietuvos ir užsienio autoriai, tačiau šio reiškinių poveikis politiniams procesams yra nagrinėtas mažai, mat tai yra nuolat evoliucionuojantis procesas. Viešosios nuomonės vaidmens politinių procesų poveikiui tematika Lietuvoje nėra atliekama išsamių ir nuoseklių mokslinių tyrimų, publikacijose tik netiesiogiai paliečiami bendro pobūdžio aspektai. Nepaisant to, yra publikuota daugybė visuomenės nuomonės apklausų ir tyrimų rezultatų, jų rezultatai Lietuvoje tapo neatsiejama visuomenės gyvenimo dalimi. Tačiau apie pačią visuomenės nuomonę kaip savarankiškai veikiančią objektą, kuris sąveikauja su politika, informacijos apie tokių tyrimų metodiką ir metodologiją rasti yra komplikuoja. Šio darbo naujumą lemia ir tai, jog jame nagrinėjama ne tik viešosios nuomonės poveikis teoriniame lygmenyje, bet ir praktiniai to atvejai Lietuvoje.

Tyrimo objektas – viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams.

Darbo tikslas – identifikuoti sąlyginius veiksnius, reikalingus viešosios nuomonės poveikiui politiniams procesams įstatyminiu lygmeniu.

Šiam tikslui pasiekti darbe išsikelti **uždaviniai**:

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą ir konceptualizuoti viešosios nuomonės sampratas, aptarti tematikos problematiką bei išsiginčinti viešosios nuomonės apibrėžimą;
2. Suformuoti tyrimo metodologiją: parengti viešosios nuomonės poveikio politinei darbotvarkei analitinį modelį ir jį pritaikyti empiriniam tyrimui;

²⁰ Scott P. Hays, Michael Esler ir Carol E. Hays, „Environmental Commitment among the States: Integrating Alternative Approaches to State Environmental Policy” *Publius*, 2. (1996), p. 58, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pubjof.a029854>.

²¹ Paul Burstein, „The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda” *Political Research Quarterly*, 1. (2003), p. 29–40, <https://doi.org/10.1177/106591290305600103>.

3. Remiantis proceso sekimo metodologija, identifikuoti sąlyginius veiksniai, kurie yra reikalingi, kad viešoji nuomonė turėtų poveikį politiniams procesams;

4. Apibendrinant tyrimo rezultatus, pateikti išvadas, susijusias su kriterijais, kuriais remiantis galima nustatyti viešosios nuomonės vaidmenį politiniams procesams.

Siekiant užsibrėžto darbo tikslo, **teoriniu pagrindu** pasirinktas Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones viešosios politikos darbotvarkės formavimo aiškinimas per pertraukiamos pusiausvyros teoriją (angl. *Punctuated equilibrium in social theory*). Šis mechanizmas padeda paaiškinti, kaip nenumatyti įvykiai veda prie viešosios politikos pokyčių įsiterpimo į politinę darbotvarkę. Pertraukiamos pusiausvyros teorijoje viešajai politikai paprastai būdingi ilgi stabilumo laikotarpiai yra pertraukiami trumpų radikalių pokyčių laikotarpiais. Šio darbo kontekste, aktualu tai, kad nemažas dėmesys yra skiriamas išorės informaciniams signalams ir jų sąsajoms su pokyčiais. Tai gali padėti suprasti, kodėl vyriausybės kartais yra imlios įrodymams ir viešosios nuomonės inicijuotoms diskusijoms, vedančioms prie reikšmingų politikos pokyčių, o kartais atrodo, kad problemų sprendimų poreikis yra ignoruojamas²². Tyrimas parodo, kad autorių požiūris yra naudingas aiškinant Lietuvos atvejus: politikos pokyčiai įvyksta, kai keičiasi „politikos įvaizdžiai“ ir „politikos vietos“.

Siekiant atsakyti į tyrimo klausimą, kokie sąlyginiai veiksniai reikalingi, kad viešoji nuomonė darytų poveikį politiniams procesams, naudojamas proceso sekimo **metodas**. Tai padeda detaliai išnagrinėti atvejį ir matyti, koku būdu nepriklausomas kintamasis lemė priklausomąjį kintamąjį. Darbe pasitelkiamas teorijos kūrimo proceso sekimas, kuriuo siekiama identifikuoti sistemingą ir gana paprastą mechanizmą, padedantį pasiekti rezultatą ribotame atvejų kontekste. Šis metodas siekia iš empirinių įrodymų sukurti apibendrinamą teorinį paaiškinimą, darant išvadą, kad iš konkretaus atvejo faktų gali būti iškristalizuotas bendresnis priežastinis mechanizmas.

Šiame **darbe analizuojami** du Lietuvos atvejai, padarę poveikį politiniams procesams. Siekiant išvengti neaiškumų, laikoma, kad padarytas poveikis politiniams procesams yra tuomet, kai tai lemia pokyčius įstatyminiame lygmenyje. Vienas iš atvejų – 2017 metų sausio mėnesį Kėdainių

²² Mathieu Masse-Jolicoeur, „An Introduction to Punctuated Equilibrium: a Model for Understanding Stability and Dramatic Change in Public Policies”, National Collaborating Centre for Healthy Public Policy, 2018, žiūrėta 2021 m. spalio 9 d., https://ccnpps-ncchpp.ca/docs/2018_ProcessPP_Intro_PunctuatedEquilibrium_EN.pdf.

rajone įvykęs smurto atvejis, kai motina su sugyventiniu mirtinai sužalojo savo ketverių metų sūnų²³. Pastarasis įvykis, dar vadinamas „Matuko tragedija“, taip iškėlė į viešumą vaiko teisių apsaugos sistemos problemą, kad dėl didelių išorės signalų, sprendimų priėmėjai buvo priversti keisti savo darbotvarkę – šaukti neeilinę Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Seimo sesiją²⁴. Kitas atvejis, kuris analizuojamas darbe, yra 2020 metų gyvūnų nelegalių veisyklų skandalas, atkreipęs dėmesį į gyvūnų gerovės užtikrinimo problemą. Visuomenei pradėjus telktis, demaskuoti nelegalių veislynų mastai, kuriuose gyvūnai laikomi netinkamomis sąlygomis. Visuomenėje esant didžiajai daliai nesėkmingų viešosios nuomonės poveikio atvejų, darbe remiamasi sėkmingais pavyzdžiais, kadangi siekiama identifikuoti sąlyginius veiksnius, kuriems esant viešoji nuomonė daro poveikį politiniams procesams. Abu nagrinėjami atvejai laikomi tais, kurie sukėlė politinę reakciją, t. y. įstatymų pataisas, todėl juose išskylančios procesai ir dinamika padeda suprasti, kaip sąveikauja viešoji nuomonė ir politiniai procesai bei leidžia identifikuoti tam reikalingus sąlyginius veiksnius.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, dvi pagrindinės darbo dalys, išvados ir rekomendacijos. Pabaigoje pateikiamas literatūros ir kitų naudotų šaltinių sąrašas. Darbo įvadinėje dalyje pristatoma tyrimo problema, pagrindžiamas aktualumas, nurodomas tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai, apžvelgiami išskirtam tyrimo objektui artimi moksliniai darbai, atskleidžiamas darbo naujumas, taip pat įvardijami duomenų rinkimo ir analizės metodai, supažindinama su darbo struktūra. Teorinėje darbo dalyje aptariama viešosios nuomonės samprata: koncepcinių sąvokų apibrėžimai bei apžvelgiama pagrindinė kritika, formuojama teorinė prieiga, tinkama atskiroms tiriama reiškinių savybėms analizuoti, taip pat pristatoma darbe taikoma teorija. Antroje darbo dalyje pristatomas naudojamas metodas, paaiškinamas jo įgyvendinimas tyrime. Empirinėje darbo dalyje analizuojamas viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams praktikoje, pasitelkiant du Lietuvos atvejus. Išanalizavus turimą informaciją, darbas užbaigiamas apibendrinančiomis išvadomis, kurių tikslas ne tik atsakyti į darbo pradžioje išsikeltą klausimą, tačiau ir pateikti rekomendacijas, kurios padėtų ateityje susiduriant su tais pačiais iššūkiais.

²³ Paulius Garkauskas, „Kėdainiuose žiauriai sumuštas keturmetis neišgyveno“, DELFI, 2017, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 5 d., <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/kedainiuose-ziauriai-sumustas-keturmetis-neisgyveno.d?id=73566008>.

²⁴ BNS, „Seimas renkasi į neeilinę sesiją dėl vaikų apsaugos klausimų“, DELFI, 2017, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 5 d., <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-renkasi-i-neeiline-sesija-del-vaiku-apsaugos-klausimu.d?id=73747980>.

1. Viešosios nuomonės sampratos teorinis kontekstas

Viešoji nuomonė, viena vertus, yra daugeliui žmonių girdėtas bei žinomas, tačiau, kita vertus, gana sudėtingas apibrėžti terminas. Daugeliui viešoji nuomonė, įprastai, asocijuojasi su nuomonių apklausų rezultatais, kurie dažnai iliustruoja, pavyzdžiui, žinių reportažus ar naujienas informacinėje erdvėje. Šie rodikliai jautriai reaguoja į vykstančius procesus, parodo vienų ar kitų veiksmų pasekmes. Populiarios viešosios nuomonės sampratos siejamos su tokiais frazėmis kaip „visuomenės balsas“ ar „visų nuomonių apibendrinimas“, tačiau tai sulaukia kritikos dėl sampratos suprimityvinimo. Žvelgiant į aptariamą sąvoką iš politikos mokslų perspektyvos, per visą laikotarpį analitikų yra pasiūlyta daug skirtingų aiškinimų. Viena iš galimų priežasčių, kodėl taip sudėtinga apibrėžti viešosios nuomonės sąvoką, ta, kad tai paprastai konceptualizuojama kaip tam tikras viešojo klausimo vystymosi etapas, tiksliai nenurodant, kur jis prasideda ir kur baigiasi. Ar diskusijos tam tikru klausimu tampa viešąja nuomone tada, kai yra viešai iškeltas? Ar turi būti aptartas tam tikros visuomenės dalies, jei taip, tai kokios? Tačiau apžvelgus autorių darbus matyti, jog šiuo metu vis dar nėra aišku, ką tiksliai reiškia viešoji nuomonė. Nors vieningai sutarti dėl sąvokos nepavyksta, tačiau tam tikri požymiai gali būti laikomi kaip bendri ir vienijantys skirtingus viešosios nuomonės apibrėžimus. Šie požymiai aptariami tolesnėse darbo dalyse.

1.1. Viešosios nuomonės sąvokos apibrėžimai

Viešosios nuomonės samprata nuo jos atsiradimo iki šių dienų yra pakitusi iš esmės. Manoma, kad pirmą kartą šis terminas buvo pavartotas dar prieš mūsų erą. Pastebėjimų apie „visuomenės balso“ reikšmę galima rasti nuo pat antikos laikų: *Vox populi, vox dei* (Alcuin: „Žmonių balsas, Dievo balsas“), *Publica voce* (Machiavelli: „Viešasis balsas“)²⁵. Viešosios nuomonės koncepcija skirtingais istoriniais laikotarpiais interpretuojama atitinkamai: tam turėjo įtakos tuometiniai ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai pokyčiai. Mūsų eroje šis terminas užfiksuotas 1750 m. filosofo Žano Žako Ruso (Jean-Jacques Rousseau) kūrinyje „Diskusija apie mokslus ir menus“ (lot. „*Discours sur les sciences et les arts*“). Apšvietos epochoje tai buvo išsilavinusių ir nuosavybės

²⁵ Wayne Parsons, *Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001), p. 111.

turinčių piliečių nuomonė, kurių įtaka tiesiogiai priklausė nuo esamos padėties visuomenėje ir turto dydžio. Atsiradus laikraščiams, viešąją nuomonę imta tiesiogiai tapatinti su tuo, kas skelbiama spaudoje. Tradiciniai viešosios nuomonės apibrėžimai atspindėjo elito ir tų, kurie geriausiai girdimi visuomenėje, įtaką. Vienas iš labiausiai paplitusių apibrėžimų priklauso žymiam praėjusio amžiaus antrosios pusės visuomenės nuomonės teoretikui Bernardui Hennessy: „tai reikšmingos žmonių dalies išreikti požiūriai apie visiems bendrai svarbią problemą“²⁶. Galima suprasti kaip elito nuomonių svarstomu klausimu visumą, tačiau aktualu turi būti ne tik individo, bet ir visuomenės lygiu – diskutuojama tik tuo atveju, jei problema nėra privati ir turi galimybę būti sprendžiama politiniame lygmenyje.

XX a. pradžioje mokslinių tyrimų metodų atsiradimas lėmė viešosios nuomonės analizės plitimą. Statistas George Gallupas teigė, kad viešoji nuomonė yra požiūrių vidurkis, kurį būtų galima gauti, apibendrinant kiekvieno visuomenės nario išreikštas mintis²⁷. Šios vizijos įkvėptas ketvirtajame dešimtmetyje sukūrė viešosios nuomonės tyrimus, kurie vis dar nėra praradę aktualumo. Šiais laikais tam dažniausiai užsakomos įmonės, kurios rezultatais siekia nustatyti visuomenei ar konkrečioms jos grupėms aktualias problemas, rasti tinkamiausius sprendimo būdus bei įvertinti galimas veiklos pasekmes. Apklausų tikslas – suteikti galimybę sužinoti visuomenę atstovaujančią nuomonę. Tačiau yra keliamas klausimas dėl įgyvendinimo realumo, todėl šiandieninėje perspektyvoje tai įgauna sociologinių apibendrinimų rezultatais suvokimą. Profesorius Justinas Lewisas atkreipia dėmesį, kad nėra aišku, kas yra matuojama: ar žmonių mąstymas, ar tam tikrų institucijų galia daryti įtaką tam mąstymui? Ar visuomenės nuomonė pati savaime ką nors reiškia, ar tai tik ją supančių aplinkybių padarinys? Tyrimų duomenų naudojimas politikoje suteikia iliuziją, kad viešoji nuomonė egzistuoja kaip imperatyvas, gaunamas susumavus individualias mintis. Politologas V. O. Key atkreipia dėmesį, kad absoliučios visuomenės nuomonių gausos sužinoti yra neįmanoma²⁸. O gilesnė analizė atskleidžia, kad ne visi pasikliauja savo nuomone, dalis žmonių jau vyraujančią nuomonę yra linkę perimti iš aplinkos. Tokiu atveju viešosios nuomonės formavimas remiasi kova dėl informacijos įtakos. Nors piliečiai teisiškai yra laisvi, jų galimybės sukaustomos nebe politinių jėgų dominavimo, o viešosios nuomonės, kurią kuria ir kontroliuoja įvairūs aplinkos veiksniai²⁹.

²⁶ Bernard J. Hennessy, *Public Opinion* (Monterey: Brooks/Cole Publishing Company, 1985), p. 13.

²⁷ George H. Gallup, *A guide to public opinion polls* (Princeton: Princeton university press, 1948), p. 84.

²⁸ V. O. Key Jr., *Public Opinion and American Democracy* (New York: Knopf, 1961).

²⁹ Lauras Bielinis, *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė* (Eugrimas, Vilnius, 2005), p. 43.

Yra ir daugiau ekspertų, išreiškusių svarbių prieštaravimų dėl viešosios nuomonės sampratos. Geriausiai žinomas ankstyvas iššūkis šiam naujam mokslui buvo paskelbtas 1948 m., kai vienas pirmųjų kritikų Herbertas Blumeris teigė, kad „viešoji nuomonė yra struktūrizuotos visuomenės išraiška, diferencijuojama skirtingų individų ir grupių, turinčių skirtingą įtaką bei užimančių skirtingas strategines pozicijas, tinklas“³⁰. Visuomenė, pasak sociologo, yra hierarchiškai struktūrizuota ir skirtingos individualios nuomonės nėra lygiavertės, t. y. vieno individo nuomonė nėra ir negali būti tapati kito individo nuomonei. Tai aiškinama tuo, kad tam tikri asmenys yra labiau paveikūs už kitus, todėl ir jų nuomonės turi didesnę indėlį kitų žmonių nuomonių formavimuisi, o visų nuomonių laikymas lygiavertėmis šį aspektą tiesiog ignoruoja. To pasekoje, viešoji nuomonė, yra kažkas daugiau nei iš anketų gautas procentas duomenų lentelėje³¹. O individų nuomones pateikiant atsitiktine atranka, apklausos apibendrina visų nuomonių kaip lygiaverčių viena kitai rezultatų suvestinę. Sociologas teigia, kad ne tik apklausos yra nenatūralus formatas, kuriame galimai išreikiama nuomonė, bet jos taip pat negali užfiksuoti nuomonės formavimo įtakos, nes apklausos ne kiek atspindi visuomenės nuomonę, kiek ją kuria. Standartizuotose apklausose nenurodoma, ar respondentas priklauso ryžtingą poziciją tiriamu klausimu turinčiai grupei, ar jis, kaip visuomenės narys, yra socialiai izoliuotas. Nepaisant H. Blumerio išreikšto kritinio požiūrio, apklausų tyrimai plėtėsi, tapdami dominuojančiu viešosios nuomonės matavimo metodu.

Taip pat dėmesys atkreiptas į tai, kad, atliekant apklausas, klausimai pateikiami be platesnių supažindinimų su tema. Dar 1973 m. Johnas Muelleris pradeda savo darbą „War, Presidents and Public Opinion“ išpėjimu, kad apklausų atlikimas yra keista socialinė patirtis. Respondentai sulaukia įvairiausių klausimų iš nepažįstamo asmens, kuris visus atsakymus kruopščiai žymisi. Nedaugelis žmonių yra įpratę, kad kiekvienas jų pasisakymas yra akylai fiksuojamas. Žinodami, kad jų požiūriai tampa reprezentuojančiais, todėl ir svarbiais, apklausiami asmenys nenori pasirodyti nepasiruošę. Šiomis aplinkybėmis nenuostabu, kad stengiamasi mąstyti, iš pažiūros, „teisingu“ būdu apie dalykus, apie kuriuos žinios yra ribotos arba apie kuriuos iki tol nebuvo susimąstyta³². Manoma, kad respondentas, turintis menką kiekį žinių, pats sąmoningai turėti savo nuomonę bei išsakyti ją galimybės neturi. Jeigu būtų suteikiama bazinė informacija, galimai, atsakymai būtų kitokie, todėl klausimų uždavimas, prieš tai neišsiaiškinus, kiek respondentas yra įsigilinęs konkrečia tema, yra

³⁰ James N. Druckman ir Lawrence R. Jacobs, „Lumpers and Splitters: The Public Opinion Information That Politicians Collect and Use“ *The Public Opinion Quarterly*, 4. (2006), p. 453-476, <http://www.jstor.org/stable/4124207>.

³¹ Justin Lewis, *Constructing Public Opinion: How Political Elites Do What They Like and Why We Seem to Go Along with It* (New York: Columbia University Press, 2001), p. 9.

³² *Ibid*, 11.

neatspindintis realaus vaizdo. Svarbus postūmis nagrinėjant šią problemą įvyko, kai buvo pradėtos taip vadinamos „apgalvotos visuomenės nuomonės apklausos“ (angl. *deliberative polls*). Remiantis šiuo metodu, respondentai turi galimybę detalai susipažinti su visuomenės nuomonės apklausai pateikto klausimo turiniu bei apie tai padiskutuoti su kitais respondентаis, taip pat suteikiama laiko neskubant atsakyti į klausimus, tačiau išvados apie to reikalingumą yra prieštaringos³³. Lisbeth Lipari ši klausimą pakreipia teigdama, kad apklausos dažnai daugiau pasako apie klausiančiojo, nei respondento nuostatas³⁴. Daugumoje apklausų pats sudarytojas nustato pagrindą ir kiekvieno atsakymo parametrus: didžioji dalis ideologinio darbo būna atlikta dar prieš užduodant pirmąjį klausimą, todėl respondento prašoma keletai trumpų momentų įsikūnyti ir tai perteikti atsakymais. Dėl to visuomenės nariai į apklausas atsako taip, lyg jie atstovautų kažką kitą, bet ne save patį. Taigi viešosios nuomonės diskursas yra konstruojamas iš tam tikrų perspektyvų, o apklausos procesas yra paslėptas už jo sukurtų duomenų. Nors apklausų atlikimo specialistai identifikuoja visuomenę kaip atstovaujamą objektą, tačiau dar ir šiandien netyla diskusijos ar ji turėtų taip jaustis.

Kaip galimą sprendimo būdą, viešosios nuomonės mokslininkė Susana Herbst skatina persvarstyti, ką viešoji nuomonė reiškia skaitmeniniame amžiuje. Piliečiai, nepaisant gyvo bendravimo, komunikuoja ir kitais įvairiais būdais: internetu, mobiliaisiais tinklais ir socialinės žiniasklaidos priemonėmis. Idėjos autorė teigia, kad būtent šiose erdvėse yra galimybė matyti visuomenės nuomonę. S. Herbst sistemina šiuos „rašytinius pokalbius“, nes yra įsitikinusi, kad už anoniminių individų atsakymus pranašesnės yra pačių visuomenės narių inicijuotos saviraiškos erdvės ir būtent žmonių diskusijose slypi reali viešoji nuomonė³⁵. Tuo tarpu politologas Robertas Weissbergas nėra šalininkas nerimaujančių dėl viešosios nuomonės sąvokos apibrėžimo ar pačių paieškų. Atvirkščiai, jis nerimauja dėl to, kad visuomenės nuomonė pernelyg stipriai daro poveikį išrinktų pareigūnų sprendimams, ypač socialinės gerovės srityje³⁶. Politologas atkreipia dėmesį, kad pati visuomenė galimai nepasveria savo žodžių, kurie materializuojasi politikų veiksmais. Bendrai, viešosios nuomonės apklausų kritika sako, kad apklausa yra sugalvota visuomenės raiškos forma ir menkai ką pasako apie viešąją nuomonę. Kita vertus, visi žmonių mąstymo tyrimai yra tam tikros formos sumanymas, o esminis aspektas yra tai, kaip tai yra išpildoma ir interpretuojama.

³³ Daniel M. Merkle, „Review: The National Issues Convention Deliberative Poll” *The Public Opinion Quarterly*, 4, (1996), p. 588–619, <http://www.jstor.org/stable/2749637>.

³⁴ Justin Lewis, *Constructing Public Opinion: How Political Elites Do What They Like and Why We Seem to Go Along with It* (New York: Columbia University Press, 2001), p. 18.

³⁵ Susan Herbst, *Reading Public Opinion: How Political Actors View the Democratic Process* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

³⁶ James N. Druckman ir Lawrence R. Jacobs, *Who Governs? Presidents, Public Opinion, and Manipulation* (Chicago: University of Chicago Press, 2015).

Nors visi viešosios nuomonės pažinimo būdai gali būti kritikuotini, nes turi įvairių spragų, tačiau vieno labiausiai pasitvirtinusio ir galimo laikyti kaip patikimiausiu nėra žinoma. Bėgant šimtmečiams viešosios nuomonės samprata kinta iš esmės, o analitikai vis dar nesutaria dėl pradinio apibrėžimo. Ir nors jų priskaičiuojama daugiau kaip pusšimtis, bet diskusijos šios sąvokos definicijos klausimu tebesitęsia. Viešosios nuomonės sampratą nagrinėjančiuose darbuose vis dažniau minimas operacionalus apibrėžimas, kuris yra adekvatus šiuo metu funkcionuojančiai visuomeninei nuomonei kaip socialinei institucijai, taip pat ir daugybei atliekamų tyrimų. Darbe laikomasi nuostatos, kad viešoji nuomonė yra susijusi su visuomeniniais ir politiniais, o ne privačiais klausimais. Žinoma, tai, kas yra laikoma privatu, gali būti ginčijama. Antra, pastaraisiais dešimtmečiais išryškėjo samprata, kad tai yra tarp savo pozicijas pareiškusių žmonių vyraujančių asmeninių nuomonių sumos suvestinė tam tikru klausimu³⁷. Viešosios nuomonės turinį galima sužinoti tiek iš specialiais metodais vykdomų apklausų duomenų, tiek apibendrinant visuomenės narius vienijančių judėjimų ar pavienių asmenų požiūrių įvairovę, atsispindinčią viešojoje erdvėje³⁸. Apibendrinus jau įvardintus bruožus, toliau darbe laikomasi pozicijos, jog *viešoji nuomonė – visuomenėje ryškiausiai išitvirtinęs požiūris į įvairius ekonominius, socialinius, politinius ir kitus valstybinio gyvenimo reikalus*. Norint taikyti šią viešosios nuomonės sampratą tyrime, svarbu pabrėžti, kad viešasis klausimas viešąja nuomone laikomas tuomet, kai tai reiškia įsitikinimus, požiūrius ir pageidavimus, kurie yra susiję su visuomenės lygio problema. Visuomenės susidomėjimas paskatina viešosios nuomonės susiformavimą, kuris atspindi santykinį prioritetą ir svarbą, suteikiamą konkrečiai problemai tarp klausimų, kurie gali būti svarstomi.

1.2. Pertraukiamos pusiausvyros teorija

Viešosios nuomonės ir viešosios politikos santykis kiek skirtingai atsiskleidžia politinės kaitos modeliuose. Klasikinėje teorijoje pabrėžiama, kad piliečių interesai turėtų kontroliuoti viešąją politiką, tačiau šiuolaikinė demokratija yra atstovaujamoji, todėl viešoji nuomonė tampa bendruomenės narių ir jiems atstovaujančių subjektų komunikavimo būdu. Rinkos modelyje piliečių

³⁷ Rosalee A. Clawson ir Zoe M. Oxley, *Public Opinion: Democratic Ideals, Democratic Practice* (Washington, D.C.: CQ Press, 2017).

³⁸ Sean D. Carey, „Public Opinion”, Oxford Reference, žiūrėta 2021 m. vasario 5 d., <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100353599>.

sureikšminimas yra kritikuojamas dėl žmonių nepakankamos kompetencijos arba laiko trūkumo gilintis į politikos realijas, todėl vaidmuo čia yra kur kas mažesnis. Netikslinga yra pervertinti viešosios nuomonės reikšmę, tačiau negalima ir neigti jos paramos poreikio demokratijos įtvirtinimui ir išlikimui, rodant, kad esamas politinis režimas visuomenės narių suvokiamas kaip teisėtas.

Viešojo diskurso problemos konkuruoja tarpusavyje dėl visuomenės dėmesio. Vienoms įsivyraujant politinėse diskusijose, kitos pasitraukia iš akiračio. Tai leidžia suprasti, kad viešoji nuomonė gali aprėpti tik ribotą skaičių temų, kad ir kokios reikšmingos jos būtų. Pertraukiamos pusiausvyros teorija (angl. *Punctuated equilibrium in social theory*), kurią suformulavo Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones³⁹, į viešosios politikos pokyčius žvelgia lanksčiau, todėl yra kaip atsvara iki tol dominavusiems politinės kaitos modeliams, kuriuos teoretikai aiškino nekintančiais etapais: darbotvarkės formavimas, darbotvarkės sudarymas, siūlymų teikimas, sprendimų priėmimas, jų įgyvendinimo priežiūra, politikos kaitos vertinimas bei sprendimas dėl politikos tęstinumo⁴⁰. Pertraukiamos pusiausvyros teorija šių teiginių neneigia ir sutinka dėl politikų indėlio. Tačiau autorių idėja išsiskiria tuo, kad leidžia paaiškinti tiek politinio stabilumo periodą, tiek staigaus pokyčio laikotarpį⁴¹.

F. R. Baumgartner ir B. D. Jones atliko devynių politikos sričių darbotvarkių studiją, kuria ištyrė, kaip specifinės problemos atsiranda ir dingsta iš viešosios politikos darbotvarkės. Šis modelis pagrįstas pliuralizmu, pasak kurio, dėl sprendimų priėmimo ribotumų, specializuotose posistemėse priimami sprendimai, dažnai laikomi gana techniniais ar įprastiniais. Posistemė yra vienas esminių šios teorijos terminų. Tam tikrą viešosios politikos sritį kontroliuoja atitinkama institucija ar veikėjai, kurie sudaro formalius ir neformalius ryšius su ekspertais, interesų grupėmis ir ta sritimi besidominčiais politikais, tokiu būdu suformuojant viešosios politikos posistemę. Šios posistemės dažnai yra labai savarankiškos ir iš esmės nevaržomos viešosios nuomonės ir demokratinių jėgų. Siekdami apsaugoti tokių posistemų savarankiškumą, įtakingi nariai, gaunantys naudos iš šių sistemų, yra suinteresuoti išlaikyti tam tikrą *status quo*, todėl šios riboto dalyvavimo sistemos

³⁹ Bryan D. Jones ir Frank R. Baumgartner, „From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing“ *The Policy Studies Journal*, 1. (2012), p. 2-5, <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00431.x>.

⁴⁰ Wayne Parsons, *Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001), p. 503-529.

⁴¹ Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones, „Agenda Dynamics and Policy Subsystems“ *The Journal of Politics*, 4. (1991), p. 1044, <https://doi.org/10.2307/2131866>.

laikomos labai atspariomis pokyčiams⁴². Todėl vargu ar juos inicijuoti gali būti pajėgu sistemos subjektui.

Rogeris W. Cobbas ir Charlesas D. Elderis pažymėjo vieną procesą, kuris vis dėlto gali paaikškinti stabilių posistemių, pasižyminčių uždarumu, sunaikinimą – tai konflikto išplėtimas⁴³. Pasak Elmerio Erico Schattschneiderio, nagrinėjusio šį klausimą, konfliktas išplečiamas, kai susitelkiama į problemą⁴⁴. Formuojantis viešajai nuomonei, didėja ir rizika, kad posistemė žlugs. Dėl šios priežasties konflikto išplėtimo samprata yra vienas iš kertinių taškų pertraukiamos pusiausvyros teorijoje⁴⁵.

Be konflikto išplėtimo mechanizmo, pertraukiamos pusiausvyros teorija reiškia dviejų pagrindinių sąvokų – politikos įvaizdžio (angl. *policy image*) ir politikos vietos (angl. *venue*) – sąveiką, siekiant paaikškinti procesą, kurio metu silpnėja riboto dalyvavimo sistemos⁴⁶. Politikos vietos yra institucinės erdvės, kuriose priimami sprendimai tam tikru klausimu. Darbo apimtyje politikos vietos atitinka tokias institucines struktūras kaip LR Seimas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Generalinė prokuratūra, Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba ir pan.

Tai, kaip viešojo politika aptariama viešai, sukuria tai, ką Baumgartneris ir Jonesas vadina politikos įvaizdžiu. Visuomenės ir elito supratimas apie viešosios politikos problemas laikui bėgant gali keistis. Dažnai šie pokyčiai yra dėl naujų mokslinių atradimų ar tyrimų, kitais atvejais subtilesnės įtakos ar dramatiškų įvykių rezultatas. Bet kuriuo atveju galima pastebėti, politikos įvaizdis, nuo kurio priklauso, kaip ir vertinimas, gali būti teigiamas arba neigiamas⁴⁷. Laikui bėgant, visuomenė nuo euforijos gali pereiti prie vienodai vienpusiško susirūpinimo neigiamais tos pačios politikos aspektais⁴⁸. Kadangi energija, kurią galima skirti bet kuriai problemai ribota, yra tendencija supaprastinti klausimus ir atitinkamai pasirinkti vieną politikos įvaizdį, kuris, savo ruožtu, turės įtakos politikai.

⁴² Roger W. Cobb ir Charles D. Elder, *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda-Building* (Baltimore, The John Hopkins University Press, 1975).

⁴³ *Ibid*

⁴⁴ Elmer E. Schattschneider, *The semisovereign people: a realist's view of democracy in America* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1960).

⁴⁵ Mathieu Masse-Jolicoeur, „An Introduction to Punctuated Equilibrium: a Model for Understanding Stability and Dramatic Change in Public Policies”, National Collaborating Centre for Healthy Public Policy, 2018, žiūrėta 2021 m. spalio 9 d., p. 2, https://ccnpps-ncchpp.ca/docs/2018_ProcessPP_Intro_PunctuatedEquilibrium_EN.pdf.

⁴⁶ Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones, „Agenda Dynamics and Policy Subsystems“ *The Journal of Politics*, 4. (1991), p. 1070, <https://doi.org/10.2307/2131866>.

⁴⁷ *Ibid* 1046

⁴⁸ *Ibid* 1046.

Vietos pasikeitimas, prisidengiantis kritiniu įvykiu ar strateginio veikėjo įsikišimu, o dažnai ir šių dviejų derinys, gali keisti politikos įvaizdį, kuris lemia didėjančią radikalių politikos pokyčių galimybę. Pagal pertraukiamos pusiausvyros teoriją, politikos įvaizdžio ir politikos vietos sąveika paaiškina politinių posistemų kūrimą, palaikymą, keitimą ir naikinimą. Galima sakyti, kad posistemės kuriamos ir klesti, kai įvaizdžiai yra teigiami, dėmesys ribotas ir politikos vykdymo vietos yra palankios. Tai reiškia, kad posistemės gali būti sunaikintos, kai įvykiai ar strateginiai veiksmai susilpnina politikos įvaizdį ir sustiprina alternatyvų įvaizdį, sulaukdami susidomėjimo. Išoriniai sukrėtimai, tokie kaip krizės, skandalai ar stichinės nelaimės, taip pat gali išryškinti politinės posistemės trūkumus⁴⁹. O šių įvykių netikėtumo faktorius situaciją keičia staigiai ir dažnai negrįžtamai.

Politikos įvaizdžių ir vietų sąveikos analizė leidžia geriau suprasti, kodėl, nepaisant svarių argumentų ir įrodymų, kurie palaiko pokyčius, vyriausybės ilgai išlaiko viešąją politiką. Svarbiausia pertraukiamos pusiausvyros teorijos prielaida yra ta, kad tiek stabilumo, tiek ir pokyčių laikotarpiai yra politikos formavimo proceso dalys, atsirandančios iš tos pačios politikos dinamiškumo, todėl radikalūs pokyčiai neturėtų būti laikomi atsitiktinumais ar išimtimi. Veikia jie turėtų būti suprantami kaip neatsiejama viešosios politikos formavimo dalis⁵⁰. F. R. Baumgartner ir B. D. Jones teigia, kad politikos formavimą galima apibrėžti kaip dvilypį ilgų stabilumo periodų modelį, kurį pertraukia trumpesni radikalių pokyčių epizodai⁵¹. Pokyčių atsiradimą sąlygoja tai, kad tam tikros problemos stabilumo laikotarpiu yra ignoruojamos, o kuo ilgiau tai trunka, tuo radikalesni tampa pokyčiai⁵². Tokiu metu keičiasi ne tik politikos problemų sąrašas, politinių sprendimų kryptys, politikos veikėjų poveikis, bet ir sprendimų priėmimo procedūros⁵³. Todėl tuo metu yra susidariusios palankios sąlygos pasiekti tam tikrus pokyčius.

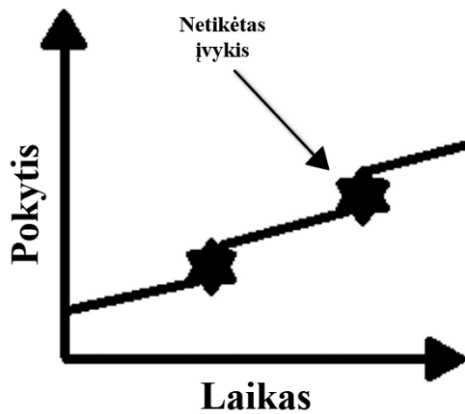
⁴⁹ Mathieu Masse-Jolicoeur, „An Introduction to Punctuated Equilibrium: a Model for Understanding Stability and Dramatic Change in Public Policies”, National Collaborating Centre for Healthy Public Policy, 2018, žiūrėta 2021 m. spalio 9 d., p. 6, https://ccnpps-ncchpp.ca/docs/2018_ProcessPP_Intro_PunctuatedEquilibrium_EN.pdf.

⁵⁰ Sebastiaan Princen, „Punctuated equilibrium theory and the European Union” *Journal of European Public Policy*, 6. (2013), p. 854, <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.781822>.

⁵¹ Frank R. Baumgartner, „Ideas and Policy Change” *Governance*, 2. (2013), p. 240, <https://doi.org/10.1111/gove.12007>.

⁵² Sebastiaan Princen, „Punctuated equilibrium theory and the European Union” *Journal of European Public Policy*, 6. (2013), p. 855, <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.781822>.

⁵³ Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones, *Agendas and Instability in American Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1993).

1 paveikslas. Pertraukiamos pusiausvyros teorijos grafinis pavaizdavimas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Mathieu Masse-Jolicoeur, „An Introduction to Punctuated Equilibrium: a Model for Understanding Stability and Dramatic Change in Public Policies”, 2018.

Tačiau pertraukiamos pusiausvyros teorija yra sulaukusi ir nuogąstavimų. Pirmasis jų yra susijęs su keliamomis abejonėmis dėl pritaikymo įvairiuose kontekstuose⁵⁴. Tačiau kiti autoriai empiriniais darbais patvirtino, kad ši teorija gali būti taikoma ne tik JAV tyrimuose⁵⁵. Antroji kritika susijusi su modelio netikslumu dėl institucinių taisyklių, kurios valdo posistemes. Iš tiesų, Baumgartneris ir Jonesas neapima institucinių suvaržymų, turinčių įtakos posistemėms, klausimo. Jie taip pat neaptaria reakcijų, kurių galima tikėtis iš posistemų, kurių išlikimui gresia pavojus. Remiantis akademiniais šaltiniais, galima tik prognozuoti, kad tai galimai priklauso nuo šalyje vyraujančios politinės kultūros ir konkrečios situacijos aplinkybių. Galiausiai, Baumgartneris ir Jonesas savo analizėse neatsižvelgia į politinių partijų vaidmenį ir neaptaria jų dalyvavimo posistemėse. Siekdami pašalinti šį trūkumą, autoriai antrajame savo darbo leidime siūlo bendrą vyriausybės informacijos apdorojimo teoriją, kuri, be kita ko, apima ir politinių partijų vaidmenį.

Apibendrinant, galima pripažinti, kad Baumgartneris ir Jonesas įnešė savitą indėlį į viešosios politikos analizę. Pirma, jie parodė, kaip glaudžiai posistemės yra susietos su politikos įvaizdžiu ir politikos vieta. Kol politikos įvaizdis išlieka stabilus, vargu ar viešojoji nuomonė įgali išsireikalauti

⁵⁴ Apie pertraukiamos pusiausvyros teorijos pritaikymo ribotumą daugiau galima rasti darbuose: Michael Howlett, „Issue-Attention and Punctuated Equilibria Models Reconsidered: An Empirical Examination of the Dynamics of Agenda-Setting in Canada” *Canadian Journal of Political Science*, 1. (1997), p. 3-29, <https://www.jstor.org/stable/3232165>; Michael Givel, „Punctuated Equilibrium in Limbo: The Tobacco Lobby and U.S. State Policymaking from 1990 to 2003” *The Policy Studies Journal*, 3. (2006), p. 405-418, 10.1111/j.1541-0072.2006.00179.x; Michael Givel, „Nonpunctuated and Sweeping Policy Change: Bhutan Tobacco Policy Making from 1991 to 2009” *Review of Policy Research*, 5. (2012), p. 645-660, <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.2012.00583.x>.

⁵⁵ Stefaan Walgrave ir Frédéric Varone, „Punctuated Equilibrium and Agenda-Setting: Bringing Parties Back In: Policy Change After the Dutroux Crisis in Belgium” *Governance*, 3. (2008), p. 365-395, 10.1111/j.1468-0491.2008.00404.x.

pokyčių, susijusių su posistemės politikos žlugimu. Bandymus keisti riboja ir palanki politikos vieta, kuri veikia kaip gynybos mechanizmas. Nepaisant to, antrasis jų indėlis buvo parodyti tų pačių posistemų pažeidžiamumą. Pertraukiamos pusiausvyros teorija valdymo sistemas vaizduoja kaip sunkiai pasiekiamas naujoms idėjoms ir viešosios nuomonės raginimams keistis, tačiau jas paveikus galimi politiniai pokyčiai.

Darbo tyrime pasitelkiama pertraukiamos pusiausvyros teorija, bandant išsiaiškinti viešosios nuomonės poveikį politinės darbotvarkės formavimui. Šis mechanizmas darbotvarkės kaitą yra linkęs aiškinti per pokyčius, kuriuos inicijuoja nenumatyti įvykiai, sulaukę itin didelio visuomenės susidomėjimo ir siejami su platesnio masto problema⁵⁶. Visuomenė, reikalaujama politinių sprendimų, eskaluojamu klausimu daro spaudimą sprendimų priėmėjams, kuris eigoje tampa viešąja problema. Ši teorija išplėtoja išorės indelį formuojant politinę darbotvarkę, tačiau tuo pat metu nepaneigia iki tol išvystytų analizės pagrindų, o tik juos papildo, todėl padeda politinės darbotvarkės pokyčius suprasti kur kas dinamiškiau. Šiame magistro darbe nagrinėjamų atvejų analizė paantrina, kad netikėti įvykiai ir visuomenės dėmesys gali lemti politinius pokyčius. Remiantis pertraukiamos pusiausvyros teorija bei kitų tyrėjų išvalgomis, bandoma atsakyti į darbo pradžioje išsikeltą klausimą, kokie sąlyginiai veiksniai lėmė viešosios nuomonės inicijuotus pokyčius įstatyminiame lygmenyje.

1.3. Viešosios nuomonės poveikis politinės darbotvarkės formavimui

Plačiai sutariama, kad demokratija reiškia žmonių valdymą. Robertas Alanas Dahlas išsamiai paaiškina šį pažodinį apibrėžimą, nurodydamas demokratinio sprendimų priėmimo reikalavimus⁵⁷. Demokratija turi suteikti piliečiams galimybes suprasti problemas, taip pat leisti kontroliuoti klausimus, kurie patenka į sprendimų priėmimo darbotvarkę. Dahlo nuomone, demokratinis valdymas turi sudaryti sąlygas veiksmingai įsitraukti visiems, kuriems taikomi kolektyviniai visuomenės sprendimai: „demokratinė vyriausybė užtikrina tvarkingą ir taikų procesą, kurio pagalba piliečiai gali paskatinti vyriausybę daryti tai, ko jie labiausiai nori, ir vengti to, ko daryti nevertėtų“⁵⁸.

⁵⁶ Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones, „Agenda Dynamics and Policy Subsystems“ *The Journal of Politics*, 4. (1991), <https://doi.org/10.2307/2131866>.

⁵⁷ Robert A. Dahl, *Democracy and Its Critics* (New Haven: Yale University Press, 1989), p. 108-114.

⁵⁸ *Ibid* 95.

Šiandieniniame pasaulyje tiesioginės demokratijos įgyvendinimas, kai piliečiai patys tiesiogiai dalyvauja sprendimų priėmimo procesų mechanizme, tampa sunkiai įsivaizduojamas. Atstovaujamosios demokratijos tradicijoje, kuomet įstatymus leidžia ir vykdo visuomenės išrinkti atstovai, viešoji nuomonė tampa svarbia politinio ir visuomenės sugyvenimo grandimi. Manoma, kad valstybės vadovai į pokyčius reaguoja turėdami savų interesų, nes „tai laikoma rinkimų sėkmės požymiu“⁵⁹. Piliečiai, kuriems rūpi tam tikra problema, tikėtina, kad rinkimų dieną atsižvelgs į valdininkų veiksmus jos atžvilgiu⁶⁰. Paprastai, rinkimai laikomi vienu pagrindinių būdų, leidžiančių visuomenei daryti poveikį politiniams procesams. Tačiau manymas, kad, atiduodant balsą rinkimų metu, yra nulemiama viešoji politika, gali kiek klaidinti. Politikos studijų lauke rinkimai įprastai siejami ne su viešosios politikos turinio ar konkrečių sprendimų, o su jos formuotojū, kitaip sakant, asmenybių pasirinkimu⁶¹. Tai leidžia teigti, kad dėmesio skyrimas išskirtinai rinkiminiam elgesiui yra ribotas matymas procesų, galinčių atskleisti viešosios nuomonės poveikį politiniams sprendimams. Todėl darbe viešosios nuomonės samprata nėra siejama su rinkiminiu elgesiu, o dėmesys sutelktas į viešojoje erdvėje vyraujančias nuostatas ir jų poveikį politiniams procesams, t. y. pokyčiams įstatyminiame lygmenyje.

Kiek labiau komplikotas poveikis viešajai politikai nei rinkimai ir jų metu atiduodami balsai yra siejamas su netiesioginiais kanalais, kuomet viešoji nuomonė yra reiškiamą piliečių susibūrimais ar pasisakymais viešojoje erdvėje. Darbe laikomasi nuostatos, kad viešoji erdvė skirta visuomenės bendriesiems interesams. Būtent viešojoje erdvėje yra galimybė daugumai pasisakyti, o platforma yra plačiai pasiekiamą, t. y. ne tik geografinė, kaip susibūrimai, bet ir informacine prasme: kaip žiniasklaidos portalai, socialiniai tinklai. Stebint viešąją erdvę, pastebima, kad politikai daugiau ar mažiau atsižvelgia į visuomenės keliamus klausimus, kadangi jų ignoravimas gali vesti prie pasipriešinimo ar politinio palaikymo praradimo, ko, įprastai, siekiama išvengti. Politinis reagavimas į piliečius – jų interesus, poreikius – yra vienas pagrindinių viešosios nuomonės studijų rūpesčių, todėl netrūksta teorinės ir empirinės informacijos apie tai, kiek politikai reaguoja ar nereaguoja į viešąją nuomonę. B. I. Page ir Robertas Y. Shapiro savo darbu „Effects of Public Opinion on Policy“

⁵⁹ Larry J. Griffin, Joel A. Devine ir Michael Wallace, „Monopoly Capital, Organized Labor, and Military Expenditures in the United States, 1949-1976“ *American Journal of Sociology*, 88. (1982), p. 136, <http://www.jstor.org/stable/3083241>.

⁶⁰ Kara Lindaman ir Donald P. Haider-Markel, „Issue Evolution, Political Parties, and the Culture Wars“ *Political Research Quarterly*, 1. (2002), p. 91–110, <https://doi.org/10.1177/106591290205500104>.

⁶¹ Apie rinkimų rezultatų kaip politikos pokyčio klaidingumą daugiau: Joseph A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy* (New York: Harper & Row, 3 ed, 1949) p. 22. ir Thomas R. Dye ir Harmon Zeigler, *The Irony of Democracy* (Cengage Learning, 2002).

didžiausią suderinamumą fiksavo socialiniais klausimais⁶². Būtent į šiuos klausimus toliau darbe ir yra susitelkiama.

Pasak tyrėjų, politinę darbotvarkę nustato viešosios nuomonės ir valstybinių institucijų sąveika. Rogeris W. Cobbas ir Charlesas D. Elderis yra išskyrę dvi viešosios politikos rūšis – institucinę ir sisteminę. Institucinė arba oficialioji politikos darbotvarkė apibrėžta kaip klausimai, kuriuos nagrinėti neišvengiamai įpareigoti yra sprendimų priėmėjai. Sistemine darbotvarkę sudaro tie klausimai, kurie, įprastai, yra laikomi viešojo sprendimo reikalu. Kad klausimas patektų į sistemine darbotvarkę, jis turi kelti visuomenės susidomėjimą⁶³. Daugelio tyrimų rezultatai aiškiai rodo, kad pagrindinis pokyčio kintamasis yra klausimo svarba⁶⁴. O tai, savo ruožtu, reiškia, kad kuo svarbesnis klausimas visuomenei, tuo ryšys gali būti stipresnis. Vis dėlto, sutarimo dėl šių ryšių lemiančių veiksnių gerokai mažiau.

Teorijos apie viešosios nuomonės poveikį politikai, paprastai, yra apibendrinamos, o hipotezės apie tam tikrus nuomonės ir politikos santykio aspektus kildinamos iš bendrų teiginių. Pavyzdžiui, politikos klausimais, kurie nėra tiesiogiai susiję su visuomene mažiau reaguojama nei klausimais, kurie turės įtakos kasdienybei. Tai grindžiama bendrais teiginiais, kad reagavimas didėja atsižvelgiant į klausimo svarbą, vertinant iš visuomenės perspektyvos. Alan D. Monroe tyrime išskirta, kad su nuomonės ir politikos santykiais susijęs problemos aktualumo visuomenei laipsnis⁶⁵. Manoma, kad reagavimas visuomenės nariams artimesnės aplinkos klausimų atvejais yra didesnis nei

⁶² Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 182, <https://doi.org/10.2307/1956018>.

⁶³ Roger W. Cobb ir Charles D. Elder, *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda-Building* (Baltimore, The John Hopkins University Press, 1975).

⁶⁴ Apie tai, kad nuo klausimo svarbos priklauso viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams rašoma: John H. Aldrich, *Why Parties? The Origin and Transformation of Political Parties in America* (Chicago: University of Chicago Press, 1995); Robert A. Dahl, *Democracy and Its Critics* (New Haven: Yale University Press, 1989); James A. Stimson, Michael B. Mackuen ir Robert S. Erikson, „Dynamic Representation” *The American Political Science Review*, 3. 1995, p. 543-565, <https://doi.org/10.2307/2082973>; Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 175-190, <https://doi.org/10.2307/1956018>; Bryan D. Jones, *Reconceiving Decision-Making in Democratic Politics: Attention, choice, and public policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1994); Lawrence R. Jacobs, *The health of nations: public opinion and the making of American and British health policy* (Ithaca: Cornell University Press, 1993); Paul Burstein, *Discrimination, Jobs, and Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1998); Paul Burstein, „The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda” *Political Research Quarterly*, 1. (2003), p. 37, <https://doi.org/10.1177/106591290305600103>; Arthur H. Miller, Warren E. Miller, Alden S. Raine ir Thad A. Brown, „A Majority Party in Disarray: Policy Polarization in the 1972 Election” *American Political Science Review*, 3. (1976), p. 753-778, https://EconPapers.repec.org/RePEc:cup:apsrev:v:70:y:1976:i:03:p:753-778_17; Cees van der Eijk ir Mark N. Franklin, *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1996).

⁶⁵ Alan D. Monroe, „Public Opinion and Public Policy, 1980-1993” *The Public Opinion Quarterly*, 1. (1998), <https://www.jstor.org/stable/2749715>.

aplinkos, su kuria turima mažiau bendro, nes pirmasis, paprastai, visuomenei aktualesnis nei antrasis. Žvelgiant apibendrintai, B. I. Page ir R. Y. Shapiro bei kitų autorių darbai⁶⁶ teigia, kad visi klausimai, keliami visuomenės, kurie yra jai pačiai *aktualūs*, turi didesnę potencialą išsivystyti į politinius pokyčius – politinius sprendimus ir įstatyminius, įstatyminio reglamentavimo pokyčius.

Kodėl tam tikros visuomeninės problemos patenka į viešojo svarstymo akiratį, o kitos nepatenka – tai esminis politikos darbotvarkės analizės klausimas. Ben J. Wattenberg ir Richard M. Scammon bei Norman H. Nie, Sidney Verba ir John R. Petrocik savo darbuose yra atkreipę dėmesį, kad vyrauja naujumo faktorius – visuomenės susidomėjimą nagrinėjamu klausimu lemia dėl įvairių įtakų iš anksto nenumatytos, naujai pasirodžiusios problemos. Pastarosios, sutelkusios viešąją nuomonę, užgožia ir kartais įgauna pirmenybę prieš jau egzistuojančias ir svarbiomis laikytas problemas ir taip kai kurias išstumia iš politinės darbotvarkės⁶⁷. Pastebima tendencija svarbių naujų socialinių problemų iškilime, kuomet piliečiai daugiau dėmesio skiria naujai pasirodžiusioms problemoms. Svarbu įvertinti, kad tokiu atveju naujumas įgauna didesnę galią prieš aktualumą ir tai ilgoje perspektyvoje gali padaryti žalos. Kita vertus, laikui bėgant ir emocijoms rimstant, *naujumas* mažėja, todėl proporcingai gali mažėti ir dėmesys. Tokiame kontekste yra tikimybė, kad problema bus pasimiršta ir liks neišspręsta. Todėl viešosios politikos darbotvarkę kitaip dar galima būtų vadinti visuomeninių problemų rinkiniu, į kurį turi galimybę patekti tik konkurencijai atsparios problemos.

Dar vienas svarbus ir paminėjimo vertas aspektas tas, jog yra manoma, kad viešosios nuomonės pokyčiams politiniuose procesuose yra svarbus ilgalaikiškumas⁶⁸. Visuomenės ir elito supratimas apie viešosios politikos problemas laikui bėgant gali keistis. Tačiau tais atvejais, kai tas pats klausimas vis naujai pasikartoja, problema, leidžia daryti prielaidą, kelia esminį visuomenės susidomėjimą ir galimai didina politinio įsitraukimo tikimybę⁶⁹. Politika dažniausiai yra linkusi judėti ta pačia kryptimi kaip ir viešoji nuomonė, kai pastaroji yra *stabili*, tai yra, yra neveikiama nuomonės

⁶⁶ Aktualumo veiksnys išskirtas šiuose darbuose: Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 182, <https://doi.org/10.2307/1956018>; Ken Kollman, *Outside Lobbying: Public Opinion and Interest Group Strategies*, (Princeton: Princeton University Press, 1998); Bryan D. Jones, *Reconceiving Decision-Making in Democratic Politics: Attention, choice, and public policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1994).

⁶⁷ Naujumo veiksnys išskirtas šiuose darbuose: Richard M. Scammon ir Ben J. Wattenberg, *The Real Majority: An Extraordinary Examination of the American Electorate*, (New York: Coward-McCann, 1970); Norman H. Nie, Sidney Verba ir John R. Petrocik, *The Changing American Voter*, (Cambridge: Harvard University Press, 1976).

⁶⁸ Stabilumo veiksnys išsamiausiai aptariamas šiuose darbuose: Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 175-176, <https://doi.org/10.2307/1956018>; R. Douglas Arnold, *The Logic of Congressional Action*, (New Haven: Yale University Press, 1989).

⁶⁹ Benjamin I. Page, Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 181-182, <https://doi.org/10.2307/1956018>.

svyravimų. Natūralu tikėtis, kad kai visuomenė turi konkrečias pozicijas, kurios laikui bėgant reikšmingai nekinta, politinė sistema dažniau pasiryš pokyčiams ir reaguos į visuomenės pageidavimus.

Politologas E. E. Schattschneider nagrinėjo politikos formulavimo ir socialinių problemų sąsajas, susiejęs socialinius konfliktus, kaip, pavyzdžiui, viešuosius mitingus, ir jų kovą dėl vietos perpildytoje politinėje darbotvarkėje: „žmonių vaidmenį politinėje sistemoje daugiausia lemia konfliktų sistema, nes būtent konfliktas įtraukia žmones į politiką, o konflikto pobūdis lemia visuomenės įsitraukimo pobūdį“⁷⁰. Schattschneider pripažįsta, kad atitinkami įvykiai dažniausiai kyla privačioje arenoje ir „tampa politiniais tik tada, kai bandoma įtraukti platesnę visuomenę“. 9-ajame dešimtmetyje profesorius John W. Kingdon suformavo viešosios politikos problemų sampratą. Jo studija „Agendas, alternatives, and public policies“ tapo vienu reikšmingiausiu teorinio ir praktinio viešosios politikos darbotvarkės formavimo veikalų. Pasak autoriaus, „politiniai veikėjai ieško populiarių problemų, o tokie įvykiai, kaip stichinės nelaimės ar žmogaus sukeltos katastrofos iškart sutelkia viešąją nuomonę, todėl daugelio aplinkybių susiliejimas turi didelę reikšmę politikos darbotvarkėi“⁷¹. Kitų autorių darbai tik patvirtina⁷², kad, problemų, turinčių sąsajų su viešąja nuomone, patekimas į politinę darbotvarkę yra lemiamas įvairių, skirtingo pobūdžio veiksnių, susijusių su aktualumu, naujumu bei stabilumu. Tai leidžia manyti, kad, pavyzdžiui, neseniai įvykusi tragedija, greičiausiai, visuomenei taps svarbesne už iki tol numatytus klausimus politinėje darbotvarkėje, nepaisant to, koks jų aktualumas bendrąja prasme.

Dauguma socialinių mokslininkų, tyrinėjančių viešosios nuomonės ir politinių sprendimų ryšį demokratinėse šalyse, sutinka su Bryan D. Jones išvada, kad viešosios nuomonės dėmesys problemoms gali paskatinti didesnę politinį reagavimą⁷³. Visi minėti darbai patvirtino atsikartojančią argumentų esmę: politikos pokyčiai labiau tikėtini visuomenei svarbiais klausimais, o socialinių klausimų svarbumo faktorių lemia keletas neretai atsikartojančių veiksnių. Aktualumo veiksnys

⁷⁰ Elmer E. Schattschneider, *The semisovereign people: a realist's view of democracy in America* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1960).

⁷¹ John W. Kingdon, *Agendas, alternatives, and public policies*, (New York: Harper Collins College Publishers, 1984).

⁷² Įvykių, siejamų su problemomis, veiksnys išskirtas šiuose darbuose: „Gallup“ apklausose visuomenės įvardijami svarbiausi probleminiai klausimai Tom W. Smith analizėje siejami su konkrečiais įvykiais. Plačiau žr.: Tom W. Smith, „America's most important problem—a trend analysis, 1946-1976“ *Public Opinion Quarterly*, 2. (1980), p. 164-180, <https://doi.org/10.1086/268582>; Anthony Downs darbotvarkės kaitą yra linkęs sieti su pokyčiais, kuriuos dažnai inicijuoja įvykiai sulaukiantys itin didelio visuomenės susidomėjimo. Plačiau žr.: Anthony Downs, „Up and Down with Ecology: The Issue Attention Cycle“ *The Public Interest*, No. 28. (1972): p. 38-50.

⁷³ Bryan D. Jones, *Reconceiving Decision-Making in Democratic Politics: Attention, choice, and public policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1994).

įstatymų leidėjams užtikrina, kad keliamas klausimas yra toks svarbus visuomenei, kad politinis sprendimas gali paveikti visuomenės pasitikėjimą pačiais politikais. Naujumo veiksnys gali atkreipti visuomenės dėmesį ir užgožti politinėje darbotvarkėje iki tol svarbiomis laikytas problemas. Stabilumo veiksnys žymi, kad vėl naujai iškilęs klausimas nėra praradęs visuomenės susidomėjimo, o tai reiškia nuomonės pastovumą ir politinių sprendimų poreikį. Atitinkamo įvykio veiksnys prikausto visuomenę ir išprovokuoja reikalauti politinių sprendimų.

Atsižvelgiant į svarbumo naudojimą politikos mokslų tyrimuose, manoma, kad „svarbu“ reiškia ką nors politinio. Svarbi problema yra ta, kuri žmonėms rūpi ir dėl kurios jie turi nuomonę, kuri struktūrizuoja rinkiminę programą ar politinę darbotvarkę. Atsižvelgiant į aptartus tyrimus ir autorių rekomendacijas, darbe analizuojami socialiniai klausimai, t. y. Lietuvos visuomenei svarbūs klausimai (atrinkti pagal duomenų prieinamumą, išsamiau apie tai kitame skyriuje). Prieš atliekant tyrimą vengiama daryti normatyvines išvadas, tačiau minėti aktualumo, naujumo, stabilumo ir su problema siejamo įvykio veiksniai yra atspirties taškas empirinei darbo daliai, todėl yra tikrinami atvejų analizėje.

2. Viešosios nuomonės poveikis politiniams procesams: Lietuvos atvejų analizė

Sudėtingas tiriamo objekto poveikslas lemia ir paties tyrimo problematiškumą, diktuojantį kompleksiško analitinio įrankio poreikį. Remiantis vyraujančiomis akademinėmis tendencijomis, tampa akivaizdu, jog metodologinės priegigos pasirinkimas priklauso nuo tiriamo objekto specifikos bei konkretaus tyrimo tikslo, kuris šiame darbe yra išsiaiškinti, kokie sąlyginiai veiksniai reikalingi viešajai nuomonei, siekiant padaryti poveikį politiniams sprendimams. Darbe daroma prielaida, jog rezultatai įstatyminiame lygmenyje gali priklausyti nuo daugelio tarpusavyje sąveikaujančių ir ar net nesusijusių veiksnių, įvairių veikėjų ir jų grupių, kurių veiksmai turi tiek iš anksto numatytų, tiek ir atsitiktinių pasekmių. Lygiai taip pat, atsižvelgiant į teorinį aiškinimą, viešoji nuomonė gali turėti įvairaus pobūdžio poveikį, kurio kompleksiskumas reikalauja detalaus priežastines sekas atsekti padedančio analitinio įrankio. Kokybinių tyrimo metodų pažanga leidžia vis tiksliau atskleisti, kokie priežastiniai mechanizmai veikia sudėtingoje socialinėje tikrovėje, o tokiais atvejais vienas iš

dažniausiai taikomų analitinių įrankių yra proceso sekimo metodas, suteikiantis galimybę identifikuoti tam tikrų socialinio pasaulio įvykių, tad šio tyrimo atveju ir viešosios nuomonės poveikio politiniams procesams, pasekmių priežastis.

2.1. Proceso sekimo metodas

Viena iš atvejo studijos atmainų, pritaikytų analizuoti pasekmių priežastis, yra proceso sekimo metodas. Siekiant suprasti šio metodo logiką, svarbu suvokti, kad priežastiniam ryšiui paaiškinti nepakanka žinoti vien tik pradinę situaciją ir galutinį rezultatą. Tikslingsiems išvadoms reikalinga pati pokyčio eiga ir jos stebėjimas, nes ji leidžia geriau suprasti patį priežastinį procesą. Pavyzdžiui, norint sužinoti kaip viešoji nuomonė gali daryti poveikį politiniams procesams, reikia atskleisti priežastinį ryšį ir jo eigą, jungiančią šias dvi sąvokas.

Priežastinį mechanizmą galima apibūdinti kaip „sudėtingą sistemą, kurios rezultatas gaunamas sąveikaujant keliems veiksniams“⁷⁴. Proceso sekimas apima „bandymus nustatyti įsiterpusį priežastinį procesą – priežastinį ryšį ir priežastinį mechanizmą – tarp nepriklausomo ir priklausomo kintamųjų rezultato“⁷⁵. Tad, taikant proceso sekimo metodą, atvejai tiriami suskaidant juos į svarbiausių sudėtinių įvykių seką ir parodant, kaip šie įvykiai siejasi tarpusavyje. Tiriant socialinius procesus, sąsajų, paprastai, ieškoma analizuojant situacijas, su kuriomis susiduria individai ar jų grupės bei įvertinant skirtingus veikėjų interesus⁷⁶. Šis metodas reikalauja sprendimų priėmimo procesų analizės detalumo bei pačių veikėjų ar jų grupių poveikio įvertinimo.

Tai, savo ruožtu, kuria pridėtines šio analitinio įrankio vertes empirinėse analizėse: metodas naudingas tuo, kad leidžia detaliam išnagrinėti atvejį ir identifikuoti mechanizmą, kurio seka galima matyti, kokių būdu nepriklausomas kintamasis (X) lėmė priklausomąjį kintamąjį (Y). Kiekvieno loginio žingsnio pagrindimas leidžia įrodyti viso priežastinio mechanizmo egzistavimą. Jei teorija arba hipotezės dar nėra tiksliai apibrėžtos dėl informacijos stokos, proceso sekimo metodas gali padėti

⁷⁴ Stuart S. Glennan, „Mechanisms and the nature of causation” *Erkenntnis* No. 44. (1996): p. 52.

⁷⁵ Alexander L. George ir Andrew Bennett, *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, (Cambridge: MIT Press, 2005), p. 206-207.

⁷⁶ Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 206.

identifikuoti esminius priežastinius mechanizmus, kuriuos teorija praleido, ir taip prisidėti prie tolesnio jos vystymo. Taigi, proceso sekimas atliekamas derinant indukcinis ir dedukcinis analizės metodus. Kaip šie metodai konkretaus tyrimo atveju derinami tarpusavyje, priklauso nuo išankstinių teorinių žinių apie tiriamą fenomeną.

Pats proceso sekimo metodas turi keletą esminių trūkumų, kuriuos svarbu aptarti. David Waldner yra pastebėjęs, kad metodologinės literatūros autoriai daugiausia dėmesio skiria proceso sekimo metodo tinkamumui pagrįsti, tačiau kur kas mažiau yra plėtojami kriterijai, kaip jis turi būti taikomas⁷⁷. Ypač atsižvelgiant į tai, kaip proceso sekimas skiriasi nuo kitų kokybinių atvejų analizės metodų. Viena vertus, autoriui suteiktos galimybės fokusuotis ne į griežtus metodo reikalavimus, o į turimą medžiagą bei būti lanksčiam tyrimo metu. Kita vertus, esant plačiam galimybių spektrui veikti, yra didelė tikimybė daug resursų iššvaistyti paieškose ir abejonėse. Vienoje naujausių šį metodą nagrinėjančių studijų, Andrew Bennett ir Jeffrey T. Checkel apibendrina sukauptas žinias ir teigia, kad proceso sekimo aiškinimas pirmiausia turi būti nuoseklus. Antra, reikalingas siekis identifikuoti kuo įvairesnius hipotetinius priežastinius mechanizmus, sykiu nepamirštant platesnio struktūrinio ir diskursyvinio konteksto, kuriame šie materializuojasi. Galiausiai, metodologiškai, toks aiškinimas turi atsižvelgti į alternatyvius priežastinius aiškinimus, kurie galėjo nulemti analizuojamą reiškinį. Autoriai taip pat nurodo patarimus tyrėjams: apmąstyti galimą šaltinių šališkumą, įvertinti, ar tiriamas fenomenas yra labiausiai ar mažiausiai tikėtinas kiekvienu iš siūlomų aiškinimų atvejų. Priimti pagrįstą sprendimą, kokiame laiko ir erdvės kontekste pradėti priežastinį mechanizmą ir kada nustoti rinkti duomenis. Kai yra galimybė derinti proceso sekimą su lyginamuoju tyrimo dizainu. Būti atviru indukcinėms išvalgoms, bet saugantis patvirtinimo šališkumo naudoti dedukciją ir atsiminti, kad daromos išvados nebūtinai yra galutinės⁷⁸. Nors teorinių prielaidų apie galimą priežastinį mechanizmą, jungiantį viešąją nuomonę su jos poveikiu politiniams procesams, iki galo nesuformuluota, kai kurios literatūroje egzistuojančios išvalgos yra ypač naudingos – šio darbo pirmo skyriaus trečiame poskyryje pristatyti veiksniai tampa atspirties tašku savarankiškai konstruojant logišką teorinį-metodologinį mechanizmą.

Bendraja prasme, šis metodas turi neapibrėžtumo problemą (angl. *Undetermination problem*), kuri aktuali dėl surinktų duomenų. Pasigendama aiškumo, ar proceso sekimo metodu atrasti ryšiai

⁷⁷ David Waldner, „Process tracing and causal mechanisms“, kn. *The Oxford Handbook of Philosophy of Social Science*, sud. Harold Kincaid (Oxford: Oxford University Press, 2012), p. 65–68.

⁷⁸ Andrew Bennett ir Jeffrey T. Checkel (sud.), *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), p. 329.

savo prigimtimi yra priežastiniai. Kaip galimas sprendimo būdas yra alternatyvūs proceso aiškinimai. Tačiau fiziškai neįmanoma jų visų nei įsivertinti, nei patikrinti. Tai reiškia, kad rezultatų baigtį nemaža dalimi lemia tiriančiojo vaidmuo. Taip pat, proceso sekimo metodo trūkumu galima laikyti prieitų išvadų generalizavimo problematiškumą. Pasak autorių, pasakyti, ar išvados gali būti generalizuojamos, kol iki jų neprieita, yra komplikuoja, t. y. tai padaryti sudėtinga, tol, kol nesuprantama atrasto priežastinio mechanizmo esmės. Tačiau taip pat teigiama, jog tam, kad atrastas aiškinimas būtų patvirtintas ir galėtų būti taikomas kitiems atvejams, pasak Beacho ir Pederseno, galimi keli variantai. Pirmas, alternatyvių aiškinimų eliminavimas, kuomet identifikuojami keli galimi to paties proceso aiškinimai ir eliminavus tuos, kurių randami duomenys nepatvirtina, lieka tas aiškinimas, kuris yra labiausiai tikėtinas. Kitas galimas kelias – „dvigubas“ tyrimo dizainas, kuriuo, pirmiausia, atskleidžiamas priežastinis mechanizmas, o tada jau atliekama lyginamoji kelių atvejų studija, siekiant įsitikinti, kaip tas mechanizmas veikia kitame kontekste⁷⁹. Šis būdas suteikia galimybę atsižvelgti į anksčiau minėtus metodo kriterijus: su antru tyrimo atveju patikrinamas priežastinio mechanizmo nuoseklumas, pakartojus tyrimą su atrastais priežastiniais ryšiais išsprendžiama neapibrėžtumo problema, identifikuojamos išvados ir pasitikrinama dėl jų nešališkumo, kas leidžia jas taikyti tipologiškai panašioms atvejams. Dėl to, kad šis būdas bando kompensuoti metodo turimus trūkumus, tyrime taikomas pastarasis variantas.

Pasak D. Beacho ir R. B. Pederseno „Process-Tracing Methods: Foundations and Guidelines“, proceso sekimo metodą galima taikyti konkrečiai tyrėją dominančiai pasekmei aiškinti, teorijai tikrinti arba jai kurti. Taigi, priklausomai nuo tyrimo tikslo, taikomas rezultato aiškinimo (angl. *explaining outcome*), teorijos tikrinimo (angl. *theory-testing*) arba teorijos kūrimo (angl. *theory-building*) proceso sekimo variantas⁸⁰.

Rezultato aiškinimas – tai priežastiniam ryšiui vieno atvejo studijoje analizuoti skirtas metodas, kuriuo siekiama nustatyti tyrėją dominančio reiškinio atsiradimo priežastinį mechanizmą⁸¹. Toks proceso sekimas aprašo vieną atvejį, t. y. koncentruojasi į konkretų istorinį įvykį, kuriuo nebandoma kurti daugeliui atvejų paaiškinti tinkamo teorinio mechanizmo. Priežastinis mechanizmas čia konstruojamas pasitelkiant specifinius pavyzdžius iš tiriamo atvejo, nurodant konkrečius veikiančius veikėjus. Tikslas yra suprasti konkretaus įvykio rezultatą ir taip sukurti pakankamą tos

⁷⁹ Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013).

⁸⁰ Ibid, 33.

⁸¹ Andrew Bennett, „Process Tracing: a Bayesian Perspective“, kn. *The Oxford Handbook of Political Methodology*, sud. Janet M. Box-Steffensmeier, Henry E. Brady ir David Collier (Oxford: Oxford University Press, 2008), p. 704.

baigties paaiškinimą. Šis metodo potipis tinkamas tuomet, kai tyrėją domina konkretus, dažnai deviantinis, atvejis.

Teorijos tikrinimas – šiuo metodu iš esamos literatūros išvedama teorija, kuri yra patikrinama analizuojamu atveju, o tai leidžia daryti išvadas apie tai, ar mechanizmas veikė taip, kaip tikėtasi. Teoriją tikrinantis proceso sekimas pasižymi tuo, jog yra žinomi abu kintamieji (tiek X, tiek Y) ir galima arba nuspėti, koks yra egzistuojantis mechanizmas, arba išaiškinti jį iš jau egzistuojančios teorijos. Tyrėjas pasirenka vieną atvejį, kuriame yra aiškūs X ir Y, o kontekstas leidžia mechanizmui veikti. Šio proceso sekimo potipio tikslas yra išsiaiškinti, ar mechanizmas apskritai egzistavo analizuojamu atveju ir ar jis veikė taip, kaip nurodo teorija.

Teorijos kūrimas – šis metodas turi teorinių ambicijų, nesusijusių su vieninteliu atveju – siekia iš empirinių įrodymų sukurti apibendrinamą teorinį paaiškinimą, darant išvadą, kad iš konkretaus atvejo faktų egzistuoja bendresnis priežastinis mechanizmas⁸². Šiuo potipiu siekiama aptikti sistemingą ir gana paprastą mechanizmą, padedantį pasiekti rezultatą ribotame atvejų kontekste, sukuriant minimaliai pakankamą konkretaus rezultato paaiškinimą. Teorijos kūrimo proceso sekimas naudojamas dvejose skirtingose tyrimo situacijose. Pirma, kai žinomas rezultatas (Y), bet nėra aiškios priežasties – tai į Y orientuota teorija. Šiuo atveju analizė seka atgal nuo Y iki paslėpto tikėtino X, paverčiant tyrimą į X-Y orientuotą analizę. Antra, kai žinoma, kad tarp X ir Y egzistuoja koreliacija, bet nežinoma apie galimus mechanizmus, jungiančius šiuos du kintamuosius, nes nėra tą aiškinančios teorijos. Šioje teorijos kūrimo formoje rekomenduojama pasirinkti išnagrinėti tipinį atvejį, kad nustatytą tikėtiną priežastinį mechanizmą būtų galima empiriškai patikrinti tolesniuose tyrimuose⁸³. Teorijos kūrimo proceso sekimas pradedamas nuo empirinės medžiagos, kurios analizė leidžia nustatyti tikėtiną hipotetinį priežastinį mechanizmą, pagal kurį X yra susietas su Y.

Šiuo darbu yra siekiama identifikuoti sąlyginius veiksnius, kurie yra reikalingi, kad viešojo nuomonė galėtų turėti poveikį politiniams procesams. Tai yra platesnis užmojis, nei paaiškinti konkretaus atvejo baigtį, todėl rezultato aiškinimo potipis nėra naudingas ar tinkamas pagrindinio tyrimo tikslo įgyvendinimui. Literatūros analizė atskleidė, kad esamų teorijų taikymas šio darbo tyrimui nėra tikslingas. Įprastai, autoriai yra linkę analizuoti vieno konkretaus veiksnio įtaką arba

⁸² Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 60.

⁸³ Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 60.

studijos yra paremtos JAV praktika, kuri politiniais procesais išsiskiria kitų šalių kontekste, todėl teorijos pritaikymas yra komplikuoatas. Be to, atsižvelgiant į tai, kad galima daryti išvadas tik apie mechanizmo veikimą konkrečiu atveju, teorijos tikrinimo proceso analize negalima teigti apie mechanizmo dalių reikalingumą. Tai lėmė, kad nėra teorijos, kuria remiantis būtų galimybė pasiekti išsikeltą tikslą. Dėl šių priežasčių, darbe pasirinktas teorijos kūrimo proceso sekimo potipis, kuris suteikia galimybę empiriškai identifikuoti sąlyginius veiksnius, reikalingus viešosios nuomonės poveikiui politiniams procesams.

2.2. Tyrimo struktūra

Empirine analize pagrįstų teorinių mechanizmų kūrimas darbe vykdomas remiantis Derek Beach ir Rasmus Brun Pedersen⁸⁴. Autoriai išskiria etapus, kurie yra relevantiški ir magistro darbo tyrimui:

1. Sąvokų konceptualizacija. Kad metodologija būtų nuosekli, reikia konceptualizuoti, kitaip tariant, aiškiai apibrėžti nepriklausomąjį (X) ir priklausomąjį (Y) kintamuosius⁸⁵. Nepriklausomu kintamuoju laikoma viešoji nuomonė, kuri darbe susideda iš apklausų duomenų, visuomenės įsitraukimo bei pasisakymų ir informacijos viešojoje erdvėje. Viešoji erdvė skirta visuomenės bendriesiems interesams, t. y. ne tik teritorine, bet ir informacine prasme. Tai reiškia, kad kiekvienas individas gali dar paprasčiau nei iki tol reikšti nuomonę, dalyvauti diskusijose, paveikti valdžios struktūras ir pan. Skaitmenizavimas reiškia naujas galimybes viešajai erdvei – pagrindinei demokratijos sąlygai – atgimti ir plėtoti.

Kalbant apie priklausomąjį kintamąjį Y, jo reikšmę galima suprasti keleriopai. Poveikis politiniams sprendimams gali būti suprantamas kaip politikų pozicijos pakeitimas, diskusijos pradžia parlamente ar pokyčiai įstatymianiam lygmenyje. Šiame darbe priklausomu kintamuoju laikomas pastarasis – priežastinio mechanizmo pabaiga laikoma atitinkamo įstatymo priėmimas.

⁸⁴ Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 168.

⁸⁵ Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 60.

2. Empiriniai duomenys. Tyrimo dalyje aprašomi analizuojamuose atvejuose veikiantys veikėjai bei jų veiksmai, kuriais siekiama išryškinti veikiantį mechanizmą, inicijuojantį poveikį politiniams procesams. Šis procesas reikalauja plataus masto empirinių duomenų paieškos. Teoriją kuriančiame proceso sekime empirinė medžiaga yra naudojama, darant prielaidą, kad tai, kas randama, atspindi pastebimą priežastinio mechanizmo poveikį.

Analizuojant viešai prieinamus duomenis, informacijos laikotarpį galima dalinti į dvi dalis. Pirmasis, trys mėnesiai iki įvykio, padeda suprasti kiek nagrinėjamas klausimas buvo keliamas iki su tuo siejamu įvykio. „Matuko tragedijos“, įvykiusios 2017 metų sausio 25 d. (sumušto vaiko patekimas pas medikus), atveju, analizė pradedama nuo 2016 m. spalio 25 d., o nelegalių veislynų skandalo, prasidėjusio 2020 m. rugsėjo 3 d. (žmonių dingusio augintinio radimas nelegalioje veisykloje), atveju, analizė pradedama nuo 2020 m. birželio 3 d. Antrasis laikotarpis trunka nuo įvykio iki pokyčio įstatyminiame lygmenyje, t. y. priimtose įstatymo pataisose. „Matuko tragedijos“ atveju 2017 m. rugsėjo 28 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (toliau – Vaiko teisių įstatymas) pataisas, gavusias „Mato reformos“ vardą, o nelegalių veislynų skandalo atveju Lietuvos Respublikos gyvūnų gerovės ir apsaugos įstatymo (toliau – Gyvūnų gerovės įstatymas) pataisos priimtose 2021 m. kovo 30 d. Toks laikotarpis pasirinktas atsižvelgiant į darbo apimtį ribotumą ir siekiant kuo gilesnės ir išsamesnės analizės. Įrašų internetinėje erdvėje ieškoma naudojant raktinius žodžius: vaiko teisės, „Matuko tragedija“, gyvūnų teisės, nelegalūs veislynai. Siekiama nustatyti bendrą pranešimų kiekį šiomis temomis, kad būtų galima stebėti visuomenės įsitraukimo tendencijas, kada prisijungė pagrindiniai žiniasklaidos kanalai (lrt.lt – nacionalinis, delfi.lt – populiariausias žiniasklaidos internetinis kanalas) bei politikai. Socialinis tinklas „Facebook“ gali padėti atidžiau pažvelgti į viešosios nuomonės formavimąsi tam tikros socialinės problemos kontekste. Siekiant nustatyti svarbiausius veikėjus analizuojamos Seimo posėdžių, kuriuose nagrinėjamas vaiko teisių ir gyvūnų gerovės projektai, stenogramos. Analizuojami politikų vieši pasisakymai, siekiant išskirti pagrindinius veikėjus bei įvertinti turimą poziciją ar jos kaitą dėl nagrinėjamos problemos. Institucinė darbotvarkės kaita tikrinama atliekant Seimo teisės aktų analizę. Lyginamos Seimo sesijų darbotvarkių programos prieš įvykius, inicijavusius visuomenės nepasitenkinimą, ir po jų. Sesijos darbų programoje paprastai pirmiausia išskiriamos bendros veiklos kryptys ir pagrindiniai prioritetai, kurie atskleidžia, kokiems klausimams numatyta skirti daugiausia dėmesio. Ieškoma pasikeitimų darbotvarkėje – naujų teisės aktų. Surinkti duomenys padeda aiškinantis visuomenės nuomonės poveikį institucinei viešosios politikos darbotvarkei.

Darbe taikomi metodai padeda plačiau pažvelgti į darbotvarkės kaitos procesą. Visuomenės informacijos sklaidos analizė leidžia matyti įvykių eigą. Žiniasklaidos analizė padeda nustatyti, kuomet žiniasklaida įsijungė bei ar tuomet eiga kito. Viešosios nuomonės formuotojai politikos tema yra visuomenės lyderiai, kurie padeda įsitvirtinti viešajai nuomonei. Jų populiarumas socialiniuose tinkluose išplečia naujienos matomumą, taip pat galima stebėti visuomenės reakciją į įrašus. Darbotvarkės kaitos stebėseną padeda išsiaiškinti kaip sprendimų priėmėjai apdoroja informaciją. Teisės aktų analizė atskleidžia kokį dėmesį nagrinėtiems atvejams skyrė Seimas ir kaip pokyčius inicijavęs įvykis darė poveikį problemos svarbai.

	Informacijos šaltinis	Tikslas	Internetinė svetainė
Visuomenės lygmuo	Žiniasklaidos kanalai	Žiniasklaidos straipsniais matoma įvykių eiga.	https://www.lrt.lt/ https://www.delfi.lt/
	Socialiniai tinklai	Viešojoje erdvėje siekiama stebėti įsitraukimo tendencijas (greičiausia reakcija), siekiant identifikuoti pagrindinius veikėjus bei įvertinti turimą poziciją dėl nagrinėjamos problemos.	https://www.facebook.com/
Politinis lygmuo	Žiniasklaidos ir institucijų naujienų kanalai	Politikų pasisakymais viešojoje erdvėje siekiama stebėti įsitraukimo tendencijas, siekiant identifikuoti pagrindinius veikėjus bei įvertinti turimą poziciją dėl nagrinėjamos problemos.	https://www.delfi.lt/ https://www.lrt.lt/ https://lrv.lt/lt/naujienos https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1
	Posėdžių įrašai	Diskusijose Seimo posėdžių metu siekiama identifikuoti kokiais argumentais analizuojamas klausimas patenka į politinę darbotvarkę.	https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=36503&p_k=1
	Seimo sesijų darbotvarkių programos	Užfiksuoti pokyčio pradžią politinėje darbotvarkėje.	https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=37245&p_k=1
	Parlamentinė teisinė duomenų bazė	Surinkti duomenis apie susijusių įstatymų skaičių kiekvieno atvejo kontekste.	https://www.lrs.lt/dokpaieska/forma_1.htm

1 lentelė. Šaltinis: sudaryta autorės.

3. Teorinis pagrindimas. Teorijos kūrimo proceso sekimo metodas turi dedukcinį elementą, t. y. mokslininkai ieško įkvėpimo jau egzistuojančiuose teoriniuose darbuose ir anksčiau tirtuose atvejuose⁸⁶. Taigi, tiriamojoje šio darbo dalyje atsispiriama nuo 1.3. skyrelyje pristatytų aktualumo, naujumo, stabilumo ir su problema siejamo įvykio veiksnių. Jų kontekste analizuojami plataus masto empiriniai duomenys apie viešosios nuomonės galimus sąlyginius veiksnis, reikalingus pokyčiams politiniame lygmenyje.

4. Priežastinio mechanizmo konstravimas⁸⁷. Remiantis identifikuotomis empirinėmis apraiškomis bei teoriniais darbais, konstruojamas tikėtinas priežastinis mechanizmas, įvardinantis sąlyginius veiksnis, kurie galimai prisideda prie viešosios nuomonės poveikio politiniams procesams, veikiantiems ribotame kontekste, t. y. ir kituose panašiuose atvejuose.

5. Išvadų įvertinimas. Kitas žingsnis yra iš stebėtų reikšmių padaryti išvadas, kurios yra veikiančio priežastinio mechanizmo atspindys, įvertinant ar atskiros dalys gali būti laikomos sąlyginiais veiksniais. Įtraukus alternatyvius aiškinimus, pasilieka prie teorijos, kurią galima tikrinti.

6. Priežastinio mechanizmo tikrinimas. Teoriją kuriantis proceso sekimas darbe naudojamas žinant, kad tarp X ir Y egzistuoja koreliacija, bet nežinant apie galimus mechanizmus, jungiančius šiuos du kintamuosius, nes nėra tą aiškinančios teorijos. Pagal išnagrinėtą atvejį nustatytas tikėtinas priežastinis mechanizmas, t. y. pirminis priežastinio mechanizmo konstravimas yra paremtas „Matuko tragedijos“ atveju. Po įvertinimo turimą mechanizmą yra tikslinga empiriškai pakartotinai pabandyti kitu atveju, t. y. nelegalių gyvūnų veislynų skandalu. Šiuo „dvigubu“ tyrimo dizainu siekiama patikrinti, kaip numatytas mechanizmas veikia kitame kontekste. Tai leidžia pateikti išvadas, kurios gali būti taikomos tipologiškai panašiams atvejams.

7. Apibendrinamosios išvados. Galiausiai svarbu suprasti, kokia šių išvadų reikšmė platesniame viešosios nuomonės poveikio studijų kontekste. Kaip jau minėta, ankstyvojoje literatūroje daroma prielaida, kad viešoji nuomonė yra reikalinga bet kokio politinio sprendimo legitimacijai. Naujoji tyrėjų banga šią prielaidą ėmė pagrįstai kvestionuoti, o jų tyrimų rezultatai, nors ir nebaigtiniai, indikavo, jog viešoji nuomonė realybėje veikia gerokai prasčiau, nei buvo manyta.

⁸⁶ Derek Beach ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 60.

⁸⁷ *Ibid*, 61.

Literatūroje imta kritikuoti tyrimus, siekiančius atskleisti viešąją nuomonę tam tikru klausimu, pasirodė teiginių, kad pati visuomenės nuomonė yra veikiamą įvairiausių veiksnių. Nenuostabu, kad tokiam kontekste linkstama prie išvados, jog viešoji nuomonė negali būti siejama su matavimais, nes nėra pajėgi turėti kokį nors poveikį. Šis darbas galėtų būti svarus indikatorius, kad tokios išvados yra skubotos ir kad tyrimo metodai, kurie leidžia įsigilinti į sudėtingą procesą, gali generuoti svarbių įžvalgų apie tai, kaip ši veikia politinius procesus.

Darbe taikomi metodai padeda plačiau pažvelgti į darbotvarkės kaitos procesą. Visuomenės informacijos sklaidos analizė leidžia matyti įvykių eigą. Žiniasklaidos analizė leidžia turėti bendrą informaciją bei įvertinti, kada žiniasklaida įsijungė bei ar jai įsijungus eiga kito. Viešosios nuomonės formuotojai politikos tema yra visuomenės lyderiai, kurie padeda įsitvirtinti viešajai nuomonei. Darbotvarkės kaitos stebėseną padeda išsiaiškinti kaip sprendimų priėmėjai apdoroja informaciją. Teisės aktų analizė atskleidžia kokį dėmesį nagrinėtiems atvejams skyrė Seimas ir kaip pokyčius inicijavęs įvykis darė poveikį problemos svarbai. Tuomet pasitelkus minėtą informaciją, identifikuoti esminiai sprendimai, kurių detalizavimas padėjo suprasti sprendimo priėmimo eigą.

2.3. Tyrimo atvejai

Darbe analizuojami atvejai išsiskyrė visuomenės aktyvumu, ko pasekoje kiekvienas jų išsivystė į įstatyminio reglamentavimo pokyčius: Vaiko teisių įstatymo pataisos, vadinamos „Matuko reforma“ ir Gyvūnų gerovės įstatymo pataisos. Kiekvienu iš šių atvejų matomas viešosios nuomonės poveikis politiniams sprendimams. Nors teorijos kūrimo proceso sekimas rekomenduoja rinktis tipinius, darbe analizuojami rezonansiniai atvejai dėl dviejų priežasčių. Pirma, dėl duomenų pasiekiamumo. Geriau žinomi atvejai yra detalčiau sekami, todėl ir ryškiau matomi viešojoje erdvėje, todėl tai didina galimybę atsekti proceso eigą ir išskirti sąlyginius veiksnus. Antra, žinomesni atvejai kelia mažiau abejonių dėl viešosios nuomonės poveikio. Todėl, siekiant turėti kuo didesnę kiekį reikiamų duomenų bei išvengti neuztikrintumo dėl viešosios nuomonės poveikio, darbe analizuojami atvejai, kurie yra laikomi rezonansiniais: pasirinkti atvejai neleidžia abejoti viešosios nuomonės veikimu, o tai, savo ruožtu, padeda įgyvendinti pagrindinį tyrimo tikslą – identifikuoti sąlyginius veiksnus.

2.3.1. „Matuko tragedija”

Atvejo pristatymas

Ši istorija prasidėjo 2017 m. sausio 25 dieną, kai pagalbos tarnybos gavo iškvietaimą į Kėdainius. Tąkart į medikų rankas pateko sumuštas mažametis, vardu Matas (gim. 2012 m.). Vaiką pavyko atgaivinti, tačiau jo būklė buvo itin prasta. Sprendžiant iš sužeidimų pobūdžio, pagalbos nebuvo kreiptasi iš karto. Vėliau paaiškėjo, kad vaikas patyrė ne vieną smūgį į galvą ir, praėjus keletui dienų, ligoninėje mirė. Ši byla nagrinėta pusmetį, o tyrimo išvados atskleidė, kad vaikas per penkis mėnesius buvo mušamas mažiausiai tris kartus, gavo virš pusantro šimto smūgių. „Baigus šią bylą džiaugsmo nėra, viduje tuščia. Visiems pareigūnams, prokurorams buvo emociškai sunku atlikti tyrimą” – sakė Kauno apygardos vyriausiasis prokuroras Darius Valkavičius⁸⁸.

Atvejis viešajai nuomonei ir bendram kontekstui apie vaiko teisių apsaugos sistemą ir smurtą prieš vaikus turėjo akivaizdžią įtaką. Pradėjus aiškėti detalėms, viešojoje erdvėje atsirado daugybė pranešimų ir pasipiktinimų šia tema. Pagrindinė didžiosios pasisakymų dalies mintis – neveikianti Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistema ir nusivylimas politikais, kurie priešinosi Vaiko teisių apsaugos įstatymo pataisoms. Taip buvo bandoma padaryti poveikį sprendimų priėmėjams, kad kuo skubiau būtų keičiama vaiko teisių apsaugos sistema, taip pat smurto prieš vaikus apibrėžimas. Visuomenė intensyviai įsitraukė analizuojant to priežastis, ko pasekoje prabilta, kad vaikų teisių specialistai netinkamai atlieka savo darbą, todėl keistas jų pavaldumas ir vaiko paėmimo iš šeimos sąlygos. Reforma pradėta 2017 m., po tragedijos, kuomet buvo nužudytas keturmetis berniukas Matas. Šią koreliaciją galima interpretuoti nurodant, kad didelis visuomenės pasipiktinimas tuometine vaiko teisių padėtimi privertė priimti naująsias įstatymo pataisas. Toliau renkami ir aprašomi empiriniai duomenys ir identifikuojamas priežastinis mechanizmas, kaip viešoji nuomonė prisideda prie politinių sprendimų.

⁸⁸ Karolina Stažytė, „Keturmečio Matuko nužudymo tyrimas baigtas”, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/178826/keturmecio-matuko-nuzudymo-tyrimas-baigtas>.

Iki įvykio

Nebūtų tikslinga teigti, kad iki vadinamosios „Matuko tragedijos“ vaiko teisių klausimas keltas nebuvo. Viena vertus, buvo. Naujosios vyriausybės programos derinimo laikas naudotos diskusijoms, teikti siūlymai svarstymui. Kita vertus, Vaiko teisių apsaugos įstatymo pataisos vis buksavo.

Pereinant prie atvejo analizės, pažymėtina, kad pagal paiešką „vaiko teisės“ laikotarpiu nuo 2016 m. spalio 25 d. iki 2017 m. sausio 24 d. naujienų portale lrt.lt gauti 35 rezultatai, o delfi.lt – 61 rezultatas, tačiau šiam darbui aktualūs ne visi. Nagrinėjant paieškos sistemos pateiktus straipsnius, pastebėta, kad pagrindinis dėmesys skirtas tuo metu nagrinėtam dirbtinio apvaisinimo klausimui ir besikeičiančiai motinystės išmokos mokėjimo tvarkai, taip pat vyrauja straipsniai apie užsienio atvejus, kurie tyrimui nėra aktualūs.

Siekiant sukonkretinti medžiagą, išskirti aspektai, kuriuos turi atitikti straipsniai: šie straipsniai turi būti apie Lietuvos vaiko teises ir susiję su fiziniu smurtu prieš vaikus. Įsivedus papildomus kriterijus surinktiems straipsniams, liko 12 lrt.lt ir 11 delfi.lt straipsnių. Juos galima padalinti į tris atskiras potemes: pirma, konkretūs fizinio smurto prieš vaikus atvejai, antra, politikų diskusijos ir siūlymai galimiems sprendimams, trečia, visuomenės reakcijos fizinio smurto prieš vaikus tema. Kadangi konkretus atvejis yra numatytas, tyrime remiamasi politinio ir visuomenės lauko straipsniais.

Chronologiškai, tuometinis kandidatas į premjerus Saulius Skvernelis, pristatinėjo numatytą vyriausybės programą, kurioje skirta dėmesio smurto problemai: „negalime užsimerkti prieš karą, vykstantį Lietuvos šeimose. Turime ir galime jiems padėti“⁸⁹. O ir tuometinės prezidentė Dalia Grybauskaitė susitikimo dėl bendradarbiavimo su naujos sudėties Seimo pirmininku Viktoru Pranckiečiu metu atkreipė dėmesį į pradėtus ir nebaigtus svarstyti įstatymus, vienas jų – Vaiko teisių įstatymas⁹⁰. Patvirtintos programos pristatyme didžiausias dėmesys skirtas socialiniams klausimams, vienas jų – vaiko teisių apsauga: „labai svarbios konkrečios priemonės apie visuomenės gebėjimą

⁸⁹ Eglė Samoškaitė, „S. Skvernelis prisistatė Seimui: tarp mano trūkumų penkių savybių nėra“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/s-skvernelis-prisistate-seimui-tarp-mano-trukumu-penkiu-savybiu-nera.d?id=72888682>.

⁹⁰ Eglė Samoškaitė, „Prezidentė V. Pranckiečiui nusiuntė keletą žinių“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidente-v-pranckieciui-nusiunte-keleta-ziniu.d?id=72928070>.

atpažinti smurtą, patyčias, jų netoleruoti“⁹¹. Dėmesio skirta tiems, kurie susiduria su problemomis šeimoje: konfliktai, socialinių įgūdžių stoka⁹². Tai leidžia suprasti, kad aukščiausius politinius postus užimantiems asmenims problema atrodė aktuali, todėl jos sprendimas į artimiausius planus įtrauktas.

Jau kitą mėnesį bent keletą kartų buvo numatyta svarstyti Vyriausybės pateiktą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo projektą bei jo lydimuosius įstatymų projektus, kuriais siekiama patobulinti vaiko teisių apsaugos sistemą, kuri suteiktų vaikui pagalbą ir jo raidai tinkamą aplinką⁹³. Kiekvieną kartą, kai šie klausimai turėjo būti svarstomi, prie Seimo susirinkdavo vaiko teisių aktyvistai, kurie ragino kuo greičiau uždrausti visų rūšių smurtą prieš vaikus. 2016 m. gruodį M. Majausko ir D. Šakalienės rengta spaudos konferencija siūsta žinia ta pati – sprendimai turi būti priimti kuo greičiau, nes kiekvieną mėnesį aukų nuo smurto skaičius auga. Nepaisant to, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimo projektas iš Seimo dienotvarkės buvo išimtas.

Žvelgiant į įstatyminę aplinką, 2017 m. sausį įsigaliojo naujasis Administracinių nusižengimų kodeksas, kuris pakeitė Administracinių teisės pažeidimų kodeksą. Viena iš naujovių – tai įpareigojimas pažeidėjui dalyvauti prevencijos, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinį elgesį keičiančiose programose. Projekte numatytus įpareigojimus siūloma taikyti asmenims, neprižiūrintiems savo vaikų, linkusiems į priklausomybes ar smurtaujantiems šeimoje⁹⁴. Tačiau pasak vienos aktyviausių vaiko teisių klausimais Seimo narių D. Šakalienės, kartais smurto prieš vaikus neatpažįsta ne tik tėvai, bet ir tarnybos⁹⁵, kas tik patvirtina apibrėžimų poreikį. Premjeras S. Skvernelis pasisakė už Seime svarstomas Vaiko teisių įstatymo pataisas, draudžiančias bet kokį

⁹¹ Lauryna Vireliūnaitė, Liepa Želnieienė, „S. Skvernelis: pirmas dalykas, nuo kurio pradėsime, bus viešojo sektoriaus pertvarka“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/156467/s-skvernelis-pirmas-dalykas-nuo-kurio-pradesime-bus-viesojo-sektoriaus-pertvarka>.

⁹² Rūta Pukėnė, „Valdančiųjų planuose – pasikeitę pažadai jaunoms šeimoms ir auginantiems vaikams“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/valdanciuju-planuose-pasikeite-pazadai-jaunoms-seimoms-ir-auginantiems-vaikus.d?id=73079512>.

⁹³ LRT.lt, „Siūlo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą gražinti tobulinti“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/157338/siulo-vaiko-teisiu-apsaugos-pagrindu-istatymo-projekta-grazinti-tobulinti>.

⁹⁴ Apie naująjį Administracinių nusižengimų kodeksą: LRT.lt, „Nuo sausio 1-osios įsigalioja Administracinių nusižengimų kodeksas“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/158583/nuo-sausio-1-osios-isigalioja-administraciniu-nusizengimu-kodeksas>; BNS, „Įsigalioja naujasis Administracinių nusižengimų kodeksas“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/isigalioja-naujasis-administraciniu-nusizengimu-kodeksas.d?id=73324248> ir BNS, „Nustojo galioti paskutinis dar sovietmečių priimtas įstatymas“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/159008/nustojo-galioti-paskutinis-dar-sovietmeciu-priimtas-istatymas>.

⁹⁵ LRT.lt, „D. Šakalienė: kartais smurto prieš vaikus neatpažįsta nei tėvai, nei tarnybos“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160023/d-sakaliene-kartais-smurto-pries-vaikus-neatpazista-nei-tevai-nei-tarnybos>.

smurtą prieš vaikus⁹⁶. Draudimo taikyti vaikams fizinės bausmės poreikį patvirtino ir vaiko teisių apsaugos kontrolierė Edita Žiobienė, kuri išreiškė nusivylimą procesų eiga: „teisės ir teisėtvarkos komitetas tam pritarė, Socialinių reikalų komitetas nusprendė sustabdyti, kol nebus visas (įstatymo nauja redakcija) svarstomas kartu. Matyt, tai Seimo valios klausimas“⁹⁷. Tuomet įstatymo pataisais buvo įstrigusios Seimo komitetų svarstymuose.

2017 m. sausio 12 d. protestuotojai prie Seimo ragino uždrausti visokių rūšių smurtą prieš vaikus („Facebook“ duomenimis: 83 dalyvavo, 300 susidomėjo)⁹⁸. Siūlymas trečią kartą turėjo būti svarstomas, bet tądien iš darbotvarkės vėl buvo išbrauktas. Todėl sausio 17 d. aktyvistai pakartotinai rinkosi prie Seimo, kad parlamento nariai nebeatidėliotų ir priimtų pataisą, o pavasario sesijos posėdyje – ir patį įstatymą („Facebook“ duomenimis: 155 dalyvavo, 1,4 tūkst. susidomėjo)⁹⁹. Tačiau Seimo plenariniame posėdyje paprašius padaryti pertrauką iki kovo mėnesio, pataisų svarstymas buvo nukeltas¹⁰⁰. Nors mitinguotojai sprendimui įtakos neturėjo, tačiau akcija sulaukė palaikymo iš nevyriausybinių organizacijų koalicijos, vienijančios 13 organizacijų dirbančių su vaikais ir vaikams, taip pat Seimo narių D. Šakalienės ir Mykolo Majausko, kitų žinomų visuomenės veikėjų bei pavienių asmenų. Dar tą patį mėnesį Vilniuje surengta eisena „Sister March Vilnius“, kurios tikslas – atkreipti visuomenės dėmesį į smurto problemą šalyje, kalbėti apie vaikų bei moterų teises. Įvairios organizacijos tokiu būdu aktyviai išreiškė požiūrį smurto prieš moteris ir vaikus temomis¹⁰¹. Nors ilgalaikių vaiko teisių aktyvistų ir organizacijų rengti piketai ir eisenos visuomenės įsitraukimo nesulaukė, naudota grotažymė #ApginkimeVaikusDABAR, kuri padeda sekti įvykius, leido aktyviosios visuomenės dalies informacijai, pavyzdžiui, informacijai apie smurto rūšis, kurie Seimo

⁹⁶ ELTA, „S. Skvernelis mano, kad pribrendome permainingoms dar vienoje srityje“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/s-skvernelis-mano-kad-pribrendome-permainoms-dar-vienoje-srityje.d?id=73469476>.

⁹⁷ BNS, „E. Žiobienė: draudimas įstatyme taikyti vaikams fizinės bausmės yra labai reikalingas“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/e-ziobiene-draudimas-istatyme-taikyti-vaikams-fizines-bausmes-yra-labai-reikalingas.d?id=73362636>.

⁹⁸ Elžbieta Latėnaitė, Dovilė Šakalienė ir Ieva Daniūnaitė, „Apginkime Vaikus DABAR“ Facebook įvykis, 2017 m. sausio 12 d., <https://www.facebook.com/events/888536471281625>.

⁹⁹ Elžbieta Latėnaitė, Dovilė Šakalienė ir Ieva Daniūnaitė, „Apginkime Vaikus DABAR“ Facebook įvykis, 2017 m. sausio 17 d., <https://www.facebook.com/events/577880655747414>.

¹⁰⁰ ELTA, „Seimo nariams – visuomenininkų raginimas uždrausti smurtą prieš vaikus“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimo-nariams-visuomenininku-raginimas-uzdrausti-smurta-pries-vaikus.d?id=73467832>.

¹⁰¹ Apie eisena „Sister March Vilnius“: LRT.lt, „Eisena „Sister March Vilnius“ bandys atkreipti dėmesį į smurto problemą šalyje“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160895/eisena-sister-march-vilnius-bandys-atkreipti-demesi-i-smurto-problema-salyje>; BNS, „Vilniuje vyko eitynės prieš smurtą“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniuje-vyko-eitynes-pries-smurta.d?id=73514106> ir Giedrė Trapikaitė, „Vilniuje ir kituose pasaulio miestuose vyko eisenos, nukreiptos prieš smurtą“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160976/vilniuje-ir-kituose-pasaulio-miestuose-vyko-eisenos-nukreiptos-pries-smurta>.

nariai jų draudimo nepalaiko ir pan., bandyti pasiekti vis platesnę visuomenės dalį socialiniame tinkle „Facebook“.

Remiantis viešoje erdvėje dominavusiu diskursu, iki „Matuko tragedijos“ įvykio dominavo galimų pagalbinių apvaisinimo įstatymo pataisų tema bei darbą pradedančios septynioliktosios vyriausybės programa. Seimo Savižudybių prevencijos komisija gruodį inicijavo ir Seimui pateikė Vaiko teisių pagrindų įstatymo pataisas, kad visų formų – fizinis, emocinis, seksualinis – smurtas prieš vaiką, įskaitant fizines bausmes, yra draudžiamas. Fizinių bausmių uždraudimas prieš vaikus svarbus tuo, kad teismai iki tokio draudimo priėmimo, neturėjo pagrindo nuteisti diržą išsitraukusio tėčio ar mamos. Smurtaujantys tėvai aiškino, kad jie nesiekė vaiko traumuoti – tik auklėjo, tokiu atveju nelieka tyčinio veiksmo. Tokio pobūdžio situacijų prevencijai buvo siekiama uždrausti fizines bausmes. Ankstesnių kadencijų parlamentariai taip pat svarstė tokias iniciatyvas, tačiau jos taip ir nebuvo priimtos. Praėjusią kadenciją Socialinės apsaugos ir darbo ministerija teikė naujos redakcijos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą su fizinių bausmių vaikams draudimu, tačiau jį Seimas grąžino tobulinti. Nors vaiko teisių aktyvistai siekė atkreipti dėmesį į smurto problemą, išanalizavus laikotarpį iki „Matuko tragedijos“, matoma, kad politikai sprendimų poreikiui pritarė, tačiau pokyčiams ryžto trūko.

Po įvykio

Po žinių apie 2017 m. sausio 25 d. sumuštą berniuką, žiniasklaidoje straipsnių vaiko teisių tema padaugėjo keletą kartų. Pagal paiešką „vaiko teisės“ ir „Matuko tragedija“ laikotarpiu nuo 2017 m. sausio 25 d. iki 2017 m. rugsėjo 28 d. portale lrt.lt gauti 138 rezultatai, o delfi.lt – 163 rezultatai. Kaip analizėje iki įvykio, taip ir po jo, nagrinėjant paieškos sistemos pateiktus straipsnius, pastebėta, kad ne visi yra aktualūs: dalis straipsnių buvo apie nefizines smurto formas prieš vaikus, taip pat, vis dar aktualia išlikusi finansinių rodiklių tema bei užsienio atvejai, kurie tyrimui neturi reikšmės. Atlikus antrinę straipsnių atranką, liko 67 lrt.lt ir 67 delfi.lt straipsniai, aktualūs Lietuvos vaiko teisėms fizinio smurto kontekste. Juos taip pat galima padalinti į tris atskiras tematikas: pirma, konkrečių fizinio smurto prieš vaikus atvejai, antra, politinės diskusijos ir sprendimai, trečia, visuomenės reakcija šia tema. Koordinuotas vaiko teisių aktyvistų, vis aktyviau įsitraukusios visuomenės ir žiniasklaidos veikimas turėjo reikšmingos įtakos darbotvarkės kaitai. Tuo įsitikinti, tyrime naudojami politikos ir visuomenės lauko straipsniai.

D. Šakalienės inicijuotose Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisose siūlyta nustatyti, kad visų formų smurtas prieš vaiką, įskaitant fizines bausmes, yra draudžiamas. Parlamentarai svarstyme buvo padarę pertrauką ir prie pataisų žadėjo grįžti kovą, tačiau po tragedijos šio klausimo pažadėta imtis neeilinėje sesijoje. Tačiau Mantas Adomėnas ir kolegos Rimantas Jonas Dagys, Laurynas Kasčiūnas, Paulius Saudargas bei Eugenijus Jovaiša, Agnė Širinskienė ir Povilas Urbšys minimam projektui pasiūlė kitas pataisas – šiuo atveju įstatyme neliktų fizinių bausmių draudimo, o smurtas būtų siejamas su vaiko patiriama realia žala ar pavojumi¹⁰². Tai argumentuota pertekline informacija ir šeimų teise pačioms spręsti kaip auklėti savo vaikus.

2017 m. sausio 26 d. žiniasklaidoje pasirodė straipsniai apie gautą pranešimą dėl Kėdainiuose sumušto vaiko¹⁰³. Socialiniuose tinkluose, o vėliau ir žiniasklaidoje buvo dalijamasi vadinamąja „gėdos lenta“, kuria siekta atkreipti dėmesį į įstatymo pataisoms nepritariančius politikus: „Mes turime kažką daryti ir apie tai kalbėti, nes tas MIRŠTANTIS keturių metų berniukas yra mūsų visų sąžinės reikalas. Prašau dalintis šia GĖDOS lenta politikų, kurie reikalavo išbraukti fizinių bausmių draudimą. Tai ką, mielieji, geros dienos Jums visiems. Ramių sapnų, kaip sakoma.¹⁰⁴“ Dar tą patį vakarą įrašu „Facebook“ platformoje buvo pasidalinta daugiau nei 3000 kartų, įsitraukė vis didesnė visuomenės dalis.

Neprabėgus parai, medikai patvirtino, kad galimai mamos ir patėvio sumuštas keturmetis neišgyveno¹⁰⁵. Dar tą pačią dieną Seimo valdyba nusprendė 82 parlamentarų iniciatyva vasarį šaukti neeilinę sesiją Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisoms priimti. Artimiausias laikas numatytas diskusijoms bei projektų aptarimui, kad sesijos metu būtų svarstomas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtas visas pataisų paketas¹⁰⁶. Sulaukta ne tik politikų, bet ir visuomenės dėmesio: socialiniame tinkle „Facebook“ sukurtas įvykis („Facebook“ duomenimis: 3,9 tūkst. dalyvavo, 5,9 tūkst. susidomėjo)¹⁰⁷, kviečiantis nelikti abejingais bei atvykti prie Seimo. Pilietinė

¹⁰² BNS, „Po tragedijos Kėdainiuose Seimas nutarė šaukti neeilinę sesiją“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161581/po-tragedijos-kedainiuose-seimas-nutare-saukti-neeiline-sesija>.

¹⁰³ Paulius Garkauskas, „Žingsnis po žingsnio iki tragedijos Kėdainiuose: kas lėmė, kad keturmetis tapo žiaurais smurto auka?“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zingsnis-po-zingsnio-iki-tragedijos-kedainiuose-kas-leme-kad-keturmetis-tapo-ziaurais-smurto-auka.d?id=73563656>.

¹⁰⁴ Agnė Grigaliūnienė, „Mes turime kažką daryti ir apie tai kalbėti, nes tas“ Facebook nuotrauka, 2017 m. sausio 26 d., <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10212276150487211&set=a.1581994878077&type=3>.

¹⁰⁵ Paulius Garkauskas, „Kėdainiuose žiauriai sumuštas keturmetis neišgyveno“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161574/kedainiuose-ziauriai-sumustas-keturmetis-neisgyveno>.

¹⁰⁶ BNS, „Po tragedijos Kėdainiuose Seimas atsibudo – rinksis į neeilinę sesiją“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/po-tragedijos-kedainiuose-seimas-atsibudo-rinksis-i-neeiline-sesija.d?id=73566262>.

¹⁰⁷ Rima Olberkyte-Stankus, „Gedulo ir vilties savaitgalis: žvakė už kiekvieną vaiką“ Facebook įvykis, 2017 m. sausio 27 d., <https://www.facebook.com/events/1226383847451865>.

akcija „Žvakė už kiekvieną vaiką“ plito įvairiuose Lietuvos ir užsienio miestuose, kurios metu žmonės rinkosi išreikšti savo apgailėstą dėl berniuko mirties ir smurto prieš vaikus bendrai¹⁰⁸.

Žiniasklaidoje pasirodžius mirtinai sumušto keturmečio lankyto darželio auklėtojos pasakojimui, paaiškėjo, kad 2016 m. lapkričio 23 d. Matas buvo pasisakęs, jog patėvis jį mušė¹⁰⁹. Nors atitinkamos institucijos buvo informuotos, bet Kauno vyriausiojo policijos komisariato viršininkas pripažino, kad tiriant galimo smurto atvejį vaikas apklaustas nebuvo. Anot pareigūno, atsakingi policininkai patikėjo, kad keturmetis užsigavo pats, todėl tyrimas buvo nutrauktas¹¹⁰.

Aiškėjant įvairioms aplinkybėms, matyti, kad tragediją buvo galima nujausti, bet aplaidžiai dirbo beveik visų valstybės ir savivaldybių institucijų darbuotojai ir pareigūnai¹¹¹. Seimo Savižudybių prevencijos komisijos pirmininkas M. Majauskas teigė, kad Seimas taip pat negali kratytis atsakomybės, nes turėjusios būti priimtos įstatymo pataisos siųstų žinutę visuomenei, kad smurtas netoleruojamas¹¹². Tuometinė prezidentė atkreipė dėmesį, kad smurto atvejai atskleidžia, jog vaikai lieka neišklausyti. Pasak D. Grybauskaitės, teisėsauga vaikų apklaustas atlieka neprofesionaliai arba apsiriboja tik suaugusiųjų liudijimais¹¹³. Tai reiškia, jog atliktų tyrimų kokybę lemia tai, kad nukentėjęs asmuo – vaikas. Manoma, kad nevertėtų pamiršti, jog tai silpnoji visuomenės dalis, kuri be pagalbos pati neapsigins¹¹⁴, kas poreikį siekti pokyčių tik sustiprina.

Biurokratijos spragas daugiau ar mažiau mini visi pasisakantys šių įvykių kontekste¹¹⁵. Po įvykio prabėgus savaitei, 2017 m. vasario 3 d. visuomenės susibūrimai nesiliovė ir kelios dešimtys

¹⁰⁸ BNS, „Žiauri keturmečio mirtis sukretė Lietuvą“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ziauri-keturmecio-mirtis-sukrete-lietuva.d?id=73577124>.

¹⁰⁹ Eglė Samoškaitė, „Prabilo mirtinai sumušto berniuko auklėtoja: vaikas gūžėsi, rietėsi ir verke“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prabilo-mirtinai-sumusto-berniuko-aukletoja-vaikas-guzesi-rietesi-ir-verke.d?id=73590204>.

¹¹⁰ Lauryna Vireliūnaitė, „Kauno policijos viršininkas: tiriant mušimo atvejį vaikas nebuvo apklaustas“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., [://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161830/kauno-policijos-virsininkas-tiriant-musimo-atveji-vaikas-nebuvo-apklaustas](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161830/kauno-policijos-virsininkas-tiriant-musimo-atveji-vaikas-nebuvo-apklaustas).

¹¹¹ Edmundas Jakilaitis, „Policijos siūlymas: 48 val. - ir į teismą“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/policijos-siulymas-48-val-ir-i-teisma.d?id=73602374>.

¹¹² BNS, „M. Majauskas apie Kėdainių tragediją: policija ir prokuratūra dirbo aplaidžiai“ LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161850/m-majauskas-apie-kedainiu-tragedija-policija-ir-prokuratura-dirbo-aplaidziai>.

¹¹³ Reda Gilytė, „D. Grybauskaitė teikia pataisą dėl nukentėjusių vaikų apklausų“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161970/d-grybauskaitė-teikia-pataisa-del-nukentejusių-vaiku-apklausu>.

¹¹⁴ Mindaugas Jackevičius, „Neįtikėtina versija, kuria, pasirodo, patikėjo tyrėjai“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/neitiketina-versija-kuria-pasirodo-patikejo-tyrejai.d?id=73607556>.

¹¹⁵ Apie institucijų abejingumą: Virginijus Savukynas, „V. Savukynas. Biurokratija žudo vaikus“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/161803/v-savukynas-biurokratija-zudo-vaikus>; Rimantas Jonas Dagsys, „R. J. Dagsys. Vaiko tragedijoje pristigo įstatymų ar noro veikti?“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/r-j-dagsys-vaiko-tragedijoje-pristigo-istatymu-ar-noro-veikti.d?id=73617664>;

žmonių rinkosi į protesto akciją Kėdainiuose. Mitinguotojai reikalavo peržiūrėti savivaldybės vaiko teisių apsaugos politiką. Mitingo rezoliucijoje kalbama apie smurto prieš vaikus atvejus, kurie leidžia susidaryti nuomonę, kad savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus „specialistės netinkamai ir abejingai atlieka savo darbą“, todėl reikalauta jų atsistatydinimo. Po keturmečio mirties atsistatydino savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriaus vedėja. Tačiau, pasak organizatorių, prisiimti atsakomybę turi ir administracijos direktorius¹¹⁶. Tiek iš politinio, tiek ir visuomenės lauko matyti, kad žmonės ieško, kas turėtų prisiimti atsakomybę. Bet po pirminės reakcijos pradeda koncentruotis į sprendimus.

Po pasitarimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje pasiektas kompromisiniu laikomas sutarimas dėl Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisų formuluočių – susitarimo pagrindu numatyta, kad fizinės bausmės įvardijamos kaip smurtas prieš vaiką ir turi būti draudžiamos. Pagal pasiūlymą fizinis smurtas apibrėžtas kaip „tiesioginiai ar netiesioginiai tyčiniai fiziniai veiksmai prieš vaiką, taip pat fizinės bausmės, sukeliančios tam vaikui skausmą, žalą arba pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui“¹¹⁷. Tarp tokį pasiūlymą registravusių buvo ir kitą poziciją dėl smurto sampratos turėję parlamentarai. Galima daryti prielaidą, kad nerimstančios pilietinės iniciatyvos #ApginkimeVaikusDABAR, nevyriausybinų organizacijų, žiniasklaidos ir įžymių žmonių mobilizacijos ir asmeniškai jiems skirta „gėdos lenta“ spaudimo politikai neatlaikė.

Siekiant, kad politikai nepritrūktų valios, susiformavusi viešoji nuomonė išreiškta peticija „Užtikrinkime saugią vaikystę kiekvienam vaikui!“, kuri įteikta parlamentarams. Viena iš iniciatorių Aušra Kurienė įsitikinusi, kad peticija kiekvienam Lietuvos žmogui suteikia galimybę veikti. „Galime ne tik liūdėti dėl skriaudžiamų vaikų, ne tik piktintis neveikiančiomis tarnybomis, bet ir aktyviai išreikšti asmeninę poziciją ir įsipareigojimą auginti vaikus be smurto, saugoti juos ir veikti iškilus pavojui.“ Peticija iš viso pasirašyta 32 284 asmenų, daugiau nei 30 organizacijų, dirbančių vaiko teisių ir psichologinės gerovės srityje. Dokumentu reikalauta įstatymiškai apibrėžti ir drausti fizinį, psichologinį, seksualinį smurtą ir nepriežiūrą. Taip pat siekta, kad su sunkumais susiduriančioms šeimoms būtų suteikiama profesionali pagalba, o valstybinių tarnybų darbuotojai

Aloyzas Sakalas, „A. Sakalas. Kas kaltas dėl žudomų vaikų: įstatymų stygius ar pareigūnų nenoras juos vykdyti?“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-sakalas-kas-kaltas-del-zudomu-vaiku-istatymu-stygius-ar-pareigunu-nenoras-juos-vykdyti.d?id=73624198>.

¹¹⁶ BNS, „Po kraupaus nusikaltimo Kėdainiuose – protestas“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/162366/po-kraupaus-nusikaltimo-kedainiuose-protestas>.

¹¹⁷ BNS, „Kompromisinis sutarimas Seime: fizinės bausmės būtų įvardijamos kaip smurtas“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/162350/kompromisinis-sutarimas-seime-fizines-bausmes-butu-ivardijamos-kaip-smurtas>.

gebėtų atpažinti ir įvertinti smurto prieš vaikus rizikos veiksnius¹¹⁸. Į sąjūdį už vaikų teisę turėti saugią vaikystę įsitraukė ir žinomi šalies žmonės, tokie kaip žurnalistas Andrius Tapinas, aktoriai Arūnas Sakalauskas, Eimutis Kvoščiauskas, muzikantai Andrius Mamontovas, Vaidas Baumila ir daugelis kitų, kurie socialiniame tinkle „Facebook“ siekė atkreipti dėmesį į prevencinių priemonių poreikį¹¹⁹. Galima teigti, kad žinomi žmonės, turintys plačias sekėjų auditorijas, stiprina informacijos pasiekiamumą ir problemos aktualumą. Ir jei anksčiau pagrindą sudarė vaiko teisių aktyvistų veikla, vis didesnis visuomenės įsitraukimas sukūrė prielaidas susiformuoti viešajai nuomonei. O pertraukiamos pusiausvyros teorija patvirtina, kad formuojantis viešajai nuomonei, didėja rizika, kad stabiliai įsitvirtinusi tvarka bus keičiama.

2017 m. vasario 14 d. Seimas rinkosi į neeilinę vienos dienos sesiją, per kurią svarstyti su vaikų apsauga susiję teisės aktų projektai. Pagrindinis darbotvarkės klausimas – balsavimas dėl Vaiko teisių įstatymo pataisų priėmimo, siekiant uždrausti vaikams taikyti fizines bausmes. Dalis parlamentarų priešinosi siūlymui argumentuodami, kad esamų įstatymų pakanka bausti už pavojų keliantį smurtą¹²⁰. Petras Gražulis per diskusiją Seime gynė fizines bausmes teigiant, kad jas uždraudus tėvams būtų atimtos priemonės auklėti vaikus¹²¹. Nepaisant to, opozicinėmis laikytos Seimo narių, kurie buvo atsidūrę „gėdos lentoje“ pataisos buvo atsiimtose. Seime per praėjusias kadencijas ne kartą bandyta įtvirtinti draudimą vaikams taikyti fizines bausmes. Tačiau nesėkmingus bandymus nutraukė didelį ažiotažą sukėlusio „Matuko tragedija“ ir Seimas ypatingos skubos tvarka priėmė pataisas. Tai reiškia, kad anksčiau pateisintas tėvų elgesys savo nuožiūra auklėti vaikus, teisėsaugos institucijų gali būti vertinamas griežčiau. Nors Įstatymas konkrečių sankcijų nenumato, juo įtvirtinamas bendras principas, kad už smurtą prieš vaikus taikoma kitų įstatymų nustatyta atsakomybė¹²². Iš vykusių diskusijų posėdžio metu matyti, kad dalis parlamentarų, buvusių

¹¹⁸ Lietuvos žmogaus teisių centras, „Užtikrinkime saugią vaikystę kiekvienam vaikui!“, manoteises, 2017 m. vasario 2 d., https://manoteises.lt/peticija/saugi_vaikyste/

¹¹⁹ DELFI.lt, „Dešimtys tūkstančių žmonių Seimo reikalauja uždrausti smurtą prieš vaikus“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/desimtys-tukstanciu-zmoniu-seimo-reikalauja-uzdrausti-smurta-pries-vaikus.d?id=73687368>.

¹²⁰ BNS, „Įsigaliojo įstatymas, draudžiantis vaikams taikyti fizines bausmes“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/isigaliojo-istatymas-draudziantis-vaikams-taikyti-fizines-bausmes.d?id=73813972>; BNS, „Įsigaliojo įstatymas, draudžiantis vaikams taikyti fizines bausmes“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/164205/isigaliojo-istatymas-draudziantis-vaikams-taikyti-fizines-bausmes>.

¹²¹ BNS, „P. Gražulis apie fizines bausmes: tėvams turi būti paliktos priemonės auklėti vaikus“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/p-grazulis-apie-fizines-bausmes-tevams-turi-buti-paliktos-priemones-aukleti-vaikus.d?id=73753516>.

¹²² BNS, „Teisėsauga turėtų keisti požiūrį į „beržinę košę“ ir vaikų gąsdinimą“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/163970/teisesauga-turetu-keisti-pozhuri-i-berzine-kose-ir-vaiku-gasdinima>; Vaidotas Beniušis, „Teisėsauga turėtų keisti požiūrį į „beržinę košę“ ir vaikų gąsdinimą“, DELFI, žiūrėta 2021 m.

opozicijoje, nors ir balsavimu palaikė, tačiau nuomonės dėl reformos nepakeitė¹²³. D. Šakalienė patvirtino, kad smurtą prieš vaiką laikantys auklėjimo priemonė, iš esmės, pasidavė visuomenės spaudimui, bet viduje pokytis neįvyko¹²⁴. Už parlamentarų M. Majausko ir D. Šakalienės inicijuotus Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimus parlamentas pasisakė vienbalsiai – 116 balsais „už“. Šis visuomenės reikalautas sprendimas Seimo salėje pasveikintas plojimais. Taip pat, biurokratinių spragų taisymui projekte siūlyta centralizuoti vaiko teisių apsaugos sistemą. Seimas po pateikimo pritarė, kad vaiko teisių apsaugos skyriai būtų pavaldūs ne savivaldybėms, o įstaigai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos¹²⁵. Visuomenės siekti vaiko teisių apsaugos sistemos pokyčiai pradėti vykdyti, valstybės perduotą savivaldybėms funkciją keičiant į valstybės vykdomą vaiko teisių apsaugos funkciją. Seimas pateikimo stadijoje pritarė naujam Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektui, numatančiam konkretų praktinį reagavimo algoritmą. Galima pastebėti, kad nors svarstomais klausimais buvo susiformavusi opozicija, suvokdama įsitvirtinusių viešąją nuomonę ir sprendimų neišvengiamumą, svarstomais klausimais nebesipriešino.

Vykdytos visuomenės apklausos rezultatai parodė, kad du trečdaliai Lietuvos gyventojų 2017 m. vasario mėnesį pritarė fizinių bausmių vaikams draudimui. Į klausimą, pritaria ar nepritaria, kad taikyti vaikams fizinės bausmės būtų uždrausta įstatymu, 30,7 proc. respondentų pasirinko atsakymą „visiškai pritariantys“, o dar 37 proc. – „pritariantys“. Taigi iš viso už fizinių bausmių draudimą pasisakė beveik 68 proc., t. y. du trečdaliai apklaustųjų. Duomenys rodo, kad 12 proc. tvirtino tokiam įstatymo įvedimui „nepritariantys“, o „tikrai nepritariančių“ buvo vos 1 proc. apklaustųjų. Beveik 18 proc. atsakė „nei pritariantys, nei nepritariantys“ įstatymo įvedimui. Šio klausimo aktualumą visuomenėje patvirtina tai, kad nuomonės nepareiškė tik 1,6 proc. apklaustųjų¹²⁶. Viešosios nuomonės nepakantumo smurtui rezultatai materializavosi pranešimais policijai dėl galimo smurto. Tuometinio policijos generalinio komisaro Lino Pernavo pateikta informacija, metais anksčiau

lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/teisesauga-turetu-keisti-poziori-i-berzine-kose-ir-vaikugasdinima.d?id=73796002>.

¹²³ Atviras Seimas, „2017-02-14 Seimo vakarinis posėdis Nr. 29“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 12 d., <https://www.youtube.com/watch?v=cL2im5oPtM0&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=559>.

¹²⁴ Nemira Pumprickaitė, „D. Šakalienė: Rusija investuoja milžiniškas sumas, kad išlaikytų mūsų visuomenės mentalitetą“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/d-sakaliene-rusija-investuoja-milziskas-sumas-kad-islaikytu-musu-visuomenes-mentaliteta.d?id=73797572>.

¹²⁵ Donata Motuzaitė, „Seimas ėmėsi svarstyti vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimą“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/163467/seimas-emesi-svarstyti-vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-centralizavima>.

¹²⁶ BNS, „Apklausa: du trečdaliai Lietuvos gyventojų pritaria fizinių bausmių draudimui“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apklausa-du-trecdaliai-lietuvos-gyventoju-pritaria-fiziniu-bausmiu-draudimui.d?id=74035408>; BNS, „Apklausa: du trečdaliai Lietuvos gyventojų pritaria fizinių bausmių draudimui“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/166446/apklausa-du-trecdaliai-lietuvos-gyventoju-pritaria-fiziniu-bausmiu-draudimui>.

pareigūnai sulaukdavo vidutiniškai penkių pranešimų per parą, tuo tarpu po „Matuko tragedijos“, per parą policija gavo vidutiniškai dešimt pranešimų apie galimą smurtą prieš vaikus, t. y. dvigubai daugiau¹²⁷. Taip viešoji nuomonė vizualizavosi tiek teoriniame, tiek ir praktiniame lygmenyse.

2017 m. balandžio 26 d. spaudos konferencijoje, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2016 m. veiklos ataskaitos pristatyme, E. Žiobienė kalbą pradėjo: „norėčiau priminti, kad 2016 m. mes taip pat pradėjom nuo tragedijų vaikų srityje. Ir, deja, 2016 m. tragedijos nesutelkė visuomenės, nesuteikė visuomenei aktyvumo tokio, kas įvyko 2017 m. Gaila, bet 2016 m. proveržio skundų ar proveržio aktyvumo mes nematėme. Džiugu, kad 2017 m. mes tai pamatėm¹²⁸.“ Ir nors visuomenėje pasikeitimai matomi, prabėgus pusmečiui po įvykio parlamentarai D. Šakalienė ir M. Majauskas viešumoje apgailestavo, kad vaiko teisių apsaugos srityje pokyčių iki šiol nėra – praktinis draudimo įgyvendinimas įstrigo. Kaip ir numatoma pertraukiamos pusiausvyros teorijoje, viešojo diskurso problemoms konkuruojant tarpusavyje dėl dėmesio, vienoms išivyraujant, kitoms tenka pasitraukti iš akiračio. Bet klausimo iškėlimo viešojoje erdvėje pakako, kad sąstingis būtų pastebėtas žiniasklaidos, o naujienas nustojusi sekti visuomenė vėl grįžtų prie pokyčių reikalavimo¹²⁹. Ir dėl minėto dėmesio procesas vėl pajudėjo – 2017 m. rugsėjo 28 d. Seimas patvirtino vaiko teisių apsaugos sistemos reformą, prie šio teisės akto dirbę parlamentarai Seimo salėje neslėpė džiaugsmo¹³⁰. Naujos redakcijos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas priimtas vienam susilaikius ir šimtui Seimo narių balsavus „už“.

Pokyčius politinėje darbotvarkėje patvirtina tai, kad vaiko teisių apsaugai buvo skirtas išskirtinis dėmesys: Seimas į neeilinės sesijos darbotvarkę įtraukė 15 teisės aktų projektų, iš kurių 10 susiję su vaiko teisių apsauga¹³¹. Prieš tai buvusioje Seimo rudens sesijos darbų programoje 154 teisės

¹²⁷ LRT.lt, „Policija pranešimų apie smurtą prieš vaikus gauna dvigubai daugiau“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/167838/policija-pranesimu-apie-smurta-pries-vaikus-gauna-dvigubai-daugiau>.

¹²⁸ Atviras Seimas, „2017-04-26 Sp. konf., vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2016 metų veiklos ataskaitos pristatymas“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 14 d., https://www.youtube.com/watch?v=uaa-d9s-4EA&list=PLafTseM15bmHxW7xiQxAEn2bQBKOovPh_&index=847; Atviras Seimas, „2017-09-28 Seimo rytinis posėdis Nr. 103“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 14 d., <https://www.youtube.com/watch?v=t5r-ld0eFds&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=480>.

¹²⁹ Mindaugas Jackeivičius, „Mirtinai sumušto keturmečio istorija privertė krūptelėti, bet ne pasikeisti“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mirtinai-sumusto-keturmecio-istorija-priverte-krupleteiti-bet-ne-pasikeisti.d?id=75424101>.

¹³⁰ Atviras Seimas, „2017-09-28 Seimo rytinis posėdis Nr. 103“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., <https://www.youtube.com/watch?v=t5r-ld0eFds&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=480>.

¹³¹ 2510 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo neeilinės sesijos darbų programos“ nutarimo, Vilnius, 2017, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5cd02d02f29311e6be918a531b2126ab> (žiūrėta 2021 m. lapkričio 16 d.).

aktų projektai, iš kurių 6 susiję su vaiko teisėmis¹³². Tai patvirtina prielaidą, kad iki „Matuko tragedijos“ vaiko teisių apsauga parlamentui nebuvo prioritetas klausimas.

Apibendrinant, surinkti duomenys rodo, kad iškilęs įvykis visuomenei sukūrė erdvę, kurioje viešosios nuomonės interesai buvo pripažinti. Kuomet piliečiai ėmė burtis ir bendrai reikalauti, kad jų atskaitomybės noras būtų patenkintas, politinis elitas perėmė visuomenės aktyviosios dalies deklaruojamus siekius. Susiformavusi viešoji nuomonė ėmė kurti spaudimą valdžiai, kad teisės aktai atlieptų esamą problemą.

Atvejis pertraukiamos pusiausvyros teorijos kontekste

Remiantis pertraukiamos pusiausvyros teorijos terminais, konflikto išplėtimas, kurį žymi visuomenės įvykio inicijuotą problemos sprendimas, matomas praktiškai. Po įvykio, kilusi visuomenės reakcija tapo vienareikšmiu prioritetu, dėl kurio buvo sušaukta neeilinė Seimo sesija. „Matuko tragedija“ sukėlė visuotinę visuomenės pasipiktinimą vaiko teisių apsaugos sistema, iš politikų reikalauta konkrečių sprendimų, kol parlamentas įteisino vaiko teisių apsaugos sistemos „Matuko reformą“.

Kol politikos įvaizdis išlieka stabilus, vargu ar viešoji nuomonė gali privesti prie ryškių pokyčių. Bandymus keistis sušvelnina ir palanki politikos vieta, kuri veikia kaip gynybos mechanizmas. Nepaisant to, pertraukiamos pusiausvyros teorija valdymo sistemas vaizduoja kaip pažeidžiamas naujoms idėjoms ir viešosios nuomonės raginimams keistis, o kai jos yra paveiktos – tuomet galimi politiniai pokyčiai. Pagal teoriją, politikos įvaizdžio ir politikos vietos sąveika paaiškina politinių sprendimų kūrimą, palaikymą, keitimą ir naikinimą. Tai, kaip viešoji politika aptariama viešai, sukuria tai, ką Baumgartneris ir Jonesas vadina politikos įvaizdžiu. Nagrinėtu atveju dėl institucinių spragų vaiko teisių sistema įgavo akivaizdžiai neigiamą įvaizdį ir tai pastebėjo įstatymų leidybos atstovai.

Politikos vietos yra institucinės erdvės, kurios priima sprendimus tam tikru klausimu. Įprastomis sąlygomis, politikos formavimas vyksta politikos vietose, kurias sudaro gana uždari ekspertų ratai. Vaiko teisių klausimu tai yra savivaldybės kuruojamas Vaiko teisių apsaugos skyrius,

¹³² 23800 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo IX (rudens) sesijos darbų programos“ nutarimo, Vilnius, 2017, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ea277b07cf211e6a0f68fd135e6f40c/asr> (žiūrėta 2021 m. lapkričio 16 d.).

apygardos prokuratūra, vietos savivaldos administracijos skyrius. Pusiausvyros būsenose politikos vietose vykdoma politika, kuri apsiriboja neesminių aspektų pokyčiais, todėl norint inicijuoti radikalesnius sprendimus, reformų iniciatoriai dažnai ieško būdų problemą perkelti į kitas politines vietas. Tokiu būdu problema gali pakeisti politinį įvaizdį ir tapti patrauklesne politikos formuotojams. „Matuko tragedijos“ atveju tai yra centralizacijos idėja, siekiant Vaiko teisės apsaugos skyriaus pavaldumą perkelti institucijai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Aiškliai apibrėžus pokyčių reikalaujančią sritį, pripažinus sisteminės pertvarkos poreikį, pasitelkus šios srities ekspertus susidarė palankios sąlygos pokyčiams. Tuo metu iš esmės visas dėmesys buvo nukreiptas bendru vaiko teisių tikslu, todėl į tai buvo orientuoti sprendimai, pernelyg nesvarstant alternatyvių sprendimo galimybių. Šiuo atveju pertrauktos pusiausvyros pabaigą galima sieti su Vaiko teisių apsaugos sistemos reformos priėmimo data, laikant, jog priimta įstatyminė redakcija yra pertrauktos pusiausvyros rezultatas.

Pertraukiamos pusiausvyros teorijos prielaidos „Matuko tragedijos“ atveju pasitvirtino. Nors kaita įvyko ne taip greitai, kaip buvo tikėtasi, sprendimų priėmėjų vieši pasisakymai patvirtino, kad viešoji nuomonė turėjo poveikį politikos kaitai. Šis atvejis yra pavyzdys, kai įvykis, sutelkęs viešąją nuomonę, padaro poveikį sprendimų priėmėjams, todėl leidžia išskirti sąlyginius veiksnius, reikalingus institucinės viešosios politikos darbotvarkės kaitai.

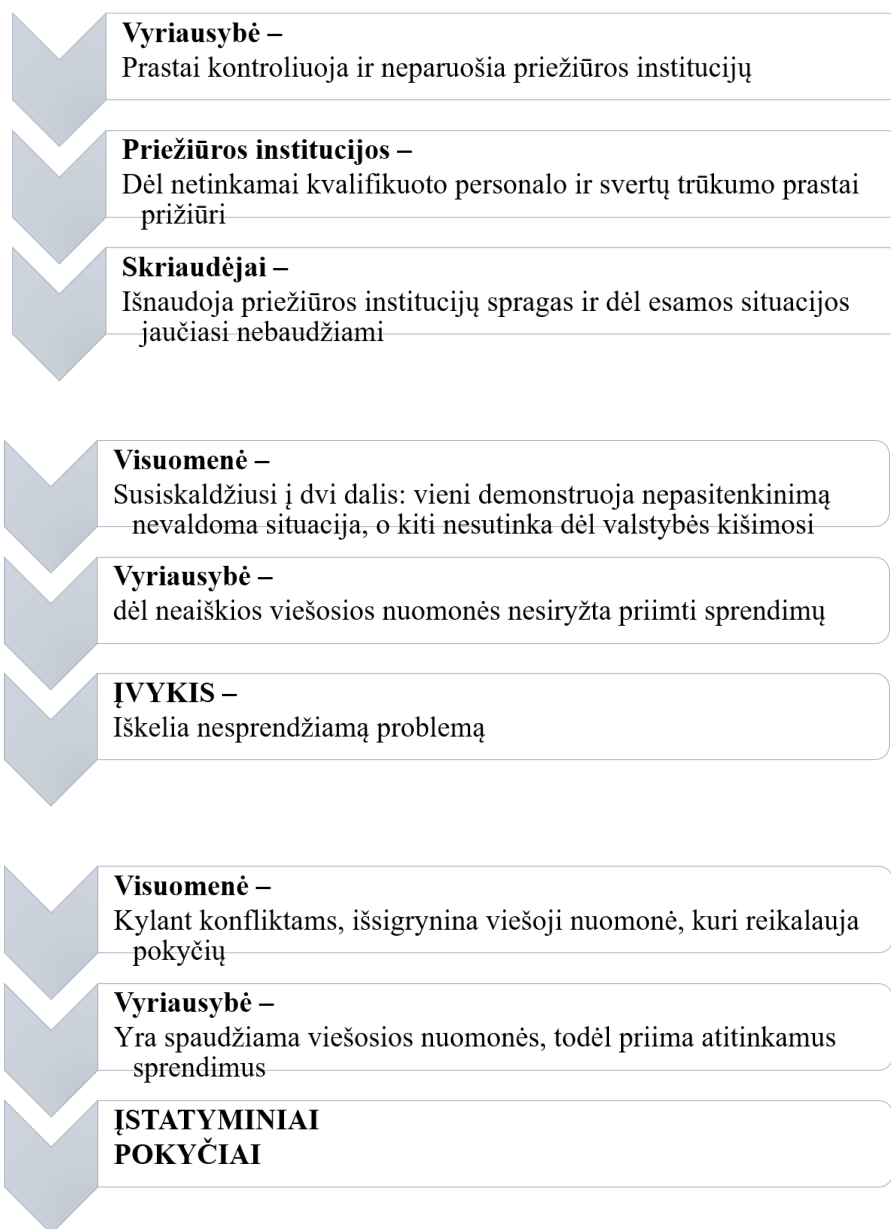
Priežastinio mechanizmo konstravimas

Teorinis pagrindas ir atvejo analizė leidžia konstruoti priežastinį mechanizmą. Įprastai problema nėra nauja, tiek visuomenei, tiek politikams gerai žinoma. Vyriausybės atsakomybėje yra ir visos priežiūros institucijos, kurios turi užtikrinti tinkamą vaiko teisių sistemos veikimą. Tačiau čia grįžtama prie pačios vyriausybės nesugebėjimo paruošti tarnautojų ir priežiūrėtojų tinkamos infrastruktūros, o tai skatina pačių priežiūros institucijų atlaidumą ir pažeidėjų nebaudžiamumą. Valstybės vykdymo ir priežiūros institucijos dėl esamos situacijos yra taisytinės, tačiau galimas sprendimas įprastai vertinamas nevienareikšmiškai. Dėl šios priežasties politinės valios gali trūkti.

Kilus visuomenei aktualiam įvykiui, pasipiktinimas ir sistemos kaltinimas didžiulis, todėl problemos ignoravimas tampa komplikuoatas. Bėgant laikui ir rimstant emocijoms, visuomenės ir žiniasklaidos dėmesį perima nauji įvykiai, todėl politinio sprendimo gali būti išvengta. Tačiau jei

susiformavusi aiški viešoji nuomonė, kuri reikalauja politinių sprendimų ir yra politinių lyderių principingumas, įstatymų leidyba jaučiasi įpareigota juos priimti. Todėl ir tie, kurie ir toliau pokyčių neremia, visgi nusileidžia ir pritaria įstatymo pataisoms. Tai paaiškinama visuomenės spaudimu ir mobilizacija, kurie tokie dideli, kad priešintis būtų bergždžias reikalas. Apibendrinant, aprašytas mechanizmas parodo, kaip veikėjų veiksmai perauga į kur kas platesnių padarinių plotmę.

Atvejo priežastinis mechanizmas:

2 paveikslas. Priežastinis mechanizmas. Šaltinis: sudaryta autorės.

Priežastinis mechanizmas padeda identifikuoti sąlyginius veiksnius, reikalingus viešosios nuomonės poveikiui politiniams procesams.

Sąlyginiai veiksniai

Teoriniuose darbuose suteiktos prielaidos sąlyginiams veiksniams:

Aktualumas. Teorinėje darbo dalyje išskirta, kad reagavimas didėja, atsižvelgiant į klausimo svarbą, vertinant iš visuomenės perspektyvos. Manoma, kad visuomenės narių dėmesys yra didesnis savos arba artimesnės aplinkos klausimų atžvilgiu nei aplinkos, su kuria turima mažiau bendro, nes artimumą, įprastai, galima sieti su aktualumu. Iš viešų pasisakymų matyti, kad atvejo kontekste yra apeliuojama į mamas ir tėčius, atkreipiant dėmesį į vaiko vaidmenį, tai – silpnoji ir bene svarbiausia visuomenės dalis, kuri savarankiškai apsiginti galimybės neturi. Taip problema tampa ne tik problematiškomis laikomomis šeimoms, tačiau visoms šeimoms aktualu bendrai. Medžiagoje galima pastebėti, kad vaikas siejamas su pažeidžiamumu, kuris emocinį atsakomybės prisiėmimą, todėl ir pokyčio svarbą tik sustiprina. Visa tai patvirtina, kad klausimai, susiję su visuomenei artima aplinka, turi didesnę potencialą išsivystyti į įstatyminio reglamentavimo pokyčius. Sąlyginis veiksnys šiuo atveju pasitvirtino.

Naujumas. Ankstesnėje darbo dalyje išskirta, kad pastebima tendencija socialinių problemų iškilime daugiau dėmesio skirti naujai pasirodžiusiam klausimui. Nors pati vaiko teisių problema nėra nauja, šia tema vyko diskusijos, aktyvistai rengė akcijas ir iki įvykio, tačiau visuomenė įsitraukė tik sužinojusi apie „Matuko tragediją“, kai vaiko teisių problema iškilo nauju pavidalu. Šiuo atveju, laikui bėgant ir naujumui mažėjant, viešosios nuomonės dėmesys ėmė menkti, kas galimai lėmė pataisų įteisinimo praktinį strigimą. Tai patvirtina, kad dėl intensyvaus įvykių srauto, visuomenės susidomėjimą lemia iš anksto nenumatyti, naujai pasirodę klausimai, į kurių atsakymus veda visuomenės neišspręstos problemos. Sąlyginis veiksnys šiuo atveju pasitvirtino.

Stabilumas. Pirmo skyriaus trečioje potemėje aptarta, kad kai tas pats klausimas vis naujai pasikartoja, o viešoji nuomonė jo atžvilgiu nesikeičia, yra didesnė tikimybė, kad bus atsižvelgta politiškai. Kaip, paprastai, bet kuriuo kitu, taip ir „Matuko tragedijos“ atveju, viešoji nuomonė dėl pokyčių nebuvo absoliuti. Oponentai apeliavo į valstybės vaidmens įgaliojimų peržengimą šeimos atžvilgiu. Gali atrodyti, kad abi pusės nesutaikomai priešingos, tačiau nei viena iš jų neneigė paties

saugumo poreikio. Ir nors abi stengėsi visuomenės autoritetų pagalba stiprinti savo pasirinktas reikšmes bei silpninti joms priešiškas, atitinkamai stipri opozicija nesusiformavo. Nors dalis visuomenės pokyčiams poreikio nematė, ji neprieštaravo pačio saugumo užtikrinimo svarbai. Išskirtus elementus apjungė saugumo kaip valstybės politinės siekiamybės, esančios aukščiau asmeninės laisvės, samprata. Tai liudija šiai artikuliacijai priklausantys teiginiai, kad pasikartojantys tragiški įvykiai patvirtina poreikį, kad valstybė užtikrintų vaikų saugumą. Ši samprata konstruojama, iškeliant valstybę aukščiau asmeninės šeimų valios. Tokiu atveju viešosios nuomonės stabilumas dėl saugumo poreikio suveikė kaip sąlyginis veiksnys. Tai leidžia manyti, kad įsitvirtinusi viešoji nuomonė nėra veikiamą akivaizdžių nuomonės svyravimų. Esant stabiliai pozicijai, politinei sistemai yra lengviau pasiryžti pokyčiams. Sąlyginis veiksnys šiuo atveju pasitvirtino.

Įvykis. Tam tikras tragiškas įvykis, įprastai, sutelkia visuomenės dėmesį. Jei tai politinių veiksmų ar neveiksnumo rezultatas, yra keliami klausimai, kodėl taip nutiko ir kas už tai atsakingas. Tai patvirtina ir „Matuko tragedijos“ atvejis. Nors iki įvykio vaiko teisių aktyvistai nuolat kalbėjo apie šioje srityje esančias spragas, tai neatkreipė visuomenės ar pakankamos dalies politikų dėmesio. Tačiau tik pasirodžius pirmosioms naujienoms dėl tragedijos, visuomenė ir pačios institucijos ėmė vieni kitus kaltinti, vyravo atsakomybės diskursas. Ir tik nurimus pirmosioms emocijoms pradėta domėtis esančia vaiko teisių sistema, ieškoti spragų, visuomenė susitelkė ir iš politikų pareikalavo atitinkamų sprendimų. Sąlyginis veiksnys šiuo atveju pasitvirtino.

Tyrimo analizės pagrindu inicijuoti sąlyginiai veiksniai:

Lyderystė. Nors teorinėje darbo dalyje numatytas nebuvo, šio tyrimo atveju įgyvendinta empirinė analizė leido išskirti lyderių veiksnį. Tai yra tiek iš visuomenės, tiek ir iš politikų pusės svarbus dėmuo. „Matuko tragedijos“ atveju, visą laikotarpį lydėjo griežta D. Grybauskaitės ir Vaiko teisių apsaugos kontrolierės E. Žiobienės pozicija, Seimo narės D. Šakalienės užsispyrimas priimti sprendimus ir kitų aukščiausių valstybės politikų palaikymas (Seimo pirmininkas V. Pranckietis, premjeras S. Skvernelis, Seimo narys M. Majauskas). Viešosios nuomonės palaikymas iš autoritetingų asmenų yra tam tikras patikinimas visuomenei, kad jos reikalavimai yra pagrįsti, o politikams suteikia valios priimti sudėtingus sprendimus. Sąlyginis veiksnys šiuo atveju pasitvirtino.

Žiniasklaida. Dažnas autorius žiniasklaidą pateikia, pasitelkiant politikos formuotojo vaidmenį. Vargu ar apsiribojama informavimo funkcijos atlikimu, vyraujančios spaudos naujienos pateikia sutartines esamų įvykių interpretacijas. Tačiau analizė patvirtino, kad žiniasklaidos kanalai

nekvietė vykti į mitingus, o suteikė informaciją apie vykusį renginį. Nei lrt.lt, nei delfi.lt neišreiškė pozicijos nagrinėjama tema, o skiltyje, kurioje suteikta platforma išreikšti asmeninę nuomonę publikavo tiek siekiančių pokyčių, tiek opozicijos atstovų pozicijas. Proporciškai pirmųjų skelbta daugiau. Tačiau tai paaiškina Charles E. Lindblom ir Edward J. Woodhouse bendras darbas „Politikos Formavimo Procesas“, kuriame teigiama, kad žiniasklaida daugiau pakartoja ir taip sustiprina viešąją nuomonę. Manoma, kad akivaizdžiai pozicijos neišreiškiantys pranešimai telkiasi apie visuomenės „vidutinę“ nuomonę, todėl žiniasklaidos „nešališkumas“ reiškia tam tikrą prisitaikymą prie viešosios nuomonės. Tai leidžia žiniasklaidą išskirti kaip sąlyginį veiksnį, kuris suteikė galimybę realiu laiku sužinoti tiek faktinę informaciją apie „Matuko tragediją“, tiek susipažinti su politikų pozicijomis bei į jas reaguoti. Sąlyginis veiksnys šiuo atveju pasitvirtino.

Išvadų įvertinimas

Siūlomos Vaiko teisių įstatymo pataisų atvejis iliustruoja glaudžius ryšius tarp viešosios nuomonės ir valstybės politikos. Nors tai rodo, kad viešoji nuomonė turėjo poveikio valstybės politikai, tikslinga yra atsižvelgti ir į kitas interpretacijas. Teigiamą koreliaciją tarp minėtų rodiklių vienu metu gali lemti tai, kad politika daro įtaką nuomonei, o ne atvirkščiai. Jei šis aiškinimas yra teisingas, žmonės yra linkę palaikyti esamą politiką savo valstybėje. „Matuko tragedijos“ atveju, viešoji nuomonė laiko atžvilgiu veikė neatsilikdama nuo politinių procesų, kartais ir lenkdama, todėl ši alternatyva mažai tikėtina.

Taip pat galima teigti, kad nuomonės ir politikos koreliacijos gali būti „netikros“, t. y. viešoji nuomonė ir politika susijusios tik atsitiktinai, nepriklausomai nuo elito lyderystės ar interesų grupių kampanijų. Darbo tikslas nėra įrodyti, kad viešoji nuomonė yra vienintelė pokyčių priežastis – greičiausiai visais atvejais yra įsiterpusių kitų išorinių veiksnių. Pavyzdžiui, kai trečiasis veiksnys veikia ir viešąją nuomonę, ir politiką, jis linkęs daryti įtaką politikai per viešąją nuomonę. Tokiu atveju politika keičiasi tik todėl, kad keičiasi viešoji nuomonė. Be atskiros kintamųjų analizės negalima neabejotinai atmesti tai sąlygoto netikrumo. Tačiau netikrumas tampa mažiau tikėtinas, kai pokyčiai kyla iš įprastai vangios visuomenės, o ne politikos.

Bendrai, daugybės išorinių veiksnių poveikio numatyti ar išmatuoti nėra galimybės. Nemažai autorių argumentuoja, jog pokyčiams svarbiausias žiniasklaidos įsitraukimas. Tačiau ir jos galimo

spaudimo ištyrimas yra komplikuoatas. Nuvertinti žiniasklaidos indėlio nevertėtų, be jos paramos pokyčiai tikrai būtų gerokai sudėtingesni ar net vargiai įmanomi, tačiau vis dėlto žiniasklaidos funkcijos buvo daugiau įvykių vijimasis, o ne jų kūrimas, t. y. reakcija į vykstantį procesą, to proceso nušvietimas, o ne jo iniciavimas. Todėl, išvelgiamas tyrimo neužtikrintumas paneigiamas alternatyvių aiškinimų nepasitvirtinimu.

2.3.2. Nelegalių veislynų skandalas

Atvejo pristatymas

Šis skandalas prasidėjo 2020 m. rugsėjo 3 d., nuo Kretingos rajone dingusio Vakarų Škotijos terjerų veislės šuns vardu Sniegius. Po ilgų paieškų, augintinis rastas nelegalioje šunų veisykloje, todėl į vietą buvo iškviesta policija. Pareigūnai įvykį užfiksavo, tačiau perspėjo, jog vargu, ar galės ką padaryti. Dar tą patį vakarą vaizdais iš įvykio vietos buvo pasidalinta socialiniame tinkle „Facebook“. Narvuose uždaryti veisliniai šunys viešojoje erdvėje sulaukė susidomėjimo, komentaruose buvo dalinamasi mintimis dėl šios problemos nesprendžiamumo. Jau kitą dieną įvykiai ėmė telkti visuomenę, kuri tapo ne tik informacinės erdvės stebėtoja, bet ir aktyvia dalyve – žmonės pradėjo burtis į grupes ir ieškoti kitų nelegalių veisyklų visoje šalyje. Ir anksčiau būta bandymų, kurie baigėsi nesėkmingai, tačiau Gyvūnų gerovės įstatymo pataisų klausimas tapo aktualus naujai. Galima interpretuoti viešosios nuomonės ir politinių sprendimų koreliaciją nurodant, kad aktyvus visuomenės įsitraukimas į nelegalių veisyklų problemos analizavimą ir siekis šią padėtį pakeisti, iniciavo Gyvūnų gerovės įstatymo pataisus. Toliau renkami ir aprašomi empiriniai duomenys bei identifikuojamas priežastinis mechanizmas, kaip viešoji nuomonė prisideda prie politinių sprendimų.

Iki įvykio

Nebūtų tikslinga teigti, kad iki dar vadinamojo „daugyklų skandalo“ klausimas keltas nebuvo. 2018 m. po pateikimo Seime buvo pritarta bausmių dėl žiauraus elgesio su gyvūnais griežtinimui, bet Vyriausybė pateikė išvadą – tai pertekliniai siūlymai, todėl sprendimas atidėtas neribotam laikui.

Pereinant prie atvejo analizės, pažymėtina, kad pagal paiešką „gyvūnų teisės“ ir „nelegalios veisyklos“ laikotarpiui nuo 2020 m. birželio 3 d. iki 2020 m. rugsėjo 2 d. – naujienų portale lrt.lt gauti 22 rezultatai, o delfi.lt – 8 rezultatai, tačiau nagrinėjant paieškos sistemos pateiktus straipsnius, matyti, kad pagrindinis dėmesys skirtas tuo metu viešojoje erdvėje nagrinėtam to laiko aktualijai – žuvininkystės klausimui ir ekologijos temai, taip pat vyrauja straipsniai apie laukinės gamtos atvejus, kurie tyrimui nėra aktualūs.

Siekiant sukonkretinti medžiagą, išskirti aspektai, kuriuos turi atitikti straipsniai analizei: šie straipsniai apie naminių gyvūnų laikymo sąlygas veisėjų ar nelegalių daugintojų priežiūroje Lietuvoje. Įsivedus papildomus kriterijus surinktai medžiagai, neliko nei vieno tematiškai reikšmingo straipsnio. Tai suteikia pagrindą kelti prielaidą, kad iki įvykio, problemos klausimas jau kurį laiką keltas nebuvo.

Po įvykio

Po žinių apie 2020 m. rugsėjo 3 d. rastą veisyklą, dėmesys šia tema atsispindėjo ir žiniasklaidoje. Pagal paiešką „gyvūnų teisės“ ir „nelegalios veisyklos“ laikotarpiu nuo 2020 m. rugsėjo 3 d. iki 2021 m. kovo 30 d. – portale lrt.lt gauti 146 rezultatai, o delfi.lt – 32 rezultatai. Tai reiškia, kad straipsnių gyvūnų teisių tema padaugėjo mažiausiai 4 kartus. Kaip analizėje iki įvykio, taip ir po jo, nagrinėjant paieškos sistemos pateiktus straipsnius, pastebėta, kad tos pačios temos, nors ne taip akivaizdžiai bendrame kontekste, tačiau liko aktualios ir po įvykio, t. y. žuvininkystė, ekologija, laukiniai gyvūnai. Atlikus antrinę straipsnių atranką, liko 77 lrt.lt ir 13 delfi.lt straipsniai, aktualūs Lietuvos gyvūnų teisėms žiaurais elgesio veisyklose kontekste. Akivaizdžiai didesnę kiekį lrt.lt straipsnių galima paaiškinti tuo, kad šiame portale ta pati informacija yra pateikiama keletu formatų, t. y. tekstas, tekstas su vaizdine medžiaga, tekstas su vaizdine medžiaga ir vertimu į gestų kalbą. Bendrai, gautus rezultatus galima padalinti į tris atskiras potemes: pirma, konkretūs žiaurais elgesio su gyvūnais atvejai, antra, politikų ir atsakingų institucijų diskusijos, siūlymai galimiems sprendimams, trečia, visuomenės reakcijos šia tema. Kadangi atvejis yra kompleksinis, tyrimo analizėje yra naudinga visa gauta medžiaga.

Pirmieji pranešimai šia tema pasirodė socialiniame tinkle „Facebook“. Neilgai trukus sukurta grupė „Gelbėkime gyvūnus iš pragaro“, kurios nariai viešino vaizdus iš vietos, kuriuose matyti be

vandens ir ėdalo, purvini ir  aizdoti šunys.  mon s dalinasi nuotraukomis, tiesioginėmis transliacijomis ir kvietė prisijungti neabejingus.

 mon s ėmėsi ie skoti nelegali  veisykl  ir jungtis į gyvūnų gelbėjimo operacijas¹³³: gauti pranešimai apie dv stan ius gyvūnus, rastas galvij  galvas, kaulus bei įvairius kailius, maišuose rastus negyv  šunų jauniklių k nus¹³⁴. Kiekvienu atveju yra numatyta kreiptis į institucijas: reikalingi savivaldybės, policijos ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – VMVT) atstovai. Tačiau savanoriai pastebėjo, kad darbuotojus prisikviesti yra sudėtinga, o ir atvykus, jie situacij  vertina atlaidžiai, nes vietinis VMVT veterinaras, vykstantis   veisykl  patikrinimus, negali objektyviai įvertinti situacijos dėl u simezgusių ryšių, todėl pažeidėjai jaučiasi nebaudžiami. Gyvūnų teisių atstovai patvirtino esamos problemos kompleksiskum ¹³⁵. Po pastar j  įvykių, pavie inus Lietuvą sukr tusius gyvūnų daugykl  židinius, dėl es  VMVT nekompetencijos bei abejingumo ignoruojant šalyje  sisen jusią gyvūnų nepriežiūros problem , 24 nevyriausybinės organizacijos kreip si į ministr  pirminink , ragindamos inicijuoti esminius pavaldžios institucijos poky ius¹³⁶.

VMVT direktorius Darius Remeika gynėsi, kad patikrinimus tarnyba atlieka pagal turimas galimybes. O patys mato poreikį griežtinti baudas dėl žiauraus elgesio su gyvūnais ir j  nepriežiūros bei pabr z , kad už tai atsakingi ir  sigijantys gyv nus¹³⁷. Pirk j  paklausa perkant augintinius suteikia pasi l , inicijuojant nelegalaus verslo plėtrą. VMVT direktorius D. Remeika susitiko su Policijos generaliniu komisaru Renatu Požėla ir sutar  aktyviau koordinuoti institucijų veiksmus sprendžiant problem , ypatingai – reaguojant į gaunamus pranešimus. Tarnybos įsipareigojo pagal galimybes organizuoti bendrus ekipa us, kurie sureaguot    gaunamus pranešimus ir vietoje spręstų

¹³³ Gabrielė Sagaityt , „Po sukr tusių gyvūnų vaizd  atsigauti negali ir veisėjai: kokie reikalavimai jiems keliami ir kiek tai atsieina“, LRT,  i r ta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1227248/po-sukretusiu-gyvunu-vaizdu-atsigauti-negali-ir-veisejai-kokie-reikalavimai-jiems-keliami-ir-kiek-tai-atsieina>.

¹³⁴ Domantė Platūkytė, „Lietuvoje tęsiasi gyvūnų gelbėjimas – rasti stiklainiai su krauju, kaukolės, kabo šunų kailiai“, LRT,  i r ta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1226906/lietuvoje-tesiasi-gyvunu-gelbejimas-rasti-stiklainiai-su-krauju-kaukoles-kabo-sunu-kailiai>.

¹³⁵ Deividas Jursevi ius, „Gyvūnų teisių atstovai prabilo apie tamsias „ teisinam “ veisykl  schemas ir beda pirštu į institucijas: kai kurias vietas jums rodėme dar 2013 metais“, LRT,  i r ta 2021 m. gruodžio 3 d., [://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227425/gyvunu-teisiu-atstovai-prabilo-apie-tamsias-iteisinamu-veisyklu-schemas-ir-beda-pirstu-i-institucijas-kai-kurias-vietas-jums-rodeme-dar-2013-metais](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227425/gyvunu-teisiu-atstovai-prabilo-apie-tamsias-iteisinamu-veisyklu-schemas-ir-beda-pirstu-i-institucijas-kai-kurias-vietas-jums-rodeme-dar-2013-metais).

¹³⁶ LRT.lt, „Gyvūnų gerovės organizacijos kreipiasi į Vyriausyb  dėl maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų“, LRT,  i r ta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227881/gyvunu-geroves-organizacijos-kreipiasi-i-vyriausybe-del-maisto-ir-veterinarijos-tarnybos-veiksmu>.

¹³⁷ Domantė Platūkytė, „Toliau šokiruoja vaizdai i  daugykl  – Širvintų veis jui gali gr sti baudžiamoji atsakomyb “, LRT,  i r ta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1226906/lietuvoje-tesiasi-gyvunu-gelbejimas-rasti-stiklainiai-su-krauju-kaukoles-kabo-sunu-kailiai>; Kornelija Mykolaitytė, „Aiškėja daugiau detali  apie nelegali  veisykl   irvintose:  eimnininkas jau yra baustas, jam gali gr sti baudžiamoji atsakomyb “, DELFI,  i r ta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aiskeja-daugiau-detaliu-apie-nelegalia-veisykla-sirvintose-seimininkas-jau-yra-baustas-jam-gali-gresti-baudziamoji-atsakomybe.d?id=85173063>.

problema. Neneigiant efektyvumo stokos, planuota pasirašyti bendrą tarpinstitucinį įsakymą ir sudėlioti aiškų algoritmą, kaip tiksliai turi veikti tarnybos¹³⁸. Tačiau sistemoje esančioms spragoms, kuriomis naudojosi posistemė, šie sprendimai nepakankami.

2020 m. rugsėjo 10 d. Seimo pirmininkas Viktoras Pranckietis sveikino į devintąją - paskutinę XII-ojo Seimo sesiją susirinkusius parlamentarų. Jos programoje, žmonių siūlymu, įtraukti ir Gyvūnų gerovės klausimus sprendžiantys projektai¹³⁹. Socialiniuose tinkluose daugėjant randamų netinkamomis sąlygomis laikančių gyvūnus vietų, specialiai surengtas Seimo Aplinkos apsaugos komiteto posėdis „Dėl gyvūnų gerovės apsaugos užtikrinimo“. Jį pirmininkas Juozas Imbrasas pradėjo įžanga: „visuomenėje kilo diskusijos tuo klausimu. Vakar žurnalistė klausė: „O kodėl Jūs vakar nedarėt [pokyčių – K. L.]?“, sakau: „Tų problemų pas mus labai daug yra.“ [...] Na, atėjo laikas, pribrendo šito klausimo aptarimas ir sprendimų priėmimas. [...]. Visuomenė pakėlė šią problemą ir reikėtų, pirmiausia, padėkoti visuomenės atstovams, piliečiams, visuomenininkams, kurie tą problemą identifیکavo. Sakyčiau, kad tai yra pilietinės brandos augimo daigai ir tai džiugina, kad visuomenė mūsų aktyvėja.¹⁴⁰“ Teigiamai vertinama tai, kad vis daugiau piliečių žiaurų elgesį su gyvūnais ėmė traktuoti kaip neleistiną elgesio nukrypimą nuo normos, tai pasižymėjo aktyviu įsitraukimu socialiniuose tinkluose stebint įvykius, apie juos pranešant, vykstant į galimai gyvūnų gerovės neužtikrinančias vietas, taip pat rengiant mitingus „Gelbėkime gyvūnus iš pragaro“ dėl gyvūnų apsaugos įstatymų griežtinimo 2020 m. rugsėjo 11 d. Vilniuje („Facebook“ duomenimis: 249 dalyvavo, 884 susidomėjo), 2020 m. rugsėjo 12 d. Kaune („Facebook“ duomenimis: 286 dalyvavo, 1 tūkst. susidomėjo), Klaipėdoje, Jonavoje¹⁴¹. Susirinkusieji ragino politikus kuo greičiau padidinti baudas už žiaurų elgesį su gyvūnais, o atsakingas valstybės institucijas griežčiau ir principingiau atlikti savo pareigas.

¹³⁸ LRT.lt, „Po žiaurais elgesio daugyklose policijos ir VMVT reakcija: bus vykdomi netikėti patikrinimai, prevenciniai reidai“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227129/po-ziaurais-elgesio-daugyklose-policijos-ir-vmvt-reakcija-bus-vykdomi-netiketi-patikrinimai-prevenciniai-reidai>.

¹³⁹ ELTA, „Pranckietis pasidžiaugė už Seimą: kartu suvaldėme pirminį pasaulinės pandemijos plitimą mūsų šalyje“, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pranckietis-pasidziauge-uz-seima-kartu-suvaldeme-pirmini-pasaulines-pandemijos-plitima-musu-salyje.d?id=85198955>.

¹⁴⁰ Atviras Seimas, „2020-09-11 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis“, youtube, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., <https://www.youtube.com/watch?v=ZL8MzMQvILY>.

¹⁴¹ LRT.lt, „Žinios. Baltarusijos kasdienybė nesikeičia – protestuotojai ir toliau grūdami į automobilius“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000121206/zinios-baltarusijos-kasdienybe-nesikeicia-protestuotojai-ir-toliau-grudami-i-automobilius>; Irma Janauskaitė, „Lietuvos miestuose vyksta piketai už gyvūnų teises – ragina griežčiau tikrinti veisyklas“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1230971/lietuvos-miestuose-vyksta-piketai-uz-gyvunu-teises-ragina-griezciau-tikrinti-veisyklas>; Salvija Buzelienė ir Patricija Valentina, „Gelbėkim gyvūnus iš pragaro“, Facebook įvykis, 2020 m. rugsėjo 11 d., <https://www.facebook.com/events/256580905416183/?ref=>; Paulius Morkūnas, Kristina Morkūnė ir Ernesta Širvaitytė Kuršaitienė, „Eitynės Kaune už gyvūnus“, Facebook įvykis, 2020 m. rugsėjo 12 d., <https://www.facebook.com/events/1477481539090908/?ref=>.

Jau kitos savaitės pradžioje, 2020 m. rugsėjo 14 d., vis dar taip pat intensyviai besitęsiant visuomenės sujudimui dėl gyvūnų laikymo sąlygų, VMVT direktorius D. Remeika ir policijos generalinis komisaras R. Požėla sutarė, jog VMVT įsipareigoja sureaguoti į policijos pareigūnų pranešimus apie žiaurų ir neteisėtą elgesį su gyvūnais ne vėliau kaip per dvi valandas. D. Remeika taip pat pasirašė įsakymą, kuriuo numatytas budėjimas visą parą, kad reaguoti būtų galima nedelsiant. Kaip pranešta VMVT, kartu su Lietuvos policija buvo pasirašyti trys teisiniai dokumentai, kuriais sudaromos galimybės operatyviau reaguoti, užtikrinamas bendras veiksmų koordinavimas, numatytas aiškus veiksmų planas, gavus pranešimą apie įtariamą žiaurų elgesį su gyvūnais¹⁴².

Seimo nariai suskubo vieną po kitos registruoti pataisas. Pasak Dainiaus Gaižausko, pataisas inicijavo „paskutiniai įvykiai, kurie savanorių dėka Lietuvoje parodė, kad vis dėlto turim labai blogą padėtį dėl žiauraus elgesio su gyvūnais¹⁴³.“ Jis su Kęstučiu Mažeika, Robertu Šarknicku, Aušra Papirtiene ir Kęstučiu Smirnovu Baudžiamajame kodekse pasiūlė įtvirtinti žiauraus elgesio su gyvūnais nusikaltimą kvalifikuojančius požymius, t. y. sunkinančius, kuomet žiaurus elgesys su gyvūnais yra atliekamas komerciniais tikslais, siekiant gauti turtinę naudą. Tuo tarpu, jei ši nusikalstama veika atliekama organizuotoje grupėje, siūlyta, kad teisėsaugos institucijos turėtų teisę pradėti ir kriminalinės žvalgybos tyrimą¹⁴⁴. Tai reikštų, kad sunkiausi atvejai būtų priskiriami prie apysunkių nusikaltimų. Aistės Gedvilienės ir L. Kasčiūno užregistruotomis Administracinių nusižengimų kodekso ir Baudžiamojo kodekso pataisomis siūlyta trigubai didinti administracines baudas už žiaurų elgesį su gyvūnais, prailginti laisvės atėmimo bausmę ir jau baustiems asmenims numatytam terminui apriboti galimybę laikyti augintinį. Taip pat numatyta veterinarų atsakomybė, galimybės konfiskuoti gyvūnus, visuotinis veisiamų gyvūnų registras¹⁴⁵. Virginija Vingrienė pasiūlė uždrausti lauko prekybą ir prekybą turgavietėse gyvūnais augintiniais. Jos įregistruotomis pataisomis taip pat numatyta įtvirtinti privalomą veisimui naudojamų gyvūnų ženklumą ir griežtesnę atsakomybę nelegalias veiklas kontroliuojančioms institucijoms už aplaidumą ar tyčinį nelegalių

¹⁴² Monika Grigutyte, „Veterinarijos tarnyba įsipareigoja per dvi valandas sureaguoti į policijos pranešimus apie žiaurų elgesį su gyvūnais“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1231679/veterinarijos-tarnyba-ispipareigoja-per-dvi-valandas-sureaguoti-i-policijos-pranesimus-apie-ziauru-elgesi-su-gyvunais>.

¹⁴³ Atviras Seimas, „2020-09-17 Seimo rytinis posėdis Nr. 437“, youtube, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., https://www.youtube.com/watch?v=x5xfX6qv-_A&list=PLafTseM15bmEvk0Htlms1axlwVvgqXBmN&index=153.

¹⁴⁴ Jadvyga Bieliavska, „Žiaurų elgesį su gyvūnais siūloma priskirti prie kriminalinės žvalgybos tyrimo objektų“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1233442/ziauru-elgesi-su-gyvunais-siuloma-priskirti-prie-kriminalines-zvalgybos-tyrimo-objektu>.

¹⁴⁵ Aistė Gedvilienė, „Aistė Gedvilienė. Nelegaliose daugylose veisiamų gyvūnų negina net tam skirtos institucijos“, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/aiste-gedviliene-nelegaliose-daugylose-veisiamu-gyvunu-negina-net-tam-skirtos-institucijos.d?id=85202139v>.

veiklų dangstymą¹⁴⁶. Linas Balsys pateikė įstatymo projektą dėl žiaurais elgesio su gyvūnais, jų kankinimo, griežtinant bausmes laisvės atėmimu arba bauda. Taip pat siūlyta, kad dėl žiauriaus elgesio su gyvūnais, jų kankinimo, numatytas terminuotas draudimas įsigyti ir laikyti bet kokią gyvūną¹⁴⁷. Kaip paskata pokyčiams, viešojo nuomonė išreiškta 88 tūkst. parašų peticija „Dėl žiaurais elgesio su gyvūnais“, kuri įteikta 2020 m. rugsėjo 17 d. posėdyje dalyvavusiems parlamentarams. Nors kai kurių pasiūlymai įvertinti kritiškai, įstatymo projektams Seime buvo pritarta, numatytas tolesnis svarstymas komitetuose.

Kol parlamente svarstyta įstatymų projektų gausa, nuo pirmųjų įvykių prabėgus daugiau nei mėnesiui, ryžtas pokyčiams pradėjo slopti. VMVT skyrius, kaip rodo konteksto analizė, negalėjo paaiškinti, ką per šį laiką nuveikė. Tuomet visuomenės buvo įvardinta ko nenuveikė: nepateikė nurodymų ką daryti su daugiau nei 300 globojamų šunų ir nepadavė daugintojų į teismą¹⁴⁸. Negana to, Žemės ūkio ministerija paskelbė nepritarimą dalies parlamentarų siūlomoms Gyvūnų gerovės įstatymo pataisoms dėl veisimo. Ministerijos teigimu, siūlymas papildyti įstatymo nuostatas nauju punktu nustatant, kad žiauriu elgesiu su gyvūnais, jų kankinimu turėtų būti laikomas „gyvūnų veisimas nesilaikant teisės aktuose nustatytų reikalavimų“ laikytinas pertekliniu ir nesuderinamu su tuometiniu reglamentavimu. Ministerija taip pat nurodė, kad nepagrįstas yra siūlymo suženklinti visus veisimui naudojamus gyvūnus augintinius praktinis įgyvendinimas ir reikalingumas¹⁴⁹. Prabėgus daugiau nei dviems mėnesiams, nelegalių šunų veisyklų skandalo inicijuoti pokyčiai institucijoje stoji, todėl, kaip įprasta skandalų eigai, susidomėjimas ir iš visuomenės išsikvėpė, pasiekta stagnacija. Seimo rudens sesijoje proveržių šiuo klausimu taip pat neįvyko. Visgi

¹⁴⁶ Jadvyga Bieliavskaitė, „Siūloma uždrausti prekybą turgavietėse gyvūnais augintiniais“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1230588/siuloma-uzdrausti-prekyba-turgavietese-gyvunais-augintiniais>.

¹⁴⁷ ELTA, „Seimas spręs dėl atsakomybės už žiaurų elgesį su gyvūnais griežtinimo“, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-spres-del-atsakomybes-uz-ziauru-elgesi-su-gyvunais-grieztinimo.d?id=85256221>; Domantė Platūkytė, „Seime – nauja idėja: žiauriai besielgusiesiems su gyvūnais drausti iki 5 metų laikyti augintinį“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1234594/seime-nauja-ideja-ziauriai-besielgusiesiems-su-gyvunais-draustu-iki-5-metu-laikyti-augintini>; LRT.lt, „Seime registruojamos pataisos, numatančios griežtesnes bausmes už žiaurų elgesį su gyvūnais“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000122028/seime-registruojamos-pataisos-numatancios-grieztesnes-bausmes-uz-ziauru-elgesi-su-gyvunais>.

¹⁴⁸ LRT.lt, „Maisto ir veterinarijos tarnyba dar negali paaiškinti, koks bus išvaduotų gyvūnų likimas“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000124756/maisto-ir-veterinarijos-tarnyba-dar-negali-paaiskinti-koks-bus-ivaduotu-gyvunu-likimas>; Reda Gilytė, Jovita Gaižauskaitė, „Nuo veislynų skandalo pradžios praėjo mėnuo, gyvūnai dar prieglaudose, o tarnyba aiškaus atsakymo neturi“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1250099/nuo-veislynu-skandalo-pradzios-praejo-menuo-gyvunai-dar-prieglaudose-o-tarnyba-aiskaus-atsakymo-neturi>.

¹⁴⁹ Kornelija Mykolaitytė, „Žemės ūkio ministerija nepritaria dalies parlamentarų siūlymams dėl gyvūnų veisimo“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1275566/zemes-ukio-ministerija-nepitaria-dalies-parlamentaru-siulymams-del-gyvunu-veisimo>.

produktyvumui reikalingas išlaikytas visuomenės interesas ir aktyvių nevyriausybinų organizacijų bei žiniasklaidos spaudimas Seimui ir Vyriausybei, o atvejo eiga patvirtino naujumo kaip sąlyginio veiksnio laikinumą¹⁵⁰.

Dar rugsėjį tuometinis premjeras S. Skvernelis išreiškė palaikymą dėl privalomo gyvūnų ženklavimo¹⁵¹. 2020 m. gruodį būsima Ingridos Šimonytės Vyriausybė paskelbė savo programą, kurioje numatyta užtikrinta gyvūnų gerovė ir apsauga. Nurodyta, kad iki 2024 m. visi Lietuvoje laikomi šunys ir katės turėtų būti paženklinami¹⁵². Prasidėjus naujai Seimo kadencijai, 2021 m. sausį, į Seimą grįžo gyvūnų gerovės klausimas. Siekiant efektyviau vykdyti gyvūnų teisių apsaugą, pasiūlyta steigti Gyvūnų gerovės kontrolieriaus pareigybę ir Gyvūnų gerovės kontrolieriaus tarnybą. Šias pataisas įregistravo Linas Jonauskas, Orinta Leiputė, Domas Griškevičius, D. Šakalienė, Tomas Bičiūnas, Andrius Mazuronis, Andrius Kupčinskas, Ligita Girskienė. Pagal projektą, Gyvūnų gerovės kontrolierius – valstybės pareigūnas, nagrinėtų pranešimus ir savo iniciatyva atliktų tyrimus dėl galimų gyvūnų gerovės pažeidimų, taip pat analizuotų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo gyvūnų gerovės srityje¹⁵³. Numatytos funkcijos tokiu atveju būtų perimitos iš VMVT inspektorių, kurių įstaiga kaltinta dėl didžiosios dalies problemų nevaldomumo, kas lėmė politikos vietos neigiamą vertinimą.

Tuomet pasirodė Kauno apylinkės teismo Jonavos rūmų bylos dėl vieno iš visuomenės demaskuotų daugintojų žiauraus elgesio su gyvūnais sprendimas. Tai buvo 700 eurų dydžio bauda be gyvūnų konfiskavimo¹⁵⁴. Analogiška Kauno apygardos teisme išnagrinėta byla ir paskirta griežtesnė

¹⁵⁰ Vaida Baranovė, „Vaida Baranovė. Ko gyvūnai (ir jų teisių gynėjai) tikisi iš naujosios valdžios“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., < <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1283816/vaida-baranove-ko-gyvunai-ir-ju-teisiu-gynejai-tikisi-is-naujosios-valdžios>; Vaida Baranovė, „Vaida Baranovė. Ko gyvūnai (ir jų teisių gynėjai) tikisi iš naujosios valdžios“, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vaida-baranove-ko-gyvunai-ir-ju-teisiu-gynejai-tikisi-is-naujosios-valdžios.d?id=85806123>.

¹⁵¹ Austėja Masiokaitė-Liubiniene, „Svarbiausi antradienio įvykiai: sumažėjęs COVID-19 skaičius, Skvernelio teiginiai apie greituosius testus ir gera žinia iš Navalno“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1232834/svarbiausi-antradienio-ivykiai-sumazejes-covid-19-skaicius-skvernelio-teiginiai-apie-greituosius-testus-ir-gera-zinia-is-navalno>.

¹⁵² LRT.lt, „Būsima Vyriausybė skelbia savo programą: visas programos projekto tekstas“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1293304/busima-vyriausybe-skelbia-savo-programa-visas-programos-projekto-tekstas>.

¹⁵³ Apie Gyvūnų gerovės kontrolieriaus tarnybą: Jadvyga Bieliavska, „Siūloma įsteigti naują Gyvūnų gerovės kontrolieriaus pareigybę“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1315758/siuloma-isteigti-nauja-gyvunu-geroves-kontrolieriaus-pareigybe>; Linas Jonauskas, „Linas Jonauskas. Gyvūnų teisių srityje būtini sisteminiai pokyčiai“, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/linas-jonauskas-gyvunu-teisiu-srityje-butini-sisteminiai-pokyčiai.d?id=86199953>.

¹⁵⁴ LRT.lt, „Dėl žiauriomis sąlygomis laikytų šunų teismas veisėjos pasigailėjo – skyrė 700 eurų baudą, bet gyvūnus paliko“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1332816/del-ziauriomis-salygomis-laikytu-sunu-teismas-veisejos-pasigailėjo-skyrė-700-euru-bauda-bet-gyvunus-paliko>.

bausmė – kartu su gyvūnų konfiskavimu¹⁵⁵. Skirtingi sprendimai surezonavo kaip naujas įvykis ir grįžęs visuomenės dėmesys pasireiškė pasipiktinimo banga. Tai netenkino ir procese dalyvavusios VMVT, todėl pastaroji teismo sprendimą ketino skųsti. Užsitęsęs procesas patvirtino sprendžiančių institucijų neveiksmumą ir kaltinamųjų nebaudžiamumą. Reaguodami į tai, parlamentarai A. Gedvilienė ir Andrius Vyšniauskas, rinkosi į skubų susitikimą su Žemės ūkio, Teisingumo bei Aplinkos ministerijų atstovais¹⁵⁶. Ieva Pakarklytė užregistravo teisės aktų pasiūlymus dėl reikalingos didesnės atsakingų institucijų kontrolės ir gyvūnų grąžinimo kankintojams draudimo¹⁵⁷. Sutarta tik prasidėjus pavasario Seimo sesijai priimti įstatymo pataisas, kuriomis pripažinus žiaurų elgesį su gyvūnais – automatiškai juos konfiskuoti. Pasak teisės ekspertų, įstatymų, ginančių gyvūnų teises pakako, problema – jų įgyvendinimas¹⁵⁸. Remiantis Seimo posėdžių įrašais, kritikų buvo ir daugiau, tačiau nepakankamai, kad būtų įsivyravusi proporcingai stipri opozicija.

2021 m. kovo 30 d. Seimas priėmė Gyvūnų gerovės įstatymo pataisas, kuriomis numatytas naminių augintinių ženklinimas, o gyvūnų veisimas nesilaikant teisės aktų reikalavimų laikomas žiauriu elgesiu su gyvūnais numatytos bausmės. Įstatymas taip pat uždraudė gyvūnų prekybą lauko turgavietėse, o veterinarijos gydytojai įpareigoti informuoti atsakingas institucijas, kai kyla klausimų dėl žiauraus elgesio su gyvūnais. Įstatymo pataisoms pritarė 94 Seimo nariai, „prieš“ balsavo 9, o 22 susilaikė¹⁵⁹.

¹⁵⁵ Radvilė Rumšienė, „Verdiktas grąžinti veisėjai šunis kelia naujas audras: institucijos žada skundus, o gyvūnų globėjai kalba apie nesuvokiamą teismo sprendimą“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1334413/verdiktas-grazinti-veisejai-sunis-kelia-naujas-audras-institucijos-zada-skundus-o-gyvunu-globejai-apie-nesuvokiama-teismo-sprendima>.

¹⁵⁶ LRT.lt, „Po teismo sprendimo grąžinti konfiskuotus šunis veisėjams – skubus ministerijų atstovų susitikimas“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1334117/po-teismo-sprendimo-grazinti-konfiskuotus-sunis-veisejams-skubus-ministeriju-atstovu-susitikimas>; LRT.lt, „Žinios. Jungtinės Tautos ir Vakarų valstybių lyderiai smerkia kariuomenės perversmą Mianmare“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000139759/zinios-jungtines-tautos-ir-vakaru-valstybiu-lyderiai-smerkia-kariuomenes-perversma-mianmare>.

¹⁵⁷ LRT.lt, „Laisvės frakcijos nariai teikia griežtesnius įstatymus gyvūnų gerovei užtikrinti“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1334676/laisves-frakcijos-nariai-teikia-grieztesnius-istatymus-gyvunu-gerovei-uztikrinti>.

¹⁵⁸ Reda Gilytė, Kristina Karlonė, „Po teismo sprendimo grąžinti šunis į daugyklą gyvūnų gerovės klausimą imasi spresti politikai“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1335391/po-teismo-sprendimo-grazinti-sunis-i-daugykla-gyvunu-geroves-klausima-iasi-spresti-politikai>.

¹⁵⁹ Apie priimtas Gyvūnų gerovės įstatymo pataisas: Modesta Gaučaitė-Znutenė, „Seimas palaimino Gyvūnų gerovės įstatymo pataisas – augintinius bus privaloma ženklinti, jų nebebus galima įsigyti turguje“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1373180/seimas-palaimino-gyvunu-geroves-istatymo-pataisais-augintinius-bus-privaloma-zenklinti-ju-nebebus-galima-isingyti-turguje>; LRT.lt, „Žinios. Įteisintas privalomas naminių gyvūnų ženklinimas, veisimas nesilaikant teisės aktų bus laikomas žiauriu elgesiu“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000146054/zinios-iteisintas-privalomas-naminiu-gyvunu-zenklinimas-veisimas-nesilaikant-teises-aktu-bus-laikomas-ziauriu-elgesiu>; Reda Gilytė, Aina Mizgirdė, Aistė Valiauskaitė, „Įteisintas privalomas augintinių ženklinimas: yra manančiųjų, kad tai užkraus perteklinę finansinę naštą“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1376671/iteisintas-privalomas-augintiniu-zenklinimas-yra-mananciuju-kad-tai-uzkraus-pertekline-finansine-nasta>; ELTA, „Seimas galutinai pritarė gyvūnų ženklinimo tvarkos

Gyvūnų teisių tema susirūpinta po nelegalių gyvūnų veisyklų skandalo. Aptikta šimtai netinkamomis sąlygomis dauginamų ir auginamų gyvūnų ir tai padaryta dėl to, kad žmonės, neapsikentę situacijos, patys inicijavo patikrinimus. Nelegalus dauginimas žymi mokesčių nemokėjimą, gyvūnų neskiepijimą, jų poreikių ignoravimą. Šiai veiklai būdingas organizuotas veikimas. Finansus, kurie turėtų būti skirti gyvūnų priežiūrai, tenka vietiniams veterinarams, kad būtų pasirašyta, vietiniams tikrintojams, kad pažeidimai nebūtų registruojami ar vietiniams pareigūnams, kad būtų saugoma. Tai leidžia suprasti, kad mažai tikėtina, jog dirbantys šiose struktūrose pajėgtų pasipriešinti. Deja, nevyriausybinės organizacijos, nevengiančios problemų eskalavimo, nėra pakankamai paveikios. Visa tai reiškia, kad tokio pobūdžio situacijoje didžiausią poveikį pokyčiams gali turėti viešoji nuomonė, kuri yra nepriklausoma ir svari sprendimų priėmime – po ilgų svarstymų Seimas galiausiai priėmė Gyvūnų gerovės įstatymo pataisas.

Atvejis pertraukiamos pusiausvyros teorijos kontekste

Pertraukiamos pusiausvyros teorijos prielaidos nelegalių veisyklų skandalo atveju pasitvirtino. Remiantis teorijos terminologija, konflikto išplėtimas žymi visuomenės įvykio inicijuotą problemos sprendimą, kuris analizuotu atveju atsispindi praktiškai. Įvykis inicijavo visuomenės reakciją, susijusią su institucijų neveiklumu, kuri tapo neišvengiamu prioritetu.

Gyvūnų gerovę turinčių užtikrinti institucijų sistema iliustruoja pertraukiamos pusiausvyros numatytą posistemės komplikuotumą. Grupė, iš esamos situacijos gaunanti asmeninės naudos, pokyčių poreikio nepalaikė, tačiau matydama viešosios nuomonės atkaklumą, inicijavo nežymius pakeitimus, kuriais siekta išlaikyti politikos vietos stabilumą. Pagal teoriją, politikos įvaizdžio ir politikos vietos sąveika paaiškina politinių sprendimų kūrimą, palaikymą, keitimą ir naikinimą.

Politikos vietos yra institucinės erdvės, kurios priima sprendimus tam tikru klausimu. Nagrinėtu atveju gyvūnų gerovę turinčios užtikrinti institucijos dėl aplaidumo įgavo neigiamą įvaizdį ir tai pastebėjo įstatymų leidybos atstovai. Įsibėgėjęs skandalas reikalavo sprendimų, todėl reikalinga problema perkelti į kitą politinę vietą. Tokiu atveju problema gali pakeisti politinį įvaizdį ir tapti patrauklesne politikos formuotojams. Nelegalių veisyklų skandalo akivaizdoje tai tapo Gyvūnų

pokyčiams'', LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-galutinai-prite-gyvunu-zenklinimo-tvarkos-pokyciams.d?id=86823455>.

gerovės kontrolieriaus pareigybės ir Gyvūnų gerovės kontrolieriaus tarnybos idėja, kuria buvo siekta efektyviau vykdyti gyvūnų teisių apsaugą.

Aiškliai apibrėžus pokyčių reikalaujančią sritį, pripažinus sisteminės pertvarkos poreikį, pasitelkus šios srities ekspertus susidarė palankios sąlygos pokyčiams. Šiuo atveju pertrauktos pusiausvyros pabaigą galima sieti su Gyvūnų gerovės įstatymo pataisų priėmimo data, laikant, kad priimta įstatyminė redakcija yra pertrauktos pusiausvyros rezultatas.

Nors Gyvūnų gerovės kontrolieriaus tarnybos idėja nepasitvirtino, susidariusios sąlygos buvo pakankamos ir viešoji nuomonė turėjo poveikį politikos kaitai. Šis atvejis yra dar vienas pavyzdys, kai įvykis, sutelkęs viešąją nuomonę, padarė poveikį sprendimų priėmėjams, todėl yra tinkamas patikrinti išskirtus sąlyginius veiksnius, reikalingus institucinės viešosios politikos darbotvarkės kaitai.

Sąlyginiai veiksniai

Aktualumas. Teorinėje darbo dalyje išskirta, kad reagavimas didėja, atsižvelgiant į klausimo svarbą, vertinant iš visuomenės perspektyvos. Manoma, kad visuomenės narių dėmesys yra didesnis ją supančios aplinkos klausimų nei aplinkos, su kuria turima mažiau bendro. Šis atvejis atskleidė, kad Lietuvoje aktualijų metu galėjo būti apie milijoną vien neženklintų naminių gyvūnų. Tai reiškia, kad augintinių yra bene kiekvieno asmens šeimos ūkyje ar artimoje aplinkoje, todėl visuomenės nariai šią problemą priėmė asmeniškai. Aktualumas kaip sąlyginis veiksnys pasitvirtino.

Naujumas. Išskirta, kad pastebima tendencija problemų iškilime daugiau dėmesio skirti naujai pasirodžiusiam klausimui. Nors gyvūnų gerovės problema yra žinoma, ją spręsti bandyta ir anksčiau, tačiau tuomet buvo prieita išvados, kad sprendimai būtų pertekliniai. Negana to, kad naujumo veiksnys naujai iškilusiu atveju atgręžia į seniai esamą problemą, kartu jis leidžia ir pamatyti tos problemos mastą, su kuriuo anksčiau nebuvo susidurta. Naujumas kaip sąlyginis veiksnys pasitvirtino.

Stabilumas. Tai, kad tas pats klausimas vis naujai pasikartoja, o viešoji nuomonė jo atžvilgiu nesikeičia, suteikia didesnę tikimybę, kad į klausimą ir jo nagrinėjimą gali būti atsižvelgta politiniame lygmenyje. Šiuo atveju stabilumo veiksnys yra saistomas tam tikrų aplinkybių. Legaliems veisėjams,

nevyriausybinių organizacijų nariams, gyvūnų gerovės tema besidomintiems žmonėms bei politikams ši problema dar iki įvykio buvo gerai žinoma. Kiek kitaip nutiko su likusia visuomenės dalimi. Žmonių nuostaba pademonstravo žinių trūkumą šia tema. Šuniukas „pigiau“, nes dokumentai reikalingi tik parodoms – buvo gilus įsitikinimas visuomenės sąmonėje. Tai lėmė, kad jie savo augintinius yra įsigiję tokiomis aplinkybėmis. Iš viešosios erdvės matyti, kad klaidinga būtų traktuoti tai kaip nuomonės pasikeitimą. Tiksliau teigti, kad viešoji nuomonė per šį laikotarpį ne pasikeitė, o susiformavo. Tačiau jos neilgaamžiškumą gali kompensuoti nuomonės griežtumas. Jei „Matuko tragedijos“ akivaizdoje nuomonės išsiskyrė, tai šiuo atveju viešoji nuomonė alternatyvų neturėjo. Tokiu atveju laikoma, kad viešosios nuomonės stabilumas kaip sąlyginis veiksnys pasitvirtino.

Įvykis. Tam tikras įvykis, įprastai, sutelkia visuomenės dėmesį. Jei tai politinių veiksmų ar neveiksmo rezultatas, yra keliamas klausimas, kodėl taip nutiko ir kas už tai atsakingas. Tai patvirtina ir nelegalios veisyklos bei gyvūnų laikymo sąlygos jose. Nors gyvūnų teisių aktyvistų kalbėta apie šioje srityje esančias spragas, tai pokyčių neinicavo. Politikai yra bandę priimti Gyvūnų gerovės įstatymo pataisas, tačiau vis nesėkmingai. O visuomenės žinios apie nelegalias veisyklas buvo ribotos. Tačiau tik pasirodžius pirmosioms naujienoms, visuomenė susitelkė ir ne tik reikalavo politinių sprendimų, bet ir patys prisiėmė atsakomybę organizuodami nelegalių veisyklų paieškas. Nenumatytas įvykis kaip sąlyginis veiksnys pasitvirtino.

Lyderystė. Tiek iš visuomenės, tiek ir iš politikų pusės svarbus lyderių veiksnys. Viešosios nuomonės palaikymas iš autoritetingų asmenų yra tam tikras patikėjimas visuomenei, kad jos reikalavimai yra pagrįsti, o politikams suteikia valios priimti sudėtingus sprendimus. Aktyviai prisidėti prie gelbėjimo akcijos skatino žinomi šalies nuomonių formuotojai, siūlymus teikė Seimo nariai: A. Gedvilienė, D. Šakalienė ir kiti. Abu pėmjerai, t. y. kadenciją bebaigiantis S. Skvernelis ir kadenciją pradėjusi I. Šimonytė taip pat yra išreiškė palaikymą. Tačiau nuoseklios lyderystės stygius, kurią stengėsi kompensuoti nevyriausybines gyvūnų globos organizacijos, galimai lėmė politinių procesų priėmimo delsimą. Lyderystės, kaip sąlyginio veiksnio poreikis pasitvirtino.

Žiniasklaida. Nelegalių veislynų skandalas patvirtino, kad žiniasklaidos portalų vaidmuo nėra tapatus politinių procesų dalyviui. Remiantis šio atvejo duomenimis, žiniasklaidos straipsniai pasirodė prabėgus keletai dienų, tačiau tai nesutrukdė visuomenės įsitraukimui ir informacinis vakuumas buvo užpildytas socialinio tinklo „Facebook“, kuris suteikė platformą dalintis informacija. Tačiau išvados apie žiniasklaidos nebereikalingumą būtų skubotos, nes pokyčius inicijuojančiuose procesuose svarbų vaidmenį vaidina ir ekspertų nuomonės, politikų komentarai, kuriuos publikuoja

žiniasklaidos kanalai. Bendrai, vargu ar socialinių tinklų vaidmuo galėtų pasitvirtinti tokiais atvejais kaip „Matuko tragedija“, kai viešoji nuomonė neturi galimybių būti aktyvaus dalyvio vaidmeny. Todėl žiniasklaidos kaip sąlyginio veiksnio poreikis pasitvirtino.

2.4. Atvejų analizės apibendrinamosios išvados

Tyrimo analizei pasirinktas teorijos kūrimo proceso sekimo metodas, kuris suteikia galimybę empiriškai identifikuoti sąlyginius veiksnius, reikalingus viešosios nuomonės poveikiui politiniams procesams.

Teorijos kūrimo proceso sekimo metodas turi dedukcinį elementą, todėl tiriamojoje darbo dalyje atsispirta nuo pirmo skyriaus trečiame potemyje pristatytų veiksnių. Jų kontekste rinkti ir analizuoti plataus masto empiriniai duomenys: straipsniai žiniasklaidoje, pranešimai socialiniame tinkle, parlamentarų komitetų posėdžių, spaudos konferencijų, Seimo posėdžių įrašai, vyriausybės darbotvarkės ir teisės aktų pakeitimai. Remiantis „Matuko tragedijos“ atveju, nustatytas tikėtinas priežastinis mechanizmas ir teorinėje dalyje nenumatyti veiksniai. Įtraukus alternatyvius aiškinimus, pasilikta prie sąlyginių veiksnių, kuriuos galima tikrinti. Po įvertinimo, turimą mechanizmą yra tikslinga empiriškai pakartotinai patikrinti kitu atveju, todėl atlikta nelegalių veislynų skandalo analizė. Šiuo „dvigubu“ tyrimo dizainu siekta įsitikinti, kad numatytas mechanizmas veikia kitame kontekste.

Teorinėje darbo dalyje darytos prielaidos dėl šių veiksnių:

Aktualumo veiksnys – teorijos apie viešosios nuomonės poveikį politikai grindžiamos teiginiais, kad reagavimas didėja atsižvelgiant į klausimo svarbą, vertinant iš visuomenės perspektyvos. Įsitraukimo galimybė visuomenės nariams artimesnės aplinkos klausimų atvejais yra didesnė nei aplinkos, su kuria turima mažiau bendro, nes pirmasis, paprastai, visuomenei aktualesnis nei antrasis. Remiantis tyrimo duomenimis, šie atvejai artimi, nes didžioji visuomenės dalis susidūria su vaikais ir augintiniais. Tai patvirtina, kad su viešosios nuomonės ir politikos santykiais susijęs problemos aktualumo visuomenei veiksnys. Žvelgiant apibendrintai, visi klausimai, jei jau yra

keliami, reiškia, kad visuomenei yra aktualūs, todėl turi didesnę potencialą išsivystyti į politinius pokyčius – politinius sprendimus ir įstatyminius, įstatyminio reglamentavimo pokyčius.

Naujumo veiksnys – yra susijęs su politikos darbotvarkės analizės klausimu, kodėl tam tikros visuomeninės problemos patenka į viešojo svarstymo akiratį, o kitos nepatenka. Visuomenės dėmesį atkreipia naujai pasirodę klausimai. Pastarieji užgožia ir kartais įgauna pirmenybę prieš jau egzistuojančias ir svarbiomis laikytas temas ir taip kai kurias išstumia iš politinės darbotvarkės. Tyrime „Matuko tragedija“ užgožė pagalbinio apvaisinimo, o nelegalių veisyklų skandalas tuo metu svarstyta žuvininkystės klausimą. Svarbu įvertinti, kad naujumo veiksnys yra laikinas, todėl viešoje erdvėje iškilus naujam klausimui, problema gali likti neišspręsta. Todėl viešosios politikos darbotvarkę kitaip dar galima būtų vadinti visuomeninių problemų rinkiniu, į kurį turi galimybę patekti tik konkurencijai atsparios problemos.

Stabilumo veiksnys – viešosios nuomonės pokyčiams politiniuose procesuose yra svarbus ilgalaikiškumas. Tais atvejais, kai viešojoje erdvėje iškilęs klausimas yra lydima nepakitusių viešosios nuomonės, politinio įsitraukimo tikimybė didėja. Remiantis atliktu tyrimu, tiek „Matuko tragedija“, tiek ir nelegalių veisyklų skandalas išprovokavo reakcijas, kurias vienija saugumo užtikrinimo dėmuo. Suvokiant, kad viešoji nuomonė laikui bėgant dėl saugumo nekinta, politinei sistemai yra lengviau pasiryžti politiniams pokyčiams. Politika dažniausiai yra linkusi judėti ta pačia kryptimi kaip ir viešoji nuomonė, kai pastaroji yra neveikiama nuomonės svyravimų, tai yra, yra stabili.

Nenumatyto įvykio veiksnys – sukrečiantis įvykis sutelkia viešąją nuomonę ir taip patenka į politinę darbotvarkę, perimdama resursus iš numatytų klausimų juose. Remiantis atliktu tyrimu, abi problemos dar iki pokyčius inicijavusių įvykių buvo keltos visuomeniniame bei politiniame lygmenyse. Tačiau atvejų eiga patvirtina įvykio poreikį, nes teorinės galimybės ar statistika nėra tokie paveikūs kaip konkrečių tragedijų aukos. Tai perdėlioja politinės darbotvarkės prioritetus, ieškant atsakingų, tuomet atsakymų ir sprendimų.

Remiantis teoriniais darbais bei identifikuotomis empirinėmis apraiškomis, konstruoto tikėtino priežastinio mechanizmo įvardinti sąlyginiai veiksniai, kurie prisideda prie viešosios nuomonės politiniams procesams:

Lyderystės veiksnys – tai yra tiek iš visuomenės, tiek ir iš politikų pusės svarbus dėmuo. Viešoji nuomonė yra neorganizuotas darinys, kuriam susitelkti ir tikslingai veikti yra svarbus lyderio vaidmuo. Politinei valiai lyderis reikalingas kaip patvirtinimas, kad vykdomi pokyčiai yra reikalingi. „Matuko tragedijos“ atveju, visą laikotarpį lydėjo griežta D. Grybauskaitės pozicija ir D. Šakalienės ryžtas. Nelegalių veisyklų atveju, pataisas teikusių parlamentarų pakako, tačiau aiškaus lyderio neatsirado, kas prisidėjo prie politinių procedūrų vilkinimo. Viešosios nuomonės palaikymas iš autoritetingų asmenų yra tam tikras patikinimas visuomenei, kad jos reikalavimai yra pagrįsti, o politikams tai suteikia valios priimti sudėtingus sprendimus.

Žiniasklaidos veiksnys – suteikia galimybę realiu laiku sužinoti faktinę informaciją. Kad ir kokie nauji ar aktualūs įvykiai, jei apie juos visuomenė neturi progos sužinoti, nėra galimybės susiformuoti ir viešajai nuomonei, kuri galėtų siekti politinių pokyčių. „Matuko tragedijos“ atveju, po straipsnių pasirodymo visuomenė organizavo mitingus, rengė peticiją ir reagavo viešojoje erdvėje. Nelegalių veisyklų skandale žiniasklaidai teko reaguoti į įvykius. Kintantis žiniasklaidos poreikis susijęs su besikeičiančiomis visuomenės galiomis ir galimybėmis veikti. Nepaisant to, žiniasklaida yra pagrindinis informacijos šaltinis.

Remiantis teoriniais darbais bei identifikuotomis empirinėmis apraiškomis, konstruotas tikėtinas priežastinis mechanizmas, įvardinantis sąlyginius veiksnius, kurie prisideda prie viešosios nuomonės politiniams procesams: pokyčius inicijuoja nenumatyti *įvykiai*, kurių informacine sklaida pasirūpina *žiniasklaida*. Įvykę skandalai yra pasekmė neišspręstų problemų, kurios turi būti pritaikomos plačiau visuomenei, todėl *aktualios*. Tačiau dėl įvykių gausos ir galimo dėmesio ribotumo, reikšminga sąlyga tampa tai, kad klausimas yra iškilęs *naujai*. Nepaisant to, viešoji nuomonė problema, kuri iššaukė įvykį, yra aiški ir nekintanti, t. y. *stabili*. Tačiau pokyčiams yra svarbi *lyderystė*, kuri visuomenei patvirtina apie iškeltų reikalavimų pagrįstumą ir politikams suteikia ryžto sprendimams priimti. Surinktų duomenų nepakanka įvertinti, ar viešajai nuomonei pasiekti politinius pokyčius identifikuoti sąlyginiai veiksniai gali būti priskiriami prie pakankamų ar būtinų. Manoma, kad visų šių veiksnių sintezė reikalinga pokyčiams, nes veikdami veikiausiai vienas kitą papildė ir sustiprino.

Galiausiai svarbu suprasti, kokia šių išvadų reikšmė platesniame viešosios nuomonės poveikio studijų kontekste. Kaip jau minėta, ankstyvojoje literatūroje prielaida, kad viešoji nuomonė yra reikalinga bet kokio politinio sprendimo legitimacijai, laikui bėgant, suabejota. Literatūroje imta kritikuoti tyrimus, siekiančius atskleisti viešąją nuomonę, todėl nenuostabu, kad tokia kontekste

linkstama prie išvados, jog viešoji nuomonė nėra pajėgi turėti kokį nors poveikį. Šis darbas suteikia prielaidas tokius teiginius laikyti skubotais, nes yra generuota reikšmingų įžvalgų apie tai, kaip ši veikia politinius procesus. Darbe atlikto tyrimo išvados gali būti taikomos atvejams, veikiantiems ribotame kontekste. Remiantis tyrimo duomenimis, tiek visuomenės, tiek politinis laukas išskyrė įvykių aukų skiriamąsias savybes. „Matuko tragedijos“ atveju vaikai, o nelegalių veislynų skandalo atveju gyvūnai apibūdinami kaip grupė, kuri nėra įgali savimi pasirūpinti, todėl yra jaučiama visuomenės pareiga jais pasirūpinti. Tai turi emocinį svorį, kuris vargu ar taip surezonuotų kitais atvejais. Todėl tyrime išskirti sąlyginai veiksniai gali būti pritaikomi tipologiškai panašiems atvejams – tai yra pagalbos reikalaujančioms visuomenės grupėms Lietuvoje. Kadangi daug socialinių problemų yra susiję su socialiai jautriomis pažeidžiomis visuomenės grupėmis, tai galimai yra taikytina ir platesniam socialinių problemų ratui.

Išvados ir rekomendacijos

Siekiant užsibrėžto darbo tikslo, teoriniu pagrindu pasirinktas Frank R. Baumgartner ir Bryan D. Jones viešosios politikos darbotvarkės formavimo aiškinimas per pertraukiamos pusiausvyros teoriją. Šis mechanizmas padeda paaiškinti, kaip nenumatyti įvykiai veda prie viešosios politikos pokyčių įsiterpimo į politinę darbotvarkę. Pagrindinis darbo tikslas – identifikuoti sąlyginus veiksnius, reikalingus viešosios nuomonės poveikiui politiniams procesams įstatyminiu lygmeniu. Tikslui pasiekti išsikelti uždaviniai įvykdyti atliktu darbu: apsibrėžta viešoji nuomonė, pagrįstas teorinis pagrindas ir jo tinkamumas, suformuota tyrimo metodologija, kuria išskirti sąlyginiai veiksniai, lemiantys viešosios nuomonės kaitą politiniams procesams ir numatytos rekomendacijos tolimesniems tyrimams šia tema.

1. Viešosios nuomonės sampratos analizė padėjo nustatyti, kad visuomenėje vyrauja įsitikinimas, jog ji neturi reikšmingos galios politinės darbotvarkės sudarymui, nors suvokdama savo reikšmę galėtų dažniau siekti norimų politinių sprendimų. Problematiškas mokslinės literatūros nesutarimas dėl viešosios nuomonės lėmė tai, kad darbe ši sąvoka apibrėžta minimaliai – visuomenėje ryškiausiai įsitvirtinęs požiūris į įvairius ekonominius, socialinius, politinius ir kitus valstybinio gyvenimo reikalus. Ją tiek spontaniškai, tiek sąmoningai formuoja: asmeninė ir

kolektyvinė patirtis, turimi autoritetai, įtakos turintys informacijos tiekėjai. Viešosios nuomonės turinį galima sužinoti tiek iš vykdomų apklausų duomenų, tiek apibendrinant visuomenės narius vienijančių judėjimų ar pavienių asmenų požiūrių įvairovę, atsispindinčią viešojoje erdvėje.

2. Tyrime pritaikyta teorijos kūrimo proceso sekimo prieiga padėjo iš konkrečių atvejų faktų nustatyti bendresnį priežastinį mechanizmą. Tyrimas pradedamas nuo empirinės medžiagos, kurios analizė leidžia nustatyti tikėtiną hipotetinį priežastinį mechanizmą, pagal kurį X yra susietas su Y. Darbe analizuoti du Lietuvos atvejai, padarę poveikį politiniams procesams: „Matuko tragedija“ iškėlė į viešumą vaiko teisių apsaugos sistemos problemą ir nelegalių veislynų skandalas, atkreipęs dėmesį į gyvūnų gerovės užtikrinimo spragas.

3. Išanalizuotas duomenų archyvas atskleidė įsiterpusį priežastinį procesą – priežastinį ryšį ir priežastinį mechanizmą – tarp nepriklausomo ir priklausomo kintamųjų rezultato. Remiantis teoriniais darbais bei identifikuotomis empirinėmis apraiškomis, konstruotas tikėtinas priežastinis mechanizmas, įvardinantis sąlyginius veiksnius: pokyčius inicijuoja nenumatyti *įvykiai*, kurių informacine sklaida pasirūpina *žiniasklaida*. Įvykę skandalai yra pasekmė neišspręstų problemų, kurios turi būti pritaikomos plačiajai visuomenei, todėl *aktualios*. Tačiau dėl įvykių gausos reikšminga sąlyga tampa tai, kad klausimas yra iškilęs *naujai*. Nepaisant to, viešoji nuomonė problema, kuri iššaukė įvykį, yra aiški ir nekintanti, t. y. *stabili*. Tačiau pokyčiams yra svarbi *lyderystė*, kuri visuomenei patvirtina apie iškeltų reikalavimų pagrįstumą ir politikams suteikia ryžto sprendimams priimti. Darbe atlikto tyrimo išvados gali būti taikomos atvejams, veikiantiems ribotame kontekste – tai yra pagalbos reikalaujančioms visuomenės grupėms Lietuvoje.

4. Šio darbo išvados atveria galimybes plėsti tyrimą, įgalinant sąlyginių veiksnių priklausymą vienas kito atžvilgiu. Tęsiant atvejų analizę pagal jų potipius, būtų prasminga plėsti tyrimo lauką ir nagrinėti platesniame atvejų kontekste. Tokiu būdu būtų galima susidaryti pilną vaizdą, kaip sąlyginiai veiksniai vienas kitą veikia ir kokiems atvejams dar gali būti pritaikomi.

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas. Pertraukiamos pusiausvyros teorijos grafinis pavaizdavimas, p.21.

2 paveikslas. Priežastinis mechanizmas. Šaltinis: sudaryta autorės, p. 50.

Literatūros sąrašas

Šaltiniai:

1. 23800 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo IX (rudens) sesijos darbų programos” nutarimo, Vilnius, 2017, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ea277b07ef211e6a0f68fd135e6f40c/asr> (žiūrėta 2021 m. lapkričio 16 d.).
2. 2510 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo neeilinės sesijos darbų programos” nutarimo, Vilnius, 2017, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5cd02d02f29311e6be918a531b2126ab> (žiūrėta 2021 m. lapkričio 16 d.).
3. Atviras Seimas, „2017-02-14 Seimo vakarinis posėdis Nr. 29“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 12 d., <https://www.youtube.com/watch?v=cL2im5oPtM0&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=559>.
4. Atviras Seimas, „2017-04-26 Sp. konf., vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2016 metų veiklos ataskaitos pristatymas“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 14 d., https://www.youtube.com/watch?v=uaa-d9s-4EA&list=PLafTseM15bmHxW7xiQxAEn2bQBKOovPh_&index=847;
5. Atviras Seimas, „2017-09-28 Seimo rytinis posėdis Nr. 103“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., <https://www.youtube.com/watch?v=t5r-ld0eFds&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=480>.
6. Atviras Seimas, „2017-09-28 Seimo rytinis posėdis Nr. 103“, youtube, žiūrėta 2021 m. lapkričio 14 d., <https://www.youtube.com/watch?v=t5r-ld0eFds&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=480>.

7. Atviras Seimas, „2020-09-11 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis”, youtube, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., <https://www.youtube.com/watch?v=ZL8MzMQvilY>.
8. Atviras Seimas, „2020-09-17 Seimo rytinis posėdis Nr. 437”, youtube, žiūrėta 2022 m. sausio 1 d., https://www.youtube.com/watch?v=x5xfX6qv-_A&list=PLafTseM15bmEvk0Htlns1axlwVvgqXBmN&index=153.
9. Baranovė, Vaida, „Vaida Baranovė. Ko gyvūnai (ir jų teisių gynėjai) tikisi iš naujosios valdžios”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1283816/vaida-baranove-ko-gyvunai-ir-ju-teisiu-gynejai-tikisi-is-naujosios-valdzios>.
10. Baranovė, Vaida, „Vaida Baranovė. Ko gyvūnai (ir jų teisių gynėjai) tikisi iš naujosios valdžios”, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/vaida-baranove-ko-gyvunai-ir-ju-teisiu-gynejai-tikisi-is-naujosios-valdzios.d?id=85806123>.
11. Beniušis, Vaidotas, „Teisėsauga turėtų keisti požiūrį į „beržinę košę“ ir vaikų gąsdinimą”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/teisesauga-turetu-keisti-poziuri-i-berzine-kose-ir-vaiku-gasdinima.d?id=73796002>.
12. Bieliavska, Jadvyga, „Siūloma įsteigti naują Gyvūnų gerovės kontrolieriaus pareigybę”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1315758/siuloma-isteigti-nauja-gyvunu-geroves-kontrolieriaus-pareigybe>.
13. Bieliavska, Jadvyga, „Siūloma uždrausti prekybą turgavietėse gyvūnais augintiniais”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1230588/siuloma-uzdrausti-prekyba-turgavietese-gyvunais-augintiniais>.
14. Bieliavska, Jadvyga, „Žiaurų elgesį su gyvūnais siūloma priskirti prie kriminalinės žvalgybos tyrimo objektų”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1233442/ziauru-elgesi-su-gyvunais-siuloma-priskirti-prie-kriminalines-zvalgybos-tyrimo-objektu>.
15. BNS, „Apklausa: du trečdaliai Lietuvos gyventojų pritaria fizinių bausmių draudimui”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apklausa-du-trecdaliai-lietuvos-gyventoju-pritaria-fiziniu-bausmiu-draudimui.d?id=74035408>;
16. BNS, „Apklausa: du trečdaliai Lietuvos gyventojų pritaria fizinių bausmių draudimui”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/166446/apklausa-du-trecdaliai-lietuvos-gyventoju-pritaria-fiziniu-bausmiu-draudimui>.
17. BNS, „E. Žiobienė: draudimas įstatyme taikyti vaikams fizinės bausmės yra labai reikalingas”, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/e-ziobiene-draudimas-istatyme-taikyti-vaikams-fizines-bausmes-yra-labai-reikalingas.d?id=73362636>.

18. BNS, „Įsigalioja naujasis Administracinių nusižengimų kodeksas”, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/isigalioja-naujasis-administraciniu-nusizengimu-kodeksas.d?id=73324248>.
19. BNS, „Įsigaliojo įstatymas, draudžiantis vaikams taikyti fizines bausmes”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/isigaliojo-istatymas-draudziantis-vaikams-taikyti-fizines-bausmes.d?id=73813972>.
20. BNS, „Įsigaliojo įstatymas, draudžiantis vaikams taikyti fizines bausmes”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/164205/isigaliojo-istatymas-draudziantis-vaikams-taikyti-fizines-bausmes>.
21. BNS, „Kompromisinis sutarimas Seime: fizinės bausmės būtų įvardijamos kaip smurtas”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/162350/kompromisinis-sutarimas-seime-fizines-bausmes-butu-ivardijamos-kaip-smurtas>.
22. BNS, „M. Majauskas apie Kėdainių tragediją: policija ir prokuratūra dirbo aplaidžiai” LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161850/m-majauskas-apie-kedainiu-tragedija-policija-ir-prokuratura-dirbo-aplaidziai>.
23. BNS, „Nustojų galioti paskutinis dar sovietmečiu priimtas įstatymas”, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/159008/nustojy-galioti-paskutinis-dar-sovietmeciu-priimtas-istatymas>.
24. BNS, „P. Gražulis apie fizines bausmes: tėvams turi būti paliktos priemonės auklėti vaikus”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/p-grazulis-apie-fizines-bausmes-tevams-turi-buti-paliktos-priemones-aukleti-vaikus.d?id=73753516>.
25. BNS, „Po kraupaus nusikaltimo Kėdainiuose – protestas”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/162366/po-kraupaus-nusikaltimo-kedainiuose-protestas>.
26. BNS, „Po tragedijos Kėdainiuose Seimas atsibudo – rinksis į neeilinę sesiją”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/po-tragedijos-kedainiuose-seimas-atsibudo-rinksis-i-neeiline-sesija.d?id=73566262>.
27. BNS, „Po tragedijos Kėdainiuose Seimas nutarė šaukti neeilinę sesiją”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161581/po-tragedijos-kedainiuose-seimas-nutare-saukti-neeiline-sesija>.
28. BNS, „Seimas renkasi į neeilinę sesiją dėl vaikų apsaugos klausimų”, DELFI, 2017, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 5 d., <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-renkasi-i-neeiline-sesija-del-vaiku-apsaugos-klausimu.d?id=73747980>.

29. BNS, „Teisėsauga turėtų keisti požiūrį į „beržinę košę“ ir vaikų gąsdinimą”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/163970/teisesauga-turetu-keisti-poziuri-i-berzine-kose-ir-vaiku-gasdinima>.
30. BNS, „Vilniuje vyko eitynės prieš smurtą”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vilniuje-vyko-eitynes-pries-smurta.d?id=73514106>”.
31. BNS, „Žiauri keturmečio mirtis sukretė Lietuvą”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ziauri-keturmecio-mirtis-sukrete-lietuva.d?id=73577124>.
32. Buzelienė, Salvija ir Patricija Valentina, „Gelbėkim gyvūnus iš pragaro”, Facebook įvykis, 2020 m. rugsėjo 11 d., <https://www.facebook.com/events/256580905416183/?ref=>.
33. Carey, Sean D., „Public Opinion”, Oxford Reference, žiūrėta 2021 m. vasario 5 d., <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100353599>.
34. Dagys, Rimantas Jonas, „R. J. Dagys. Vaiko tragedijoje pristigo įstatymų ar noro veikti?”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/r-j-dagys-vaiko-tragedijoje-pristigo-istatymu-ar-noro-veikti.d?id=73617664>.
35. DELFI.lt, „Dešimtys tūkstančių žmonių Seimo reikalauja uždrausti smurtą prieš vaikus”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 11 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/desimtys-tukstanciu-zmoniu-seimo-reikalauja-uzdrausti-smurta-pries-vaikus.d?id=73687368>.
36. ELTA, „Pranckietis pasidžiaugė už Seimą: kartu suvaldėme pirminį pasaulinės pandemijos plitimą mūsų šalyje”, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pranckietis-pasidziauge-uz-seima-kartu-suvaldeme-pirmini-pasaulines-pandemijos-plitima-musu-salyje.d?id=85198955>.
37. ELTA, „Seimas galutinai pritarė gyvūnų ženklinimo tvarkos pokyčiams”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-galutinai-pritare-gyvunu-zenklinimo-tvarkos-pokyciams.d?id=86823455>.
38. ELTA, „Seimas spęs dėl atsakomybės už žiaurų elgesį su gyvūnais griežtinimo”, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimas-spres-del-atsakomybes-uz-ziauru-elgesi-su-gyvunais-grieztinimo.d?id=85256221>.
39. ELTA, „S. Skvernelis mano, kad pribrendome permainingoms dar vienoje srityje”, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/s-skvernelis-mano-kad-pribrendome-permainoms-dar-vienoje-srityje.d?id=73469476>.

40. ELTA, „Seimo nariams – visuomenininkų raginimas uždrausti smurtą prieš vaikus”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimo-nariams-visuomenininku-raginimas-uzdrausti-smurta-pries-vaikus.d?id=73467832>.
41. Garkauskas, Paulius, „Kėdainiuose žiauriai sumuštas keturmetis neišgyveno”, DELFI, 2017, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 5 d., <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/kedainiuose-ziauriai-sumustas-keturmetis-neisgyveno.d?id=73566008>.
42. Garkauskas, Paulius, „Kėdainiuose žiauriai sumuštas keturmetis neišgyveno”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161574/kedainiuose-ziauriai-sumustas-keturmetis-neisgyveno>.
43. Garkauskas, Paulius, „Žingsnis po žingsnio iki tragedijos Kėdainiuose: kas lėmė, kad keturmetis tapo žiauraus smurto auka?”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/zingsnis-po-zingsnio-iki-tragedijos-kedainiuose-kas-leme-kad-keturmetis-tapo-ziauraus-smurto-auka.d?id=73563656>.
44. Gaučaitė-Znutienė, Modesta, „Seimas palaimino Gyvūnų gerovės įstatymo pataisas – augintinius bus privaloma ženklinti, jų nebebus galima įsigyti turguje”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1373180/seimas-palaimino-gyvunu-geroves-istatymo-pataisas-augintinius-bus-privaloma-zenklinti-ju-nebebus-galima-isigyti-turguje>.
45. Gedvilienė, Aistė, „Aistė Gedvilienė. Nelegaliose daugyklose veisiamų gyvūnų negina net tam skirtos institucijos”, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 14 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/aiste-gedviliene-nelegaliose-daugyklose-veisiamu-gyvunu-negina-net-tam-skirtos-institucijos.d?id=85202139v>.
46. Gilytė, Reda, „D. Grybauskaitė teikia pataisą dėl nukentėjusių vaikų apklausų”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161970/d-grybauskaite-teikia-pataisa-del-nukentejusiu-vaiku-apklausu>.
47. Gilytė, Reda, Aina Mizgirdė, Aistė Valiauskaitė, „Įteisintas privalomas augintinių ženklimas: yra manančiųjų, kad tai užkraus perteklinę finansinę naštą”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1376671/iteisintas-privalomas-augintiniu-zenklinimas-yra-mananciuju-kad-tai-uzkraus-pertekline-finansine-nasta>.
48. Gilytė, Reda, Jovita Gaižauskaitė, „Nuo veislynų skandalo pradžios praėjo mėnuo, gyvūnai dar prieglaudose, o tarnyba aiškaus atsakymo neturi”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1250099/nuo-veislynu-skandalo-pradzios-praejo-menuo-gyvunai-dar-prieglaudose-o-tarnyba-aiskaus-atsakymo-neturi>.

49. Gilytė, Reda, Kristina Karlonė, „Po teismo sprendimo grąžinti šunis į daugyklą gyvūnų gerovės klausimą imasi spręsti politikai”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1335391/po-teismo-sprendimo-grazinti-sunis-i-daugykla-gyvunu-geroves-klausima-imasi-spresti-politikai>.
50. Grigaliūnienė, Agnė, „Mes turime kažką daryti ir apie tai kalbėti, nes tas” Facebook nuotrauka, 2017 m. sausio 26 d., <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10212276150487211&set=a.1581994878077&type=3>.
51. Grigutytė, Monika, „Veterinarijos tarnyba įsipareigoja per dvi valandas sureaguoti į policijos pranešimus apie žiaurų elgesį su gyvūnais”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 11 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1231679/veterinarijos-tarnyba-ispareigoja-per-dvi-valandas-sureaguoti-i-policijos-pranesimus-apie-ziauru-elgesi-su-gyvunais>.
52. Jackevičius, Mindaugas, „Mirtinai sumušto keturmečio istorija privertė krūptelėti, bet ne pasikeisti”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/mirtinai-sumusto-keturmecio-istorija-priverte-krupteleti-bet-ne-pasikeisti.d?id=75424101>.
53. Jackevičius, Mindaugas, „Neįtikėtina versija, kuria, pasirodo, patikėjo tyrėjai”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/neitiketina-versija-kuria-pasirodo-patikejo-tyrejai.d?id=73607556>.
54. Jakilaitis, Edmundas, „Policijos siūlymas: 48 val. - ir į teismą”, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/policijos-siulymas-48-val-ir-i-teisma.d?id=73602374>.
55. Janauskaitė, Irma, „Lietuvos miestuose vyksta piketai už gyvūnų teises – ragina griežčiau tikrinti veisyklas”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1230971/lietuvos-miestuose-vyksta-piketai-uz-gyvunu-teises-ragina-griezciau-tikrinti-veisyklas>.
56. Jonauskas, Linas, „Linas Jonauskas. Gyvūnų teisių srityje būtini sisteminiai pokyčiai”, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/linas-jonauskas-gyvunu-teisiu-srityje-butini-sisteminiai-pokyciai.d?id=86199953>.
57. Jursevičius, Deividas, „Gyvūnų teisių atstovai prabilo apie tamsias „įteisnamų“ veisyklų schemas ir beda pirštu į institucijas: kai kurias vietas jums rodėme dar 2013 metais”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., [://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227425/gyvunu-teisiu-atstovai](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227425/gyvunu-teisiu-atstovai)

- prabilo-apie-tamsias-iteisinamu-veisyklu-schemas-ir-beda-pirstu-i-institucijas-kai-kurias-vietas-jums-rodeme-dar-2013-metais.
58. Latėnaitė, Elžbieta, Dovilė Šakalienė ir Ieva Daniūnaitė, „Apginkime Vaikus DABAR” Facebook įvykis, 2017 m. sausio 12 d., <https://www.facebook.com/events/888536471281625>.
 59. Latėnaitė, Elžbieta, Dovilė Šakalienė ir Ieva Daniūnaitė, „Apginkime Vaikus DABAR” Facebook įvykis, 2017 m. sausio 17 d., <https://www.facebook.com/events/577880655747414>.
 60. Lietuvos Respublikos Seimas, Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo IX (rudens) sesijos darbų programos“ projektas ir programa, 2016, Vilnius < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5ea277b07ef211e6a0f68fd135e6f40c/asr> > [žiūrėta 2021-12-01].
 61. Lietuvos žmogaus teisių centras, „Užtikrinkime saugią vaikystę kiekvienam vaikui!“, manoteises, 2017 m. vasario 2 d., https://manoteises.lt/peticija/saugi_vaikyste/.
 62. LRT.lt, „Būsima Vyriausybė skelbia savo programą: visas programos projekto tekstas”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1293304/busima-vyriausybe-skelbia-savo-programa-visas-programos-projekto-tekstas>.
 63. LRT.lt, „Dėl žiauriomis sąlygomis laikytų šunų teismas veisėjos pasigailėjo – skyrė 700 eurų baudą, bet gyvūnus paliko”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 23 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1332816/del-ziauriomis-salygomis-laikytu-sunu-teismas-veisejos-pasigailejo-skyre-700-euru-bauda-bet-gyvunus-paliko>.
 64. LRT.lt, „Gyvūnų gerovės organizacijos kreipiasi į Vyriausybę dėl maisto ir veterinarijos tarnybos veiksmų”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227881/gyvunu-geroves-organizacijos-kreipiasi-i-vyriausybe-del-maisto-ir-veterinarijos-tarnybos-veiksmu>.
 65. LRT.lt, „Laisvės frakcijos nariai teikia griežtesnius įstatymus gyvūnų gerovei užtikrinti”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1334676/laisves-frakcijos-nariai-teikia-grieztesnius-istatymus-gyvunu-gerovei-uztikrinti>.
 66. LRT.lt, „Maisto ir veterinarijos tarnyba dar negali paaiškinti, koks bus išvaduotų gyvūnų likimas”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000124756/maisto-ir-veterinarijos-tarnyba-dar-negali-paaiskinti-koks-bus-isvaduotu-gyvunu-likimas>.
 67. LRT.lt, „Po teismo sprendimo grąžinti konfiskuotus šunis veisėjams – skubus ministerijų atstovų susitikimas”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d.,

- <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1334117/po-teismo-sprendimo-grazinti-konfiskuotus-sunis-veisejams-skubus-ministeriju-atstovu-susitikimas>.
68. LRT.lt, „Po žiauraus elgesio daugyklose policijos ir VMVT reakcija: bus vykdomi netikėti patikrinimai, prevenciniai reidai“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1227129/po-ziauraus-elgesio-daugyklose-policijos-ir-vmvt-reakcija-bus-vykdomi-netiketi-patikrinimai-prevenciniai-reidai>.
69. LRT.lt, „Seime registruojamos pataisos, numatančios griežtesnes bausmes už žiaurų elgesį su gyvūnais“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000122028/seime-registruojamos-pataisos-numatancios-grieztesnes-bausmes-uz-ziauru-elgesi-su-gyvunais>.
70. LRT.lt, „Žinios. Baltarusijos kasdienybė nesikeičia – protestuotojai ir toliau grūdami į automobilius“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 4 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000121206/zinios-baltarusijos-kasdienybe-nesikeicia-protestuotojai-ir-toliau-grudami-i-automobilius>.
71. LRT.lt, „Žinios. Įteisintas privalomas naminių gyvūnų ženklimas, veisimas nesilaikant teisės aktų bus laikomas žiauriu elgesiu“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 25 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000146054/zinios-iteisintas-privalomas-naminiu-gyvunu-zenklinimas-veisimas-nesilaikant-teises-aktu-bus-laikomas-ziauriu-elgesiu>.
72. LRT.lt, „Žinios. Jungtinės Tautos ir Vakarų valstybių lyderiai smerkia kariuomenės perversmą Mianmare“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000139759/zinios-jungtines-tautos-ir-vakaru-valstybiu-lyderiai-smerkia-kariuomenes-perversma-mianmare>.
73. LRT.lt, „D. Šakalienė: kartais smurto prieš vaikus neatpažįsta nei tėvai, nei tarnybos“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160023/d-sakaliene-kartais-smurto-pries-vaikus-neatpazista-nei-tevai-nei-tarnybos>.
74. LRT.lt, „Eisena „Sister March Vilnius“ bandys atkreipti dėmesį į smurto problemą šalyje“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160895/eisena-sister-march-vilnius-bandys-atkreipti-demesi-i-smurto-problema-salyje>.
75. LRT.lt, „Nuo sausio 1-osios įsigalioja Administracinių nusižengimų kodeksas“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/158583/nuo-sausio-1-osios-igalioja-administraciniu-nusizengimu-kodeksas>.

76. LRT.lt, „Policija pranešimų apie smurtą prieš vaikus gauna dvigubai daugiau”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/167838/policija-pranesimu-apie-smurta-pries-vaikus-gauna-dvigubai-daugiau>.
77. LRT.lt, „Siūlo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą gražinti tobulinti”, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/157338/siulo-vaiko-teisiu-apsaugos-pagrindu-istatymo-projekta-grazinti-tobulinti>.
78. Masiokaitė-Liubinienė, Austėja, „Svarbiausi antradienio įvykiai: sumažėjęs COVID-19 skaičius, Skvernelio teiginiai apie greituosius testus ir gera žinia iš Navalno”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1232834/svarbiausi-antradienio-ivykiai-sumazejes-covid-19-skaicius-skvernelio-teiginiai-apie-greituosius-testus-ir-gera-zinia-is-navalno>.
79. Masse-Jolicoeur, Mathieu, „An Introduction to Punctuated Equilibrium: a Model for Understanding Stability and Dramatic Change in Public Policies”, National Collaborating Centre for Healthy Public Policy, 2018, žiūrėta 2021 m. spalio 9 d., https://ccnpps-nchpp.ca/docs/2018_ProcessPP_Intro_PunctuatedEquilibrium_EN.pdf.
80. Morkūnas, Paulius, Kristina Morkūnė ir Ernesta Širvaitytė Kuršaitienė, „Eitynės Kaune už gyvūnus”, Facebook įvykis, 2020 m. rugsėjo 12 d., <https://www.facebook.com/events/1477481539090908/?ref=>.
81. Motuzaitė, Donata, „Seimas ėmėsi svarstyti vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimą”, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/163467/seimas-emesi-svarstyti-vaiko-teisiu-apsaugos-sistemos-centralizavima>.
82. Mykolaitytė, Kornelija, „Aiškėja daugiau detalių apie nelegalią veisyklą Širvintose: šeimininkas jau yra baustas, jam gali grėsti baudžiamoji atsakomybė”, DELFI, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aiskeja-daugiau-detaliu-apie-nelegalia-veisykla-sirvintose-seimininkas-jau-yra-baustas-jam-gali-gresti-baudziamoji-atsakomybe.d?id=85173063>.
83. Mykolaitytė, Kornelija, „Žemės ūkio ministerija nepritaria dalies parlamentarų siūlymams dėl gyvūnų veisimo”, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1275566/zemes-ukio-ministerija-nepritaria-dalies-parlamentaru-siulymams-del-gyvunu-veisimo>.
84. Olberkyte-Stankus, Rima, „Gedulo ir vilties savaitgalis: žvakė už kiekvieną vaiką“ Facebook įvykis, 2017 m. sausio 27 d., <https://www.facebook.com/events/1226383847451865>.

85. Pilietinės Visuomenės Institutas, „Pilietinės galios indeksas“, Civitas, žiūrėta 2021 m. liepos 5 d., <http://www.civitas.lt/research/pilietines-galios-indeksas/>.
86. Platūkytė, Domantė, „Lietuvoje tęsiasi gyvūnų gelbėjimas – rasti stiklainiai su krauju, kaukolės, kabo šunų kailiai“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1226906/lietuvoje-tesiasi-gyvunu-gelbejimas-rasti-stiklainiai-su-krauju-kaukoles-kabo-sunu-kailiai>.
87. Platūkytė, Domantė, „Seime – nauja idėja: žiauriai besielgusiesiems su gyvūnais draustų iki 5 metų laikyti augintinį“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 17 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1234594/seime-nauja-ideja-ziauriai-besielgusiesiems-su-gyvunais-draustu-iki-5-metu-laikyti-augintini>.
88. Platūkytė, Domantė, „Toliau šokiruoja vaizdai iš daugyklų – Širvintų veisėjui gali grėsti baudžiamoji atsakomybė“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1226906/lietuvoje-tesiasi-gyvunu-gelbejimas-rasti-stiklainiai-su-krauju-kaukoles-kabo-sunu-kailiai>.
89. Pukėnė, Rūta, „Valdančiųjų planuose – pasikeitę pažadai jaunoms šeimoms ir auginantiems vaikams“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/valdanciuju-planuose-pasikeite-pazadai-jaunoms-seimoms-ir-auginantiems-vaikus.d?id=73079512>.
90. Pumprickaitė, Nemira, „D. Šakalienė: Rusija investuoja milžiniškas sumas, kad išlaikytų mūsų visuomenės mentalitetą“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 13 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/d-sakaliene-rusija-investuoja-milziniskas-sumas-kad-islaikytu-musu-visuomenes-mentaliteta.d?id=73797572>.
91. Rumšienė, Radvilė, „Verdiktas gražinti veisėjai šunis kelia naujas audras: institucijos žada skundus, o gyvūnų globėjai kalba apie nesuvokiamą teismo sprendimą“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 24 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1334413/verdiktas-grazinti-veisejai-sunis-kelia-naujas-audras-institucijos-zada-skundus-o-gyvunu-globejai-kalba-apie-nesuvokiama-teismo-sprendima>.
92. Sagaitytė, Gabrielė, „Po sukrėtusių gyvūnų vaizdų atsigauti negali ir veisėjai: kokie reikalavimai jiems keliami ir kiek tai atsieina“, LRT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1227248/po-sukretusiu-gyvunu-vaizdu-atsigauti-negali-ir-veisejai-kokie-reikalavimai-jiems-keliami-ir-kiek-tai-atsieina>.
93. Sakalas, Aloyzas, „A. Sakalas. Kas kaltas dėl žudomų vaikų: įstatymų stygius ar pareigūnų nenoras juos vykdyti?“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d.,

- <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-sakalas-kas-kaltas-del-zudomu-vaiku-istatymu-stygius-ar-pareigunu-nenoras-juos-vykdyti.d?id=73624198>.
94. Samoškaitė, Eglė, „Prabilo mirtinai sumušto berniuko auklėtoja: vaikas gūžėsi, rietėsi ir verkė“, DELFI, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prabilo-mirtinai-sumusto-berniuko-aukletoja-vaikas-guzesi-rietesi-ir-verke.d?id=73590204>.
95. Samoškaitė, Eglė, „Prezidentė V. Pranckiečiui nusiuntė keletą žinių“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidente-v-pranckieciui-nusiunte-keleta-ziniu.d?id=72928070>.
96. Samoškaitė, Eglė, „S. Skvernelis prisistatė Seimui: tarp mano trūkumų penkių savybių nėra“, DELFI, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/s-skvernelis-prisistate-seimui-tarp-mano-trukumu-penkiu-savybiu-nera.d?id=72888682>.
97. Savukynas, Virginijus, „V. Savukynas. Biurokratija žudo vaikus“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/161803/v-savukynas-biurokratija-zudo-vaikus>.
98. Stažytė, Karolina, „Keturmečio Matuko nužudymo tyrimas baigtas“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/178826/keturmecio-matuko-nuzudymo-tyrimas-baigtas>.
99. Stračinskienė, Laura, „Piliečių dalyvavimo galimybės priimant sprendimus vyriausybės ir savivaldybės lygyje“, Civitas, žiūrėta 2021 m. liepos 5 d., <http://www.civitas.lt/research/%EF%BB%BF%EF%BB%BFpilieciu-dalyvavimo-galimybes-priimant-sprendimus-vyriausybes-ir-savivaldybes-lygyje/>.
100. Trapikaitė, Giedrė, „Vilniuje ir kituose pasaulio miestuose vyko eisenos, nukreiptos prieš smurtą“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160976/vilniuje-ir-kituose-pasaulio-miestuose-vyko-eisenos-nukreiptos-pries-smurta>.
101. Vireliūnaitė, Lauryna, „Kauno policijos viršininkas: tiriant mušimo atvejį vaikas nebuvo apklaustas“, LRT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 9 d., [://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161830/kauno-policijos-virsininkas-tiriant-musimo-atveji-vaikas-nebuvo-apklaustas](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/161830/kauno-policijos-virsininkas-tiriant-musimo-atveji-vaikas-nebuvo-apklaustas).
102. Vireliūnaitė, Lauryna, Liepa Želnienė, „S. Skvernelis: pirmas dalykas, nuo kurio pradėsime, bus viešojo sektoriaus pertvarka“, LRT, žiūrėta 2021 m. spalio 12 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/156467/s-skvernelis-pirmas-dalykas-nuo-kurio-pradesime-bus-viesojo-sektoriaus-pertvarka>.

Literatūra

1. Aldrich, John H., *Why Parties? The Origin and Transformation of Political Parties in America* (Chicago: University of Chicago Press, 1995).
2. Arnold, R. Douglas, *The Logic of Congressional Action*, (New Haven: Yale University Press, 1989).
3. Babachinaitė, Genovaitė, „Viešojo nuomonė ir mirties baudmė: prevencijos strategija” *Jurisprudencija*, 2. (1998), p. 66, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3872/3655>.
4. Baumgartner, Frank R. ir Bryan D. Jones, „Agenda Dynamics and Policy Subsystems“ *The Journal of Politics*, 4. (1991), p. 1044-1070, <https://doi.org/10.2307/2131866>.
5. Baumgartner, Frank R. ir Bryan D. Jones, *Agendas and Instability in American Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1993).
6. Baumgartner, Frank R., „Ideas and Policy Change” *Governance*, 2. (2013), p. 240, <https://doi.org/10.1111/gove.12007>.
7. Beach, Derek ir Rasmus B. Pedersen, *Process-Tracing Methods, Foundations and Guidelines*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2013), p. 206.
8. Bennett, Andrew ir Jeffrey T. Checkel (Eds.), *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2015), p. 329.
9. Bennett, Andrew, „Process Tracing: a Bayesian Perspective“, kn. *The Oxford Handbook of Political Methodology*, sud. Janet M. Box-Steffensmeier, Henry E. Brady ir David Collier (Oxford: Oxford University Press, 2008), p. 704.
10. Bielinis, Lauras, *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaranga komunikacinė simbiozė* (Eugrimas, Vilnius, 2005), p. 43.
11. Burstein, Paul, „The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda” *Political Research Quarterly*, 1. (2003), p. 29–40, <https://doi.org/10.1177/106591290305600103>.
12. Burstein, Paul, „The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda” *Political Research Quarterly*, 1. (2003), p. 37, <https://doi.org/10.1177/106591290305600103>.
13. Burstein, Paul, *Discrimination, Jobs, and Politics* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

14. Burstein, Paul, *Discrimination, Jobs, and Politics: The Struggle for Equal Employment Opportunity in the United States since the New Deal* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).
15. Clawson, Rosalee A. ir Zoe M. Oxley, *Public Opinion: Democratic Ideals, Democratic Practice* (Washington, D.C.: CQ Press, 2017).
16. Cobb, Roger W. ir Charles D. Elder, *Participation in American Politics: The Dynamics of Agenda-Building* (Baltimore, The John Hopkins University Press, 1975).
17. Dahl, Robert A., *Democracy and Its Critics* (New Haven: Yale University Press, 1989).
18. Dewey, John, *The Public and its Problems* (New York: Henry Holt and Company, 1927).
19. Downs, Anthony, „Up and Down with Ecology: The Issue Attention Cycle” *The Public Interest* No. 28. (1972): p. 38-50.
20. Druckman, James N. ir Lawrence R. Jacobs, „Lumpers and Splitters: The Public Opinion Information That Politicians Collect and Use“ *The Public Opinion Quarterly*, 4. (2006), p. 453-476, <http://www.jstor.org/stable/4124207>.
21. Druckman, James N. ir Lawrence R. Jacobs, *Who Governs? Presidents, Public Opinion, and Manipulation* (Chicago: University of Chicago Press, 2015).
22. Dye, Thomas R. ir Harmon Zeigler, *The Irony of Democracy* (Cengage Learning, 2002).
23. Eijk, Cees van der ir Mark N. Franklin, *Choosing Europe? The European Electorate and National Politics in the Face of Union*, (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1996).
24. Erikson, Robert S., Gerald C. Wright ir John P. McIver, *Statehouse Democracy: Public Opinion, and Policy in the American States* (New York: Cambridge University Press, 1993).
25. Gaidys, Vladas ir Danutė Tureikytė, „Visuomeninės nuomonės Tyrimai“ *Sociologija. Mintis Ir Veiksmas*, 1. (1997), p. 115, <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.1997.1.6607>.
26. Gallup, George H., *A guide to public opinion polls* (Princeton: Princeton university press, 1948), p. 84.
27. George, Alexander L. ir Andrew Bennett, *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, (Cambridge: MIT Press, 2005), p. 206-207.
- 28.** Givel, Michael, „Nonpunctuated and Sweeping Policy Change: Bhutan Tobacco Policy Making from 1991 to 2009” *Review of Policy Research*, 5. (2012), p. 645-660, <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.2012.00583.x>.
29. Givel, Michael, „Punctuated Equilibrium in Limbo: The Tobacco Lobby and U.S. State Policymaking from 1990 to 2003” *The Policy Studies Journal*, 3. (2006), p. 405-418, [10.1111/j.1541-0072.2006.00179.x](https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2006.00179.x).

30. Glennan, Stuart S., „Mechanisms and the nature of causation” *Erkenntnis* No. 44. (1996): p. 52.
31. Griffin, Larry J., Joel A. Devine ir Michael Wallace, „Monopoly Capital, Organized Labor, and Military Expenditures in the United States, 1949-1976” *American Journal of Sociology*, 88. (1982), p. 136, <http://www.jstor.org/stable/3083241>.
32. Hays, Scott P., Michael Esler ir Carol E. Hays, „Environmental Commitment among the States: Integrating Alternative Approaches to State Environmental Policy” *Publius*, 2. (1996), p. 58, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.pubjof.a029854>.
33. Hennessy, Bernard J., *Public Opinion* (Monterey: Brooks/Cole Publishing Company, 1985), p. 13.
- 34.** Herbst, Susan, *Reading Public Opinion: How Political Actors View the Democratic Process* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).
35. Howlett, Michael, „Issue-Attention and Punctuated Equilibria Models Reconsidered: An Empirical Examination of the Dynamics of Agenda-Setting in Canada” *Canadian Journal of Political Science*, 1. (1997), p. 3-29, <https://www.jstor.org/stable/3232165>.
36. Jacobs, Lawrence R., *The health of nations: public opinion and the making of American and British health policy* (Ithaca: Cornell University Press, 1993).
37. Jencks, Christopher, „Methodological Problems in Studying “Military Keynesianism”” *American Journal of Sociology*, 2. (1985), p. 373-79, <https://doi.org/10.1086/228282>.
- 38.** Jones, Bryan D. ir Frank R. Baumgartner, „From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing“ *The Policy Studies Journal*, 1. (2012), p. 2–5, <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00431.x>.
39. Jones, Bryan D., Frank R. Baumgartner, „From There to Here: Punctuated Equilibrium to the General Punctuation Thesis to a Theory of Government Information Processing” *The Policy Studies Journal*, 1. (2012), <https://doi.org/10.1111/j.1541-0072.2011.00431.x>.
40. Jones, Bryan D., *Reconceiving Decision-Making in Democratic Politics: Attention, choice, and public policy* (Chicago: University of Chicago Press, 1994), p. 238.
41. Key, V. O. Jr., *Public Opinion and American Democracy* (New York: Knopf, 1961).
42. Kingdon, John W., *Agendas, alternatives, and public policies*, (New York: Harper Collins College Publishers, 1984).
43. Kollman, Ken, *Outside Lobbying: Public Opinion and Interest Group Strategies*, (Princeton: Princeton University Press, 1998).

44. Lewis, Justin, *Constructing Public Opinion: How Political Elites Do What They Like and Why We Seem to Go Along with It* (New York: Columbia University Press, 2001), p. 9-18.
45. Lindaman, Kara ir Donald P. Haider-Markel, „Issue Evolution, Political Parties, and the Culture Wars” *Political Research Quarterly*, 1. (2002), p. 91–110, <https://doi.org/10.1177/106591290205500104>.
46. Lippmann, Walter, *Public Opinion* (New York: Harcourt, Brace and Company, 1922).
47. Merkle, Daniel M., „Review: The National Issues Convention Deliberative Poll” *The Public Opinion Quarterly*, 4. (1996), p. 588–619, <http://www.jstor.org/stable/2749637>.
48. Miller, Arthur H., Warren E. Miller, Alden S. Raine ir Thad A. Brown, „A Majority Party in Disarray: Policy Polarization in the 1972 Election” *American Political Science Review*, 3. (1976), p. 753-778, https://EconPapers.repec.org/RePEc:cup:apsrev:v:70:y:1976:i:03:p:753-778_17.
49. Monroe, Alan D., „Public Opinion and Public Policy, 1980-1993” *The Public Opinion Quarterly*, 1. (1998), <https://www.jstor.org/stable/2749715>.
50. Nie, Norman H., Sidney Verba ir John R. Petrocik, *The Changing American Voter*, (Cambridge: Harvard University Press, 1976).
- 51.**Page, Benjamin I., „Democratic Responsiveness? Untangling the Links between Public Opinion and Policy” *PS: Political Science and Politics*, 1. (1994), p. 25, <https://doi.org/10.2307/420453>.
- 52.**Page, Benjamin I., Robert Y. Shapiro, „Effects of Public Opinion on Policy” *American Political Science Review*, 1. (1983), p. 175-189, <https://doi.org/10.2307/1956018>.
- 53.**Parsons, Wayne, *Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001), p. 111.
54. Polsby, Nelson W., „The Reform of Presidential Selection and Democratic Theory” *PS: Political Science & Politics*, 4. (1983), p. 695-698, <https://doi.org/10.2307/418744>.
55. Princen, Sebastiaan, „Punctuated equilibrium theory and the European Union” *Journal of European Public Policy*, 6. (2013), p. 854-855, <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.781822>.
56. Scammon, Richard M. ir Ben J. Wattenberg, *The Real Majority: An Extraordinary Examination of the American Electorate*, (New York: Coward-McCann, 1970).
57. Schattschneider, Elmer E., *The semisovereign people: a realist's view of democracy in America* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1960).

58. Schumpeter, Joseph A., *Capitalism, Socialism and Democracy* (New York: Harper & Row, 1949) p. 22.
- 59.** Smith, Tom W., „America's most important problem-a trend analysis, 1946-1976” *Public Opinion Quarterly*, 2. (1980), p. 164-180, <https://doi.org/10.1086/268582>
60. Stimson, James A., Michael B. MacKuen ir Robert S. Erikson, „Dynamic Representation” *American Political Science Review*, 3. (1995), p. 543-565, <https://doi:10.2307/2082973>.
61. Stimson, James A., Michael B. Mackuen ir Robert S. Erikson, „Dynamic Representation” *The American Political Science Review*, 3. (1995), p. 543-565, <https://doi.org/10.2307/2082973>.
62. Waldner, David, „Process tracing and causal mechanisms“, kn. *The Oxford Handbook of Philosophy of Social Science*, sud. Harold Kincaid (Oxford: Oxford University Press, 2012), p. 65–68.
63. Walgrave, Stefaan ir Frédéric Varone, „Punctuated Equilibrium and Agenda-Setting: Bringing Parties Back In: Policy Change After the Dutox Crisis in Belgium” *Governance*, 3. (2008), p. 365-395, [10.1111/j.1468-0491.2008.00404.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2008.00404.x).
64. Wlezien, Christopher, „Dynamics of Representation: The Case of US Spending on Defence” *British Journal of Political Science*, 1. (1996), p. 81, <https://doi:10.1017/S0007123400007420>.
- 65.** Zaller, John R., *The Nature and Origins of Mass Opinion* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992).

Summary

„The Impact of Public Opinion on Political Processes: An Analysis of Lithuanian Cases” – is a research of the impact of public opinion on political processes. The prevailing view in society is that citizens have no power over political decisions. The research shows that public opinion in Lithuania can have an impact on political processes. The object of the research is the influence of public opinion on political processes. The aim of the work is to identify the conditional factors required for the influence of public opinion on political processes at the legislative level.

All tasks achieved during the work: to review the scientific literature and conceptualize the concepts of public opinion, to discuss the issues of the topic and to refine the definition of public opinion. To form a research methodology: to develop an analytical model of the impact of public opinion on the political agenda and to apply it to empirical research; identify the conditional factors required for the impact of public opinion on political processes at the legislative level. Based on the process tracking methodology, identify the conditional factors that are required for public opinion to influence political processes. To summarize the results of the study, to present conclusions related to the criteria for determining the role of public opinion in political processes.

Frank R. Baumgartner and Bryan D. Jones' interpretation of public policy agenda formation through Punctuated Equilibrium Theory was chosen as the theoretical basis. This mechanism helps to explain how unforeseen events lead to changes in public policy on the political agenda.

The study uses tracking of the Theory-Building Process-Tracing to identify a systematic and relatively simple mechanism to achieve the result in a limited case context. The paper analyzes two cases of Lithuania that have affected political processes. The first "Matuko tragedy" - raised the issue of the child rights protection system. The second scandal, illegal animal breeding, highlighted the issue of animal welfare. In both cases, public opinion influenced political processes. The impact on political processes is when it leads to changes at the legislative level.

A probable causal mechanism has been constructed that identifies conditional factors that contribute to public opinion on political processes: change is initiated by unforeseen events; the media writes about the event; the question is new; the problem must be relevant to society; public opinion on the problem is stable; an important role for leadership. The conditional factors singled out in the study can be applied to typologically similar cases - that is, to the groups of society in Lithuania that need help.